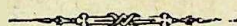

זכרונות עיר מולדתי

ציונים ותוים שונים

סאה

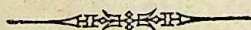
א. שולמאן.

ס"ט פטרבורג

כדפוס בעהרסאן וראבינאוויץ.

שנת תרנ"ד לסיק

ЗАХРОНОТЬ МЕИРЪ МОИЛАДТИ,

т. е.

воспоминая изъ родного города.

А. ШУЛЬМАНА.

С.-ПЕТЕРБУРГЪ.

Типо-автографія Берманъ и Рабиновичъ, Почтамтская, д. № 13.

1895.

Digitized by Project Zikaron
Touro University-NY Libraries
www.zikaron.tourolib.org

2023

Дозволено цензурою С.-Петербургъ, 28 Января 1895 г.

Digitized by Project Zikaron
Touro University-NY Libraries
www.zikaron.tourolib.org
2023

זכרונות עיר מולדתי

(ציורים והיום שונים מאת א. שולמאן)

א

פרשת כי תצא

א

אימה מפניע על ארי.

"לא חרבה ירושלים אלא בשביל הרולים!" בקריאה הזאת יכול לקרוא כל איש אשר הובילוהו רגליו לחוסו אל בית ה' אשר בעיר מולדתי ככוכר יום השנה באב שנת תרנ"ו. כי כל ידים מלא עבודה, כל פנים קבצו פארור, וקול הקינה בבית ה' נשמע יחד עם קול יללת כל אלה, אשר רבוק "החרולים" בפאות ראשם וזקנם. ואשר אך ככבדוהו יכלו להסירם ממקום. פה יושב נדרהם לארץ ר' יוסף החזן ובקול גרון נחר יקונן על "היום המר והנמר" ויד שלוחה פהאם אליו יחד עם צרור חרולים מסובכים, אשר יכסו פניו מנבות עיניו עד קצה זקנו, ושמה יושב ה' תחתום הפרוש ובמריחות יאנח לשכר בת עמו, ומשנה. שברך השבח פהאם אף הוא, כן החרולים אשר השליכו עליו זה רגע מקצה הבית, דבקוביחד בוקנו דהתלהל בכל עוז, ולמרות כל יגיעו וכל עמלו להסירם מעליו, נבצרה מומה מבת לחלין מצרה נפשו; כי כל עוד אשר יוסיף לנעת במ ביד להרחיקם ממקום, עוד יעסיקו שבת בהשערות המסובכות יחד ואשר לא עבר מסרן עליהם כמעט אובל שנים, עתה כי יליל האוכל סרת ואנהותו נברו מאד, כאנחות איש אובד עצות.

עמי, מה נפלאה עמי, בכל מעשיך! גם כל צרותיך ומצוקותיך יחד הן לא עצנו בך להעמיד רוחך בקרבך ולהעסיק עליך רוח יצון ויעזר זאת, כי עוד הצהילי פניך, ובקרב יגונך ואבלך עוד תעורר: גם צחוק, ער כנגם בקדשיך מרול הוא הצחק יחד עם כובר ראש. הן השב לבוש אכתריך מתים אל השלחן בליל שמורים, ובפך חשיב שיר חד-גדיא, בעור אשר יעבור: גם צחוק קל על שפתיך, בהביטך פהאם בפני אשהך מרי קראך בפך: מרות זה! הנך מלא פחד ורעדה מפני יום הזכרון הנדא, ומלא העדה ותלחלה משובב מבית ה',

(*) לפי דברי רש"י: נמצא ציור כזה באגדה נוסח ספרים פראג, ציור נות הבית ובתחתיו הדברים: "מרות זה". —

בעלי פקודות באו פתאום לפתע מעיר הפלך, לחפש את ביתו חפז מחופז, למצוא שמה שטרי איצור המדינה מוויפס.

גם פקודה באה פתאום "בנבחה" לאסור באזיקים את חתנו ה"חריף", אשר בבבדו התיסר ותיקר לו מבכת עינו, כי נודע פתאום הרבר, כי "בורח" הוא, כי השתמט מעבודה הנבא ובשנחד עור את עינו בעלי-הפקודות.

לשוא הוציא הנביר בנונה צדקתו, כי ידיו לא היו כמעל סכס הבשר גם סכס הגרות, אשר על כל אלה יחד נקרא לבוא אל עיר הפלך לא אחת ולא שהים לעסבור במשפט. כי עלילות חדשות צמחו פתאום כעשב הארץ, עלילות שונות בעלילה קופת ר' מאיר בעל-גם אשר הוציא הוא מעבר להגבול, עלילות ביה"פ אשר בחצרו אשר רשינן לא נתן עליו, גם עלילה "הגר" אשר הסתופף בצל קירות ביתו, ועוד עונות חרב כאלה, אשר גולו עתו גם צרור כספו ומנוחה לא היתה לו.

גם בביתו נענה פתאום הרעה.

כי רק בת אחת נשארה לו עוד בבית, והיא יעורה לאחד הנבירים, אחד "אדירי היהש" בעיר הגבול, שידוך "הנץ" סאר אשר אליו נשא עיניו זה כמה ונפשו כלחה לו, והנה השידוך הזה החל פתאום להתמוטט! כי סבל עברים עפו באו פתאום מכהבים אל עיר הגבול, מכתבים סלאים דברים נוראים ואיומים סאר, אשר יכלו להחריר גם לב אריה, וסה עוד להפיג לב אדם, עד כי חרדה ונבהלה מאד גם נפש "המיועד" ורוחו נבקה בקרבו.

— נלאיתי נשוא עוד את הסוסר הזה! קרא הנביר בכוקר אחר, כבוא אליו פתאום מכתב "מהמיועד", ולבו הבין כסו רגע את אשר אתו, כי הכחו "המיועד" שנית בשוט לשון וכי עתיד הוא ל"בירור", אם עוד יוסיף ללכת אתו בקרי. כי סתי ואיפה לא דבק כל סאום כלב איש סדכרי השמנה אשר הסמיעו באוניו? ועל כן נועץ פתאום, לבלי החזיק עוד באוני "כלב עובר" כזה, לחרול סריב ולעשות שלום לו. —

— רק באחת אתרצה להנביר — ענה המיוק להאיש אשר נשלח אליו עירה הפלך לעשות שלום עמו — רק באחת אתרצה לו, כי אם אך יקום דבר השידוך הזה, או אקרא גם אני ביום השבת לעלות יחד עם המחזותנים לקריאת התורה, ולעיני כל העדה אכבד על כל החרפה אשר שבעתי סירו, ושאלתו זאת נעשתה.

כי אחרי אשר שם הנביר ברוכ עמל וסכאוכים שנית "כל "עקוב למישור" וכל מכשול הרים סדרכי, ויום חתונה כחו קרב בא, אז נקרא גם הסוסק לבוא בראש הקרואים, גם ביום השבת בעלות המחזותנים לקריאת התורה, אז לא נפקר גם סקוסו בתוכס. והנביר עמר אתו יחד על הכיסה, ויחד נללו ביריהם את ספר התורה, ובידו חורה לו על המקום אשר עליו יסמיע קול ברכה.

אך המיוק לא עמד על "מקומו", כי אם עוד יסף לנולל את הספר לנולל המהין לב הנביר.

- מה התפשט איפוא? שאל בסשתומם מאד.
 — פרשה ב' תצא! השיב המזיק בלוות שפתים.
 — פרשה ב' תצא? בעת בימי הסתיו?
 — כן, ה' בנחם! קרא המזיק בלאט, בנמזות פיו אל און הנביר — למען
 קרא באונק הפרשה: זכור את אשר עשה לך עמלק! —

עו כר ישראל.

הוא נר כסוכות עיר מולדתי בבית השדה אשר לו, וכל יושבי העיר יחד חדרו ורחו ספניו, כי היה האיש אחד העשירים הגדולים אשר בכל הפלך, גם נשוא פנים מאד ונכבד בעיני כל השרים ואנשי הפקדות, אשר כאח ורע התהלך אתם. ועל כן יראו יושבי העיר מלפקור עינו עליו, לסרות היות זקנו סגלה ולבושו בלבוש אחר חורי הארץ, אף לא בא מעולם אל בית ה' להתפלל ולתור פעמים בשנה, בימים ה' נ' א' י' ס', מלכר שאר מעשה העהועים אשר עשה האיש אך להבעים, כי נפל פחדו על פני כל, ורק שמו לבד היה לשמחה ולדראין בפיהם, בקראם אותו בשם: עוכר-ישראל.

לא אחת ולא שתים פתח האיש את ידו הנדיבה, ויהי למושיע ומציל לכל יושבי העיר, לא אחת ולא שתים נתן סכספו לכל חפצי העדה וצרכיה, ועל ידו נבנו בתוכה ביה חולים גם בית סחסה לעניים, אף העניק מטובו לעניי העיר, קמח גם עצים, וכל אשר שאלו לא חשך מהם, לטען תמור כירם כצר להם, אך מעשיו אשר עשה להבעים הם השכיחו כל חסדיו סלב, וימחו כעם כל צרקותיו. —

בה העסיר פעם, העוכר הזה לעיני כל שומרים ככל חצות העיר כטרם יבוא יום הכפורים, לקנות לו כל התרנגולים והתרנגולות אשר הביאו האכרים העירה ולהרבות במחרים שבעתים בכסף מלא, ער כי לא יכלו יושבי העיר לעמוד בפניו, ובכל בית נשמע קול תאניה ואניה, כי לא היו להם "כפרות". לשוא התחננו לפניו, כי שומע לא היה להם, ורק אחת דבר במו פיו: כי אם באמת ובהמים יבקשו "כפרה" לעוהותיהם, אז יעניקו נא סכספם לאכיוני העיר ויהנו נדבה ידם כופר נפשם, ואז אולי יכופר להם באמת. —

ככל יושבי עיר מולדתי לא נמצא אף אחד, אשר יכול להתחרות עם ר' נחום החנוכי בתומתו ויראתו את ה' — אף לא "בקצנותו", אשר עברה כל גבול; כי מעולם לא אכל האיש לחם לשוכע ומעילו אשר לבש, היה כמעט הראשון אשר הוציא עליו סכספו, מאז נשא לו את אשתו הראשונה, אשר סתה על פניו זה ארבעים שנה, ובנעלו אשר בגליו דבקה כל סארה, "טלאי ע"ג טלאי", "חורים וסרקים" אין סספר ואין מהום כם, אף כמאנו לשלם טעולם מחיר "עליה" בבית ה', לסרות תומתו ויראתו, אף לא ביום שבת "פשוטה",

כהיות טחירה מצער מאד, נקרא לעלות אל ההורה רק פעם אחת בשנה, והוא בקריאה, ההוכחה, ועל כן נקרא בפי יושבי עיר טולדהו גם בשם „ר' נחום הוכחה" יחד עם השם „ח נונ י". ואילו ירד „העוכר" ככל יום ערב שבת עם חשיכה וצורר הכסף בידו, לבחור לו סחורות בסחורות שונות ולהת סחורם ארבעהים, אך כאשר רד היום והשמש החל לערוב, גם הכנבים כבר נשקפו מססלוחם, נאלץ האוסלל לדאנקן לבו ולמצוקה נפשו להשליך טרפו מפיו ולסגור חגורו, ולהיות מלא דאבה ויגון כל יום השבת, ועל הסעשה הרע הזה, אשר עשה „העוכר" אך ל„הכעיס", העלה עליו חסה כל איש, ההמרטרו עליו יחד כל יושבי עיר טולדהו ולא יכלו כלות לו.

אחד המוזגים בעיר, עזריאל אפיקורס שמו, יען כי ידע האיש „למשוך כשבט סופר", לבחוב „בהובות" על גבי הסכתכים בשפה הסדינה, ועוד „ידיעה" כאלה אשר „פתחו עליו קי חשר", נתן את בהו לאשה לאחר יושבי עיר הפלך. אך כאחה הפרוצות סאנה הנערה להת ביום חתונה להנשים מקרובותיה לגלח כששפט את שערות ראשה וזיפות מאד, ועל כן גדלה מאד המהוסה בעיר, עד כי נקראה לבוא אל בית הרב וכל זקני העיר יחד אהו, למען והכחה על פניה ולפקוד גם עון אביה עליו, כי רק בהמאחו הסב כל ואת, ורק פרי „האפיקורסות" הוא אשר יאכל כעה; אך הסרשעה מאנה שמוע, והתי כסלע איתן בקרב ימים, ואחת דברה, כי לא התן לאיש לנגוע בעדיה. ופי יודע אחריה, אם לא הוגר הרב פהאם אל „העוכר", אשר בחץ טקשה סחר לדרה אל בית הרב, ובסו פיו הבטיחה, אהו גם את כל העופרים עליו, כי הוא ישים כל העקוב למישור ומסנו יבוקש הרב.

— המלאת הנערה את דברינו? יאל הרב אה השמש, אשר שלחה בבקר השכם ביתה האפיקורס, למען דעת את אשר יעשה שמה.

— צור ישראל! ענה השמש בהאנחו מרה ויספוק כף אל כף — הן גבלה נעשיתה בישראל. כי כמעט אך דרכה כף רגלי על מפתן הבית, והנה העוכר ישראל לקראתי יחד עם פקיד העיר, ובידיו ספר כתוב וחתום ביד הנערה, כי סברה לו שערותיה לצמיתה, לו להעוכר ישראל, וכי גם לקחה במחיר כסף, וכי על כן עליה לשמרן כבכת עינה ולא הוכל לגעת בהן במרס הכאל את פיו. —

ר' הנחום הפרוש, אשר כבר ראינו ענות נפשו בהחדולים, האוסלל הזה היה פהאם שנית למשיסה, כי בשובו כבוקר אחר מן „המקיה" ושערותיו נוספות מים ונקנו נפור אל כל רוח, עבר על פני בית אחר בשלישי הפקיד אשר בעיר, אשר חגג ביום העבר ער הבוקר את חג הולדת אשתו, הוא יחד עם אחות סרעיו, הלומי יין כמיהו. ובראיהם את פני „הפרוש" צהלו לקראהו כאבירים וימשכיהו אליהם הביתה, ובמוראים גדולים אימי עליו כי יתלוהו על עץ, אם לא יעשה חפצם ואם לא יעכור כרנע במחול לעיניהם ובסו פיו יסיר באוניהם שיר „מה יפת". כל תחנוני האוסלל לא הועילו לו וכל שאנותיו נהכו

לשוא כמים, אף לשוא התנפל לרנליהם, כי לא הרפו ממנו עד אשר אב מלא פקודתם כפחד מות.

וכל העיר היתה במרקחה, בשוכ אחרי כן ר' הנחום אל בית המדרש ונפשו יצאה כמעט ברברו, רגליו כמו אל נחושתים הונשו וברכיו כשלו כמעט מרוב בחולותיו וגורונו נחר מומירותיו, עד כי רבים מרואי פניו חדרו ונבהלו למראתו ואיש אל רעהו נדברו, למחר לקרוא אל ה"חברה-קדישא" לבוא, כי קרוב קצו לפיה, והנה החת החברה קדישא ו"העוכר" בא פתאום הביתה! וכמעט שבע הדבר הנורא הזה, וכחץ מקשת מחר לדרת אל ביה השליש.

— אדוני היקר! קרא בחננו קולו אליו וברדתו אתו אל החדר הקרוב ואיש וזולתם אין אתם — הנה שמעתי עליך כי איש טוב אתה, ועל כן אוהה נפשי להיות לך לאה ולרע, כדוני איפוא וקח מידי את סאת השקל אשר אהן לך, ועליך להת לי רק שטר-חוב לבר, אף אולי ידרש לך במשך הימים עוד כסף, אז פנה גא אלי ובנפש חפצה אסלא שאלהך, כי חסודות אתה לי.

האיש היה כמשהוכם לדבריו ופניו נהרו מגיל, כי הכרה אשר כרה אטש ו"צמאון" הסון הרואיו כלו כמעט כל פרומה מן הכים, ועל כן הורה לאלהים חסדו, כי שלח אליו פהאם מלאך מושיע כוח, לחלץ מצרה נפשו ולסחזה כענן כל ראגותיו, ובחתה הורה מקורות לבו לאיש חסדו, מחר למלאות שאלתו. ומאת השקל כלו מחר, עברו כענן-בקר, ועל כן מחר האיש למלאות שנית את שאלה ממיבו ומחוננו, ולתת שנית שטר חוב כהוב וחתום בידו, סבלי העלות על לבו, כי יבוא גם יום השלום. אף הוא בא, וידיו היו עוד ריקות ככראשונה, ריקות כבבקר ההוא אשר בו התעננ לבכו במחולות ר' הנחום ובומירותיו.

— אהה אדוני! הרעות מאוד לעשות לי — קרא האיש כמרירות לבו, בהתפרצו פהאם כבקר אחר אל בית העוכר ופניו חורו כשיד — אהה, הרעות מאד לעשות לי, כי הכביר אכפך עלי לשלם לך אה אשר אתה נושה כי, הן זה טעם באו אלי פקדי בית המשפט לחתום בחותם את כל בלי ביהו וכל אשר לי יטכרו במחיר. הה, אבדתי אבדתי!

— אבל מה לך ידירי, כי חאנח? ענה הגביר וצחוק קל עבר על שפתיו — האין מזור למכתך? ואיה האיש אשר עבר לפניך במחול או בבקר ובקולו השמיע שיר, מה יפיה?

— הגם הנשק לאירי ולהותי?

— לא ידירי! לא צחוק הוא בשפתי, כי אם באמונת לבבי אדבר רברי, כי אם באמת הצעת כי אסיר אכפי מעליך, אז עליך למחר ולדרת לשמוע לקח ספי האיש וללכד לשונך לשיר כמותר שיר "מה יפיה".

כל דברי האומלל, כל החננויו וכל שאגותיו לא הועילו לו, לא הועילו גם דברי ה פ ק י ר אשר התאסף לדבר על לב האיש להסיר הרעה מעל האיסלל ועוד כיום ההוא נהרו עיני ה"עוכר" מגיל, באספו אל ביהו את האיש יחד עם "אחזה סיעו" אשר שכרו, צמאונם יחד גם בכיהו "כאין אונם", ולעיני כל

אלה גם לעיני ר' הנחום, אשר הבהילוהו לבוא אל הבית אף הוא, עבר האוסלל במחול ובפיו שר השיר "סה יפיה", ובכל אשר הורהו ר' הנחום כגרון נהר ובלב נמוג מפחד.

בין האסורים ביד פשעם, אשר הוכלו פעם לפני חג הזכרון דרך העיר היו גם שני יהודים אסורים באזיקים, ואנשי העיר שלחו אליו, אל העוֹכֵר, לחלוא פניו להיות לסליין לפני הפקידים, לעצורם בעיר עד עבוד ימי החג, והוא ירד אליהם לראות פניהם, גם לשאול לפשעם ולחמאם.

— אנשים רעים הכונו בשוט לשון, כי סוס ננוב אתי — ענה האחר על שאלתו.

— ואני אוכל ביד פשעי — קרא השני באנחתו — על כי אין העודה ביד — כי זה שמונה שנים הייתי כלוא בבית המדרש בעיר הפלך ואהגה בתורה ה' יוסס ולילה ודבר לא היה לי עם יושבי [עיר מולדתי, אף לא ידעו מקומי איה, ועל כן נעדרה התעודה מדי, — היש לך גם אשה ובנים בבית?]

— אשה חולה גם שלשה בנים וארבע בנות, אך לא שמעתי דבר מהם מאז לבתי ללמוד תורה ואהי בודד בסיעתי בבית ומדרש,

— שא איפוא יירדי, במנוחה את הכלבים אשר ברנליך — ענה "העוֹכֵר" לדבריו, ובעינים ספיקות ועם וחטה הביט בפניו — ואהה תישאר פה — כה קרא בפנותו אל השני — כי אלו האשימוך גם בנגבה שלשת סוסים, גם אז לא כברה חמאך בחטאת האכזר הזה, אשר השאיר לאנחות אשתו ובניו, ועל כן גם הורחזו הועבה היא.

בהכרה הגדולה אשר כרו בבית המדרש ליום מלאת שבע שנים לעבודה, החברה קדישא, סעודה, במסעודת שלמה בשעתה, חפץ יואל השמש אשר אשר להחברה לגסות כח קיבהו ולראות אם תוכל לעמוד עליה, לכבוד החג, מישא כזה: רג גדול מבושל ומטולא קמח מלת יחד עם "כל ראשי יבשמים", "מנת חלקו" מברבור אכוס גדול, שלשת רבעי און צלוי, עונה גדולה מרובבת בשמן, קערה מלאה פרי עץ ממוגן ברבש, יחד עם, המאכל תאוה" אשר לו; קמניות מבושלות וממולאות מלוא המחבה, לקנות סעודה. ונוספות עליהם גם בקבוק וחצי יין-שיף ורבע ההין שכר, עם "לגימה אחרות" סמי רבש. אך לא עמד בנסיון! כי מעט כאו כל אלה אל קרבו. והנה שערוריה במבטו! צירים וחבלים אחוזו ביולרה וכל יצוריו כמו הוסכו יחד, עד כי נמוג לב כל איש לסראתו, גם כל עמל מוררום הרופא אשר הבהילוהו לבוא אליו, ואשר השקרו כל מי תעלה וכל החבושה שם לכשרו, לא יכול הועיל לו, ועתה המנחה והנה בא בא קצו פהאם! ואז נבהלו ונחפזו יחד כל אנשי "החברה קדישא", חדרו איש איש מסקומו, ובלי ההמהמה אף רגע החלו לעשות לו בטשפת לרחצו ולטהרו ולהכין לו גם הכריכים. ועוד מעט והנה הושם "תמת" בארון, ור' מאמיל המגיד החל להתנודד ולקונן עליו מספר סר, אשר כבר

הבין לו מאהמול. וגם יר' הנחום הפרוש נקרב כנהי ויללה לספור לו ולכבוהו כהעסיקו שאלה במשפט בסוגיה שור הנמקל, נערה המאורשה ופיל שבלע בפיה סצורה, ועוד רבדים כאלה מעוררי לב, אשר היולו דמעות עיני כל העומדים מסביב, ופתאם לפהע והנה העובר בא! וכאשר נודע לו שם המת גם שורש דבר נמצא כמותו, צוה במפניע לסדר ולהוציאהו מאורנו בעור רגע, וכרביטו בפניו, והנה השמיע קול פחדים לאמר: דמכם בראשכם שכורים היום יין, אם הורידוהו קבר, האינכם דואים-כי עוד רוח חיים כאפי? הורידו אלי בעוד רגע את הופא העיר. וכמעט אך בא הרופא ויתכונן עליו אף היא וירא, כי אמנם כן הוא, כי עודנו חי, ואז החל לעשות מעשהו, למששו ולגררו ולעורר בו רוח חיים, ולא הרפה סמנו עד אשר אם הצליח הפצו בידו, ומקץ שלשה ימים והמה' שב שנית על מקומו בשלום בבית המדרש, אחרי כרכו בראשונה אה ברכה הנומל".

להקת אנשים עמרו יחד לעת ערב, ברחובות העיר ויתנועעו הנה והנה, בשאלם איש לרעהו לשלום ובקרבם החם, כי בערב היום הוא היה עת התקדש החודש. והנה סכל עברים מסביב הגיעו פתאם לפתע צלמי-בלהות, אנשים שחורים וגבוהים עד לשמים. ובקרבם יחד אל העומדים, השתחוו איש אל רעהו, השמיעו קולם קול חרדות: שדום עליכם! עליכם שלום! וכרגליהם רקדו כאילים, ביספס קרוא נקולם: בשם שאני רוקד! בשם שאני רוקד! ובה רקדו כשעורים, עברו יחד במחול לעיני העומדים אשר מרוב פחד ובלהות לא נותרה כם נשמה כמעט, וכצאן למראה פני ואב-ערכות נפוצו יחד אל כל עבר מפני פחד-מות. "הענקים" האלה היו עברי העובר, אשר לפדו רגליהם ללכת על פני כלונסאות גדולות, ואשר שלחם יחד להפיל מורא ופחד על האומללים האלה.

הנה יורק אפם קצה דרכי האיש ספרתי לך פה, קורא יקר! ואם לא ישפיקו גם הרברים המעטים האלה להראותך לרעת, כי אך בצדק ובמשפט נקראו בפי יושבי עיר מולדתו בשם כזה, בשם "עובר-ישראל"? —

העברים הללו חזקו

והיה להם חזק

3

הם מחליצו חזקתם

הם מחליצו חזקתם

נפתלי אילה שלוחה.

כל בני עיר מילדתי מקמן ועד גדול יחד נשאו עיניהם אל נפתלי, האילה שלוחה. כי הוא היה נושא המכתבים מעיר הפלך, ופעמים בכל שבוע הופיע ברחובות עיר מולדתו ואמתחת מכתביו בידו, ובכל עת סבבוהו אנשים רבים, אפופה כרמורים ויריהם פרושות יחד אל המכתבים אשר באמתחתו. אף רבים מהם יצאו לקראתו גם עד לפני שער העיר, ויחכו שמה לבואו בכליון עינים. — האין-אהך מכהב טבעלי מרחקים? קראה אשה עניה לבושה קרעום ועולה על שכמה, ופניה הפיקו עוני ויגון.

— עד היום הזה עוד לא בא המכתב, צביה נחמתי! אך אקוה, כי בבואי שנית הנה בשבוע הבא, אז אביאנו ואתנו לך, וידע למשוש לך! כה ענת לה נפתלי בשפתים מלאות ירירות ונועם.

— הגם לי לא הבאת מכתב היום? קראה אשה אחרת סתיוחה — וה' אלהים יודע את אשר היה לעזריאל בני יתרי, כי זה כשלשה חדשים לא שמעתי דבר ממנו, מאז ירד אל הישיבה בעיר הסמוך ללמוד תורה. הנה, איך נהפכו עלי בלהות פהאם!

— אבל הוא חי, חי ובריא אולם, בריינרל יקירתי! ענת נפתלי, באמצע נס אוחה בנועם שפתיו. — וזה לך האוה, כי כשבוע הבא אביא גם אליך מכתב מלא דברים על כל גדולתו.

— בעלי הבוגר עזבני לאנחות זה שנתים! קראה אשה אחרת, ננועת חולי וננועת עוני אף היא — ואני שומסא אני ועוזבה ועצובה רוח יחד עם שלשה עוללי ואין לחם לאכול. ומדוע לא תביא אלי מכתב ממנו ותחדה בשמחה פנינו? התכלינה עינינו מיחל?

— הרגע, הרגע, צירל חמרת! השיב נפתלי גם אליה בהננו קולו — המרס הרעי, כי בכל כחי אתאמץ להביא אליך מכתב, ולא אנוח ולא אשקום עד אשר אם יצלח חפצי בירי, כי נשבעתי!

— אהה ר' נפתלי! קראה בלאט כאוננו גם נערה אשר עמדה לפניו וקולה מלא תלונה ופחד גם יגון — טאז הכקר הן חביתי לבואך, כי אמרתי, הפעם הביא אלי מכתב „ממנו” ואדע את אשר אתי, כי זה ירח ימים עבר מפה, בהכתימי במו פיו, כי לקץ השבוע ישוב הנה לחוג אתי יחד את תג חתונתי ושמחה לבי, ועד היום לא שב, גם צרור הכסף לקח בירו, כל הסוחר והסוחר אשר לי, ועוד לא שב, ואלי דבר יגונב פהאם, כי הוא בעל אשה ובנים, וכי אך ברטיה ועקבה התהלך עמי. ואני זה כסה שאלתיך, מה זאת? ואתה עניתני בבל עת כי אין דבר, כי יודע אתה, כי לא יחלל האיש סוצא פיו, וכי עוד מעט והביא אלי מכתב ממנו מלא חן ותחנונים, ועתה איה פיך?

— הרגעני חנה עטרת הפארתי! ענת נפתלי גם להאומללה הזאת במתק שפתיו — כי כאשר תנחה אשה אחרי יונק שריה, כן הלא נהה גם לב האיש אחרך, ובעיניך תראי כי כן הוא, כי כשבוע הבא לעת כזאת אחדה גם פניך במכתב ממנו, אשר יהי לך לחסדה.

הנה כה התהלך נפתלי כל הימים עם כל יודעיו, וכה היה לנוחם להם ברבריו, ולבבו לא נפל עליו גם אם דבריו נשאר סעל בכל עת, כי עוד הוסיף שנית לנחמם יחד ולהכתיחם במו פיו, כי כדבריו כן יעשה. ופי יודע אם לא בלה בן האיש ימיו ושנותיו כנעמים ונפשו לא ידעה רעה עוד, לולא קרהו פהאם הרבר המר הזה. כי בעברו יום אחד כרחובות העיר ואמהחחו בירו, התגפלה פתאם עליו אשה אחת סעבר הרחוב, והחויק בקונו והמרמנו בכח ידיה יחד עם פאות ראשו והשם קרחה כם.

— הוי ארורה! קרא האומלל, בהתאמצו לחלץ נפשו ממנה — ההכית בשגעון! טריינה? מה לך כי התגפלי עלי כזאב ערבות?
— משוער תהיה אתה מסררה עיניך, נבל! נהמה טריינה בקולה ושניה חרקה

מכעש — כמה פעמים הבטחתי במו פוך, נבל, כי בירך הכיזא אלי מכתב מבעלי הבוגר, ועד היום אין קול ואין עונה ממנו. הטרם הרע כי שפרה המילדה, אויבתי בנפש, יטח שמה וזכרה! תהפאר עלי, כי כבר הסיר דהו? ועתה אנה אוליך חרמה? הוי! קללת אלתים עליך, נבל, תקומה לא היתה לך עד עולם! — אבל מה לך כי הרנוני, טריינה עמרה ראשי? קרא נפתלי בנועם שפתיו כמשפטו — ואני כבר סלתי אמורה לך, כי כשנוע הבא אביא אליך מכתב ממנו ועיניך יחד האורנה כגיל.

— ידעתך, ידעתך, דובר שקרים! נהמה טריינה שנית בקול עברה אפה — כי על און מי לא הדבר כדברים האלה? וכל היום פך טלא כוב וטרסה. — אבל בזקני אשבע לך הפעם וכפאת ראשי! קרא נפתלי, בהחזיק את „מחפרי עיניו“ בידו, להשבע כם — גם מיראהו מפני טריינה, פן הפקיד עליהם שניה באפה, כי כבר החלה ללבוש לו שנית עין מלאה זעם וקצף — כמחפרי אלה אשבע לך, טריינה המורתי, כי כשנוע הבא אביא אליך מכתב כאשר בקשה, ואם אין — וחמאתי לפניך כל הימים. הלא ידעת, כי לא אהב לשאל באלה נפש ולאור כארה בכו פי, אך למענך למענך, טריינה הפארת, אעשה זאת. כל מצרי שאל, כל מצוקות שחת יחד יסוככוני, אם לא אקים דברי הפעם! חוטמי יהי לגנר עיניך לטרבך פרעושים ועל לחיי ימרחו חורה וכל מי מלה ישפכו עליהן, וכשתי עיני הכער ופה בוערה, אם לא כדברי כן יהיה! כן דבר נפתלי בהעוהו גם שפתיו בנחוק במטהרים מדי דברו, ובשלום עבר מעל פני הארורה.

אך לבבו הכהו מאד, לא על חדרו לנפשו באמה מפני הנופת יד הארורה, כי אם בראוהו, כי כבר היה למלה בפי כל, וכי רבים הם אשר יאשימוהו בדבריהם, כי אך כמרמה יעשה מעשיו, בהסחיו בחיקו הסכהבים, ורק סרוע לב ימנע הטוב מהם, עד כי כבר נועצו יחד גם להרחיקו ממשמרתו ולהקים החתיו נושא מכהבים אחר. ועל כן נבהלה נפשו למעשה „הארורה“ ולבבו חרד מאד בקרבו לזכר עלילותיה.

— הבה ואביא אליה הפעם מכתב באמה, ואולי בדבר הזה תחזק שנית אמונה האנשים כי ולא אהיה למשיסה ביד מבקשי נפשי לספותה! כה דבר האומלל כלבבו, אהרי חשבו מחשבות רגעי מספר, ורגליו נשאווה אל ביה יהונתן הסופר.

את יהונתן „הסופר“ ידעו לא רק יושבי עיר מולדתי לבד, כי אם גם בכל הפלך נודע שמו, ומעשיו ועלילותיו כבר היו למלה בפי כל; כי בכל המחזו ובכל הפלך לא נמצא איש אמן מפליא לעשוה כמוהו „במעשה אצבעותיו“. כי כל כהביר אשר ראו עיניו אך פעם השכיל לחקותו עד להפליא, בלי שנות ממנו אף קו אחר, אף נקודה אחת, עד כי לא יכול עוד איש להפלות ביניהם. ועל כן פנו אליו רבים בשאלתם ובקשתם לעשוה להם „כונים“ כאלה, חוהם יר כל אדם, שטרי חוכ וכל דבר אשר אך יכון לחפצם. ואף כי לא אחת ולא שתיים החבא האיש כהרי כלאים „כפועל ידיו“ כן שלם לו, אך בכל עת ידע לחלץ מצרה נפשו, לקרוא דרור לו ולשוב שנית אל „פעלו ועבודתו“.

— דבר לי אליך יהונתן, קרא נפתלי אחרי סגרו את הדלת מאהריו ואחרי

התבוננו וראוהו, כי אין איש אתם וולתם בבית — הידעת את כהב יד בעל טריינה המשוטר?

— ידעתי גם ידעתי.

— ואני בכסף מלא אשלם לך, אם הכין לי עוד היום מכתב ככתב ידו הערוך אל אשתו, וככל הדברים אשר אשים בפך. יונתן הגיע במו ראשו לדבריו.

— הבדברים „קטנים“ אבלה עתותי? לא ידירי! כי הסכנתי לגדולות מאלה, אך מה אוכל עשות? ופניך, נפתלי, לא אוכל להשיב ריקם, חכה איפוא מעט רגע וכחפצך בן אעשה.

— פה הוא המכתב אשר הבטתהי להביא אליך שלשום טריינה חסרת נפשי! קרא נפתלי בגאון, בחושיטו לטריינה את המכתב אשר אהו — הכירי איפוא, למי החותמת הזאת? הכתב יד בעלך הוא אם אין?

טריינה היתה כמשתוממת לטראה עיניה.

— כן הוא, כן! קראה בעליצותה — כן הוא, הוא כתב יד בעליו האח, האח! הצלחתי ר' נפתלי טעוני ומסות ותגל בעלי חרפתי. הלא תראה את אשר יכתוב אלי? כה הוסיפה לקרוא בעליצותה — כי שוב ישוב אלי שנית וכצפור אל קנה יחרד אלי מסקומו. כי אך שקר שפלו זרים בו כי המיר דהו, כי אך בעקבה עשה מעשהו, רק למען הנוות אה לב, „הכפריים“ הקטולים למען נצל אמתהות כספם ולשאת שלל רב, וכי לחג המצות ישוב הנה ואחדה פניו שנית בנעימים, גם פנונים יביא אלי, כל אבני חפץ, האח! האח! מי מלל לי כל אלה מראש? כה דברה טריינה בקול מצהלוהיה, וכברק עברה מעל פני האיש, למחר לספר כל זאת באזני שכנותיה, אף לכלוה עיני „אויבתה בנפש“ מכעס ומבאובים.

והשמועה נפוצה בעיר, וכל יושביה יחד השתוממו למשמע אזניהם, ושם נפתלי רהף על שפתי כל, וגם אויביו השלמו עמו פתאם, וכל החושבים רע עליו נאלמו דום, כי ראו פעלו הפעם, כי הגדיל לעשות; עד כי יכול האיש לחשוב באמת, כי עתה יונתן לו מעט מעניו ומרגונו ופקידתו לא יקח אחר. אך לא כאשר חשב בן היה, כי מקרה נורא מאד שם פתאם לאל כל מעשיו, הפיר כל עצותיו וכל חכמתו התבלעה כמו רגע.

כי בעברו יום אחד ברחובות העיר עם אשתחחו, והנה נגש אליו פתאם השליש הגשען על יד שר העיר, ויצו עליו במפניע לדרה אחריו אל בית הפקידות במקום עמד איש עטוף בבגדי כמר ועדיו עליו. וכמעט העיף עינו עליו, ויכירהו כי הוא בעל טריינה אשר המיר דתו.

— מי נתן לך את המכתב הזה? השמיע השר קולו, קול נגיד ומצוה, בהראותו לו את המכתב אשר בירו, מעשה ידי „חסופר“.

— מי נתן לך את המכתב? הרעים השר שנית בקולו, בראוהו כי אין מענה וחמתי נהבה באש — איך יעזו פניו „יהודי מצורע“ כסוך, ראש כלב נכוה, לכתוב דברים נוראים כאלה בשם איש נכבד כזה ולעלול עלילות שקר עליו כי אך לעשוק אהב? איך נועז „מצורע“ כסוך לזיף בכתב ידו ולהשלוח בשוא נפש

האשה? בככל אביו רגליך, נכל, אם לא תגיד לי בעוד רגע ידי מי כתבו את הסכת הזה, שאריה לא תהיה לך מעול!

לב האוכלל נמוג בקרבו למראה עיניו ולשמע אוניו, כי היטיב רעה על הסופר, אם יחשוף בצפונותיו? רגע אחר אנטם רחפו על שפתיו דברים באלה, כי לא מעשה ידיו הוא, כי אם מעשה ידי יהונתן, אך כמו רגע נחם על מעשהו; כי הנסה נפשו לא נהנההו לעשות זאת לעמוד על רם רעהו. ומה עוד בדעתו, כי הוא הוא אשר הסיה בו לעשות זאת, ואך מידיו היו לו כל אלה. על' כן שמר שניה מחסום למו פיו ולא דבר דבר. עד כי ראה השר כי אך שוא כל עמלו, וכי כל גערהו ומארותיו יחר ללא הועיל הן, ויהן צו בקולו לאסרו באזיקים ולהורירו אל עיר הפלך יחד עם שאר האסורים לשאת שמה עונו. וברגע ההוא בא בא הקץ למעשה "גפתלי אילה שלוחה" ולפעלו בעיר מולדתו. כי אחרי הענותו ירחי מספר בבית האסורים בשל כחו, נפל למשכב, ובאשר שכב לא יסף לקום עוד.

ד

בְּהֶרֶד ר' גִּדְל המלמד.

אם כל מי ימים יחד ישמפו ויעברו על ראשי, גם אז לא יהמוני הסה בשאונם והמונם, כאשר המם ראשי ר' גודל בפעם הראשונה כאשר הראה לעיני את "השעיר" אשר בירו, את הרצועה הנוראה מאר עם ארבעת קצותיה ומרצועותיה ולולאותיה, ואשר היה למחתה לב כל הילדים כגילי ויחד פתרו ורהו ספניה כמפני בלחות מות. אז הייתה עדנה ילד רך בן חמש, ואפי הביאהני בפעם הראשונה, "החדרה" וכל אסתחות בגרי מלאה מגדנה ועיניה רטבו מדמעות חסלה על "בנה יחירה", בחלונה את פני "כושל" החדש הזה כנועם שפתיה, לדתנהל עמי "לאמי" ולהטות אלי חסדו. אך כמעט פנתה האוכללה שבמה ללכת, והאיש אחו בהנוך אוניו היסנית וימרמנה בכח ידיו הגדולות והרחבות מאד, עד כי השמעתי קול צעקה גדולה וסרה מעוצם מכאובי.

— זאת היא "חגובת הבית" בן יקיר לי! קרא ר' גודל בהענותו שפתיו נגדי כצחוק, אך לא זאת לבד היא כחמד עיני "הפרה" אשר אכרה לך, כי עוד יש לי "בתחרר" "ספעסים" טובים סאלה. חנה, חמרת נפשי! הגישי נא אלי את "השעיר"! בה קרא האיש ביספו לצחוק ובפנותו אל אשת חיקו; ולנגר עיני ההנוססה פתאם הרצועה הנוראה והאימה סאר, ובקראו לאחד הילדים, רך וענוג כמוני ושמו אפרים, "הקטן", לגשה אליו, צוהו לכוף גוו כאנסן על ברכיו ולפתח אוניו לשמוע ולרעת כל אשר אהו. ובהניפו תנופת כירו את "השעיר" ובהורירו אותו על גו הילד האוכלל, שוררו שפתיו באיניו את השירה הזאת לאמר:

בא נד לאפרים — עושה בלֵאביו רוחות,
 מחאזי נא כפֵּים! בשרו כנאדרות נפוחות
 על ברבים על שוקים, עושה מלאכתו כגבורה
 על חלקת בשרו, מכה מריה פצע ותבורה —
 השעיר עושה דברו, השירה הזאת החרידה לבכי עור שבעתים „השעיר“, ונפשי ענמה עלי

סאד בראותי, כי יחד עם הסכות אשר הוכה האוסלל, עוד היה לצחוק בשירה הנוראה הזאת, כי כל הילדים יחד נחנו קולם בה, וכל „החרד“ סלא קול השואות צחוק. ועוד יותר החריד לבכי בראותי, כי לא רק השירה הזאת שומה היא בפי ר' גורל, כי אם ישמיע בכל עת בסו פיו שירות חרשות להכאות לב ולהראיב נפש כל אלה אשר ננע „השעיר“ בבשרם, כי התנוסס האיש בכשרון נפלא סאד, ולא אחת ושמים שמעה אוני בשוררו „כשיר“ הוה גם באוני אשה חיקו; כי מלחמה עזה היתה ביניהם כל הימים, מלחמת פה ושפתיים, ולעתות רחוקות ננעה גם „יר ביר“, וזקנו ופאות ראשה יחד עם לחייה היו לבו ולמשימה ואין סציל.

— חנה, חסדה נפשי! בה החל ר' גורל דברו—ריה „הקסניות“ היוס כריח אפק. ואם יאחזני השבץ מהן, או עליך תהיה קללתי, עטרת הפארת! — העור הפתח פיך לדבר, נכל? ענתה עקרת הבית בעברה אפה וסעיניה התמלטו ויקי אש—התחפץ כי בסחיר האגורה האחת אשר נתחה לי זה ימים, אכין לך סרק-גורגניות עם כליות אליס? בוש והכלס הרע, נכל, כי עוד תפצה פיך לדבר. ה! מאז הייתי לו לאשה הן השברתי קדרתי, כל רואי לא יכירוני עוד. — הרגעי, נא רוחך, חנה חסדת נפשי! קרא ר' גורל בנועם שפתיו וכמו פיו שר באוני „חסדה נפשו“ השירה הזאת לאמר:

למה תכבי, חנה,	חוטמך כמפוח,
והסררי נפשך בלענה?	פיך כמלוח,
הביטי נא אלי מראיך,	אוניך סרוחות
אלי הור פניך,	ידיך נפוחות —
נעיניך כברקים,	למה תכבי, איפוא חנה,
לחניך כעמקים,	והסררי נפשך בלענה?

— את נפשך אמר, בוגד! בליעל! אפיקורס! בה הרעיסה האוסללה בקולה עליו לשמע שירהו וחמתה ההלקחה שבעתים—הסעפ לך כי ארעב ואצטא בכיחך, כי אין לי גם שמלה ונעל, והחנ קרוב לבוא ולא אוכל לזרז אל בית ה'; ובעור אשר אשת חייקיל המלמד—הבקע הארץ תחתיה ותכלענה את הארורה הזאת! תעדה לה פאר באדרת משי ועדי-זהב על צוארה, וצסירים על יריה, אשב אני בחושך ולא אוכל לצאת מן הבית מאפס שמלה ונעל, ה, גרול כיס שברי!

— אבל הרגעי נא, חנה חסדה נפשי! קרא ר' גורל שנית בנועם קילו, וכמו פיו שר שנית באוניה השירה הזאת לאמר:

חנה, עטרה הפארת!
 סחר יום-עצרת,
 נצא נא שער על פני קרת
 שלובי-זרוע יחד,
 אל נא הפחדי פחד!
 רואך הן יאמרו,
 צופך יחד ידברו:
 חנה הגברת
 עם גורל עוברת.

— קללה אלהים עליך, נבל! הרעיטה האשה שניה בקולה וחמתה עלתה
 עד להשחיה—העור הוסיף להתהולל כי במגניניהיך? לשטה ולשפטה אחתך,
 כוגד, פליטה לא היתה לך. זה! הטעט ממני לשאה כל אלה, לשמוע כל
 היום את הוללות הבליעל הזה, כי עלי לשמוע עוד גם קול חרפת אמו, ועלי
 להאכילה עוד מלחמי! זה! גם אה "קרובי" אלה העמים הנבל על צוארי ועלי
 לסלא גם בטנם, זה! איך קדרתי, השברתי מאז הייתי לו לאשה!
 אך גם כל דברי היללה הזאת לא העבירו את רוח ר' גורל, וכמשיש
 לבו כבראשונה הוסיף לשיר באזני האומללה לאמר:

חנה, עטרה הפארת!
 הא לך אדרתי,
 קחי נא חגורתי
 יחד עם ספתי,
 קחי נא מקאובי
 יחד עם פל-קרובי!...

— המשוגע אתה, נבל? הוסיפה האשה לקרוא בקול רועד מכעש ומכאובים—
 איזה חלום רע חלמת הלילה, כי אלה מעשיך כל היום? הבסרום חמריא
 בשיריך ובמגניניהיך? הוי נבל, הוי כוגד! הוי אכזרי ואין לב!
 אך גם על כל דברי "ההוכחה" הזאת ענה ר' גורל במשוש לבנו, בשוררו
 שירהו לאמר:

גדרה בת-יעיני הליל,
 והתע כמרחבי שמים,
 והרא פרעושים מחנים
 ידורון ידורון באיל,
 עפך, עפך, בת-חיל! —

— מוב לי המוה! קראה האומללה, בראותה כי כל דברי הוכחת לא יועילו,

וכי עוד יוסיף האיש לשיר בשירים על לבה הרע—הה! מוב לי סותי סחיי, לא אוכל כלכל עוד, אדרה נא ברמי ימי אל כאר שחה.

אך לב ר' גודל היה בחליש נס הפעם ונחטיו לא נכסרו על האומללה' כי עוד הוסיף לשיר בקולו לאמר:

לראש חנה אציב מצבה — ועד שמים יללתי.

מזהב־אופיר אעשנה, עד אנלים דמעתי,

ועלי פתח קברה אציבנה — כי חנה רק עתה

לראש חנה אציב מצבה — סדר, הה! מטה,

ולראשה אציב מצבה...

חנה כה התחרו שני "הנאהבים והנעמים" יחד יום יום, וכה שר ר' גודל "שירותיו" הסיד באוני "חמדת נפשו", ובה דרך "השעיר" על "כסתי" גונז ויחננו יחד למשיסה, כי דעת לנכון נקל, כי כל אלה היו רק לנו לפוקה ולמכשול לבד, רק לנו לבד, כי כאשר הוסיפה האשה להכעיסו תסרורים, אז פנה האיש פתאם אלינו, ויבחר לו "בבשה" מן הערר למרוט צמרה מעט בקרונה "השעיר". באפרים הקטן החל ובי כלה מעשהו, וכל היום היינו לברות לשני "השעיר" או למשיסה "לקרניו".

— גר גרור ינודנו! האח, אפרים בני יקירי! כאר נא לי את "הפסוק" הזה בגודל חכמת לבבך! כה החל ר' גודל דבר, בפנותו פתאם כלצון אל הילד האימלל, אשר בראותו פניו "השעיר" בירו, נכהל מאד ולא יכול הוציא הגה מפיו. — אבל גר הוא "השעיר" בני יקירי! כה הוסיף האיש לקרוא במהלהותיו בחורירו במערצה את "השעיר" על עורף הילד האימלל, אשר עוד ישב דומם כאבן ספחד ומכלהות—והוא גרור ינודך—כי "שעיר ישעירך" הן כה יבאר רש"י את הבהוב הזה, והאם לא הבין גם עתה לשכל מלוי? כה הוסיף שנית דבר, ביספי לרוש את נו הקטן כהרוש חכן, עד כי מלא כל הבית קול צעקה שבר, בכי ונהי ונאקה.

— ואתה מחמר עיני? כה קרא ר' גודל, בפנותו פתאם גם אלי "השעיר" עודנו בירו—הבכר למרה "לשלשל" בקולך את "השלשלת"? או הילסרך "השעיר" דעת זאה?

אודה ולא אבוש, כי ברבר הזה נוקשתי גם נלכרתי, כי לסרות כל עמלי ויגיעי "להשתלם" במלאכה הזאת, לא יכלתי לבוא מעורי אל מחוץ חפצי, על כן היה לי כל יום ערב שבת, יום "העברה־הסירה" ליום עברות, ולא אחת ושתים מנעתי רגלי מבוא ביום ההוא אל החדר, בהצדיקי נפשי אחרי כן, כי חליתי את ראשי, או כי ביום ההוא בא אחד סרודי אל ביתנו ולא הניחני ללכת החדרה, או כי נתק שרוך נעלי, או כי התפרץ פתאום כלב פקיר העיר מהרתוק ופיל מוראו על כל עוכר בחוץ, או גם זאת, כי נשמע בעיר כי צוענים ובני קדר יבואו בשעריה, ועל כן לא הניחתי אפי לצאת החוצה, ועוד החבולות שונות כאלה וכאלה אשר היו לי תמיד לפתח־תקוה. אבל לא בכל עת יכלתי למלט נפשי, כי פעמים רבות ירד ר' גודל אלינו הביתה לראות בעיני

אה אשר אהי, ואו לא הועילה כל חנינה עוד, שמני על כוזף, וישאני אהו כצאן מבחה עד החרור, ושמה הורני „השעיר“ את „השלשלת“ כמשפט וישלם לי ארבעתים כשכרי.

— שלשל השלשלת, קרא האיש, בהניעו ביריו את „השעיר“ הנה והנה — מר נא בני, כצפרדע, ועננ גם לכי בנועם קולך, לסה המנע הטוב מבעליו, סחמר עיני?

דעת לנכון נקל, כי לא מריתי פי האיש, בדעתי, כי אם אחדל מעשהו זאה, או יהי כפשע בני ובין „השעיר“. ועל כן נתתי קולי כחפצו, אך כמעט פתחתי פי, ור' גודל השמיע קול צחוק גדול אדיר וחזק מאד:

— האח, 'בן יקיר לי! הפלאה לעשות הפעם! אך זאת היא „שלשלת“! קבצו נא אלי כל צאן קרד כל עתודי ארץ יחד, וראו אם יוכלו להשמיע קול „נערה“ כזה, קול כקול השור הנסקל! האח, סחמר עיני! הפלאה לעשות הפעם! אך עוד יחסר לקולך איזה דבר, אשר יוסיף לו עוד הור ונועם שכערהים הבה איפוא ואגיד זאה „השעיר“ והוא ינחך בעצרו ויורך את אשר תעשה. ובידיו אחו בהרצוה הנוראה והאיזמה ויורידנה בכח גדול על ערפי ועל קרקרי, וישנה וישלש מעשהו, בשוררו באוני גם שירה חדשה איזמה מאד, שירה „השלשלת“, אשר עוררה עלי צחוק כל הילרים יחד, עד כי נמינ לבכי ממכאוכים ומחרפה כאחר, וכל היום נהלכתי כצל ולא ידעתי נפשי עוד.

— שמע נא לקולי! קרא אלי אפרים הקטן ממחרת היום כבוקר, בראותו כי נפלו פני מאד וכי עוד אהעצב אל לבכי על כל הקורות אותי אהמול—שמע נא לקולי! עד מהי נשא תרפחנו „מהשעיר“ הרע הזה? עד סחי יתהולל בנו המשחית הזה ויגדיל מכאוכינו עד לשמים? האין תחבולה עוד להציל נפשנו ממנו? למה נהיה כצאן מבחה?

— אבל מה הוכל עשות, אפרים? קראתי במנינת לב.

— זאת נעשה לו! ענה הקטן בקרבו אלי ובהטותו פיו אל אוני—סחר הוא „ברית טילה“ בבית חייקיל המלמר וחרור יקרא לנו כל הבוקר עד הצהרים, כה שמעתי זה מעט בדבר האיש עם אשהו, כי שניהם יחד יררו סחר אל המשחה ואת הדלה יסגרו אחריהם. ועל כן נתגנב אל הוך החרר דרך החלון ונשים קין „ההשעיר“ המשחית הזה.

העצה העוצה הזאת סצאה חן בעיני, אף כי חרד לבני מאד ואפחד פחד גדול, כי תצצי לחנקם „ההשעיר“ גם אני נכר על כל, ומסחרה הביקר עמרו רגלינו יחד בהחרר ואיש אין אהנו וולחנו, ואפרים הקטן סהר אל הארון אשר בצלו יתלונן השעיר, ויוציארו משם ביד חזקה ויגיתו על השלחן לעיני, ובהמספרים אשר בירו המיר מעליו את קצותיו ואת חרצובותיו ולולאותיו, ויהי כלא היה.

אך כמעט בלה מעשהו ונפשו נכהלה מאד ופניו כסחה צלמות, בזכרו כל אשר יהיה, בשוב האיש החררה „ההשעיר“ איננו! עד כי למראהו נבהלתי מאד גם אני וכל עצמותי יחד רתפו מסגור, וברגע ההוא והאיש שב הביתה יחד עם אשת חיקו! כי בבואם ביה חייקיל, התעוררה פתאום שנית השנאה „הנושנה“ בין חנה ובין אויבהה בנפש, עד כי החלו להקוטט יחד, וחנה השליכה

בראש „היולדת“ את נעלה הימנית אשר שלפה מרגלה, והשם שמות בבית. ועל כן גדלה המהומה סאר בהובו, והתי חרדת אלהים על כל הקרואים, וגבורי כח אשר כהונם ואסירי לב. בראוהם כל זאת, התעוררו פתאם ממבוכתם ויחזקו בעורף חנה ובעורף בעלה וישליכוה החוצה.

— אנכי אלמדנה לדעת, לשמה ושממה אתן את הארורה הזאת! כה השמיעה האשה קולת קול עכרוה וכידורי אש התמלטו מעיניה — כלה אעשה אותה, פליטה לא תהיה להארורה הזאת! —

— את פאות ראש הנבל הזה אמרוט בירי, את זקנו אשים למרסם! כה קרא גם האיש בעברת אף וחמה מתלקחה אף הוא, ומרוב כעס חרק שניו ויו קצף מפיו — את שתי עיני הנבל הזה אנקר, וככל המרעים אשר אתו, בני בליעל, אעשה שפטים על החרפה הזאת אשר השביעוני היום. לא, לא ינק מירי ושארית לא תהיה לכל הנבלים האלה! כה קרא ר' גודל, ביספו עוד להתערר וחמתו התלקחה כאש; וכרנע ההוא — והנה נמשכו עיניו לתוסו על השלחן, וירא את „נבלת“, „השעיר“ עליו!

כרנע הראשון היה האיש כמו נדהם ולא יכול רבר רבר ולהוציא הגה מפיו, עיניו יצאו מחוריהן ופניו חורו כסיד, ורגעו מספר עמר כאיש אשר כינהו המהתרה וכל מחשבותיו אברו יחד. אך מעט מעט שב רוחו אליו, הבליג על פחדו ועל מצוקה נפשו, ובקול גורא סאר, קול אשר הרעיש יחד כל מוסרי לבבנו ויכסנו פלצות, הרעים באזנינו לאמר:

— נקם אקח. נקם! מות ימות חייל, מות יסות הבליעל הזה, בירי אשים מחנק לנפשו, הה! מירי הן היתה לי כל זאת! הה! „השעיר“ איננו! „השעיר“ הזה אשר החזקתיו בידו מאז הייתי לסלסל, חוהמי ופתילי הזה, כלי תפארתו וקסמי אשר בירי, את „השעיר“ הזה שמו ורע מרעים כאלה לבער! לא! לא הנקן מירי בני עולה! בני עוננה. כה דבר האיש כתיסה וכשצף קצף החל לעשות „נקמות“ בנו.

אך „הנקמות“ האלה היו לנו לישועה! כי בשובנו הביתה ככתף מרוטה ובשערות קצוצות ובלחיים נפוחות ונאנק רום, אז ראו בבית מאהבינו, כי גם אחרי „מות“ השעיר לא יונה לנו וכי עוד יוסף האיש להרע ולהציק לנו, על כן הוציאנו מחדרו וביאנו בחדר המלמד ר' בעריל, הקפדן הוא האיש אשר עליו נדבר עוד אחרי כן ונספר גם כל נפלאותיו יחד. —

ה

ר' צדוק.

לא היה איש ככל אנשי עיר מולדתי, אשר משך עליו עיני כל הילדים בנילי כר' צדוק, בעל-הסל, כה נקרא האיש כפי כל, על הסל הגדול אשר נשא חסיד ביריו, והוא מלא תפוחים, כטנים ושקרים וכל „טוב הארץ“ אשר סבר במחיר ובכסף בראש חצות העיר, ומעת לעת בא גם עד פתח בית „חדרו“ ויערוב „מערכו“ גם אתנו הילדים. ואף כי היה האיש זקן וסלא ימים?

בכל ואה עוד לבש עוז עלומים וכחו חדש עמו, ולבנו שמח כל היום, עד כי מלכד התפוחים וכל טוב הארץ אשר הביא אלינו בידיו, עוד נהן שמחה בלבבנו ככל עת ראינו פניו בפתח החדר, כי בכל עת הצהיל פנינו באמרי פיו וישעשענו במשליו וכפתנסיו, וירא גם אותה אהבתו לנו בחלקו בידו אה לחיינו ובחבוקו אותנו בנרועותיו, ונהי כלנו לעונג לו ולנחה. —

ר' צדוק! קרא אפרים הקטן, כחפצו פעם להתלוצץ בו — מאחר כך עומד בן־ראמים ורגלו האחת כבר הקע בלולאות חגורתה; הצילה איפוא נפשך בעוד עת.

ר' צדוק הסב פניו ויבט בה ובה, אף משש בידיו פעם ושתים בחגורתו, כמו יהן אמן להדברים האלה ואחר דברו שפתיו בנועם לאמר: לא אפרים, בני יקירי! לא אראה בן־ראמים כזה, אין זאת כי אם דמיון לכבך הוא ומשנה עיניך, אשר הוליכך הועה, כי לא אוכל האמין בנפשי, כי ילד טוב ונחמד כמוך ילמד פיו עוד בילדותו לשקר ולכזב ולהלוצץ באיש זקן ושיבה כסוני. רבר־שקר רע היא מאד, אפרים בני, ודובר כזב רע הוא גם מננב כי יגנוב כי הוא לא יוכל לגנוב כמך יותר מאשר לך, אבל היש מספר לאמרי כזב ושקר; אפרים בני יקירי! התפוח הזה הוא הנחמד כמעט מכל הפוחי, והחה היות סחירו חמשה האגורה. אתננו לך במחיר עשירית הגרה, כי חמורות אתה לי בני, כי ידעתי, כי לא תפצה עוד פוך לרבר שקר. בה רבר ר' צדוק ויסלא דבריו, בהתו לאפרים את התפוח, בחצי" טחירו.

הן פה הוא ר' צדוק! קרא שבע עזר הכולל, אחד הילדים כנלי, אשר יחד עם מוטו ברגלי הימניה—נתנו לו גם שפתים וולקית ופה מלא לצון, עד כי יגורנו כלנו ספני חצי מהתלוחיו בספני דבר הוות — הן פה הוא ר' צדוק, ועליך—בה דבר הלץ בפנותו אלי — עליך להשמיע גם באנני קול השלשה; האם, האם! התוכל גם אהה, ר' צדוק, להשמיע קול שלשה? כמוהו? אוכל גם אוכל, שמעון מסבדי! ענה ר' צדוק, בהעמידו פניו באיש אשר לא ידע ולא יבין כי אך התולים עמו — כי מי הוא אשר אך בשם יהודי יקרא ולא ידע "לשלשל השלשה", ויטאן! בה קרא ר' צדוק פהאם, בהשמיעו קול שלשה גרול מאד, עד כי עלה קול מצהלות הילדים עד לשמים, רקדו כאילים ויהתללו וישחובכו יחד מרוב גיל, עד כי גם אנכי, אשר בעורי ובבשרי נגעו חצי המהתלות האלה, לא יכלתי גם אני מעצור מצחוק שפתי למראה עיני ולמשעע אנני.

אבל שמעון יקירי! קרא ר' צדוק בפנותו אל הילד — ידעתי מחשבותיך עלי, כי דמיה בלבבך! כי איש זקן כסוני כבר שכה הלמורו וגם להעביר הסדרה לא ידע עוד, ועל כן נסיתני הפעם לדעת את אשר אתי. אבל שער גא בנפשך, בני יקירי, אלו היה חלילה במחשבותיך באמת, ואתה אמרת אלי כי "אשלשל שלשה" וכמני נפלא הדבר לעשותו, או הלא הבית בחרפה לחי איש זקן ושיבה, הטוב הדבר בעיניך? בני! לך כי יליץ רע הוא בעיני גם מרובר שקרים, כי דברי השקר יוכלו רק להתעוותו, אבל לא יפציעו לב; שמעון בני מחמרי! הנה פה צרור בטנים אשר חפצו להת לי היום במחירו שלשה רבעי אגורה, ואני אתננו לך במחיר רבע אגורה אחד, כי חמורות אתה

לי בני, ידעתי, כי לא הוסיף עוד להתלוצץ על לא דבר ולבזוז תורה ה' במי פד'.

הנה כה התהלך אתנו ר' צדוק בכל עת, וכה הוריד סחור, סערבו' בכל עת פתחו למסור אוזניו ויורנו דעת בנועם שפתיו. אף סעה לעת התרועע אתנו יחד, ובעסדנו לעת הצהרים לפני פתח החדר, בעת אשר, מושלנו העריץ גם את שנהו כמשפטיו יום ומנוחת היתה לנו כמעט רגע ונענג לבכנו בשעשועים, ור' צדוק עבר על פנינו, אז קראנו אליו לנשה אלינו ולעבור אתנו יחד במחולות, שכנו סמפחה על עיניו בהשתעשענו במשחק, הנראה ואינו רואה, והוא כשש כידיו כמו כחושך להפוש את אחר סאתנו, ברקדנו לפניו כאילים ובסלטנו נפשנו מידי במרוצה ובמנוסה, עד כי עיפה נפשו כמעט. או בעישותנו יחד צלמי-אנשים משלג, בערכנו מערכה לקראת מערכה ונצא חוצץ כלנו בכדורי-שלג להפיל איש בראש רעהו, ברכנו על סטאטא וכל מקל-יד, בקראנו כתרנגול ובהשטיענו קול כל חיתו-יער יחד ועור שעשועים כאלה. אז היה גם ר' צדוק כאחר סאתנו ויחדה לבכנו במעשיו. ואם עבר איש אז על פניו וירא את הזקן מתחולל בתוכנו, ויניע כמו ראשי, או נקרב אליו ר' צדוק ובשפת-ידידות דבר אליו לאמר:

הירעה ידיד נפשי כי גם אלהים בישטם ישטח לסראה כל אלה, כי היא יאהב את הילדים ושעשועיהם לו רנחת, ואשר יאהב ה' אהב גם אני. השיות ההמימות האלה! הם דב כל מחמדנו, הם "צדיקי הדור", כי בל עולה לא נמצא בם. ואין דבר אשר יכאיב לבבי במראה אב וזעם כל היום, אשר לא יהן להילדים היקרים האלה להתענג במתנת הלקם אשר נתן אלהים, לב מלא גיל ומשוש-הילדות. רב להם כי יתענו כל היום בלמודיהם, עת היא גם לחדות פניהם בשעשועיהם. ילדים מצחקים הם בעיני כסלאכי אלהים! ואם מפני שיבה הקים — לפני ילדים בשעשועיהם ברע נא בך! כה דבר ר' צדוק בכל עת, וכה הצדיק נפשו בדבריו תמיד בעיני כל המשתובשים לפעלו ולמעשהו.

העשה ר' צדוק שכר רב בסלו, ואם נתן לו כל טוב הארץ אשר בירו גם די כסף כחפצו? — זאת לא גיכל רעת. אמת הוא בי כל, הצמרכות ר' צדוק, מחירו ומלבושו ומנעליו לא דרצו כסף הועפיה, כי סבלעדו פת לחם חרבה כמלח לא הביא האיש מיסיו כמעט כל מאכל אחר אל פיו, ומבלעדו מים חיים לא שותה מעולם כל משקה, וכל אשר ירעו את מעילו ונעליו לפני שלשים שנה, יכלו דעת נאמנה, כי אף כי שנו מראהם הראשון, אך לא עזבו סקומם ויבסו גוו ורגלו כמו אז כן עתה. אבל, הצמרכות אחרות היו לו, טחטורים רבים אשר אכלו כל יגיעו ועמלו, ואשר החסירו לפעמים מפיו גם, הפת-לחם חרבה במלח ונפשו התעצפה ברעב.

מה שלום בתך החולה? קראה סריינה החבונית לאלמנת בועז הרצען, בעבור יום אחר על פני חנותה — הכבר שבה לאיתנה? הורות לאל כי כבר שבה לאיתנה — ענהה האלמנה, בטחיתה רפעות גילה מעל לחיה — ואני כמעט שכנה דומה נפשי מעוצם סכאובי. כי הילרה האומללה חלה. פתאם ותוהם חיתה כל מאכל האוה, ושבעה ימים לא טעמה

כל מאומה, וירי דיקות הן. אין לחם לאכול ואין עצים להשק, ותקר נבר סאר. ובמה אשלם איפוא להרופא כי יבוא, או מה אתן בסחיר סמי הרפואה בבית המרקחת, וכל אשר לי הן כנר נהתי בעבוכי לר' שמעון החסיד. ובבואי אליו כיום השביעי למחלה הילדה לבקש עוד שקל אחד בראותי כי אין עוד לי זולתי, ואספר לו כל מכאובי ברמעות עיני, או השליכני האכזר בידיו החוצה, בהשמיטו קולו באוזני; כי גם אם אהפוצץ ואהיה לרסיסים אני ובתי יחד, גם אז לא יהן עוד עורפי לי אף לא פרוטה נחשת אחת, ובלב נשבר שבתי הכיתה ורמעות עיני נתכו כמים בראותי פני בתי האוסללה, וכמעט נסתרה בינתי מעוצם מכאובי והוהי, והנה ר' צדוק בא פתאם לפתע הביתה, כי עיניו ראו כל אשר עשה לי האיש בהשליכו אותו החוצה. בספרי באוזני כל עניי ומכאובי, אז עזב כמו דנע את סלו בירי, וישוה רגליו כאילות וירין לקרוא את הרופא, הביא גם סבייתעלה סכית המרקחת, וכסרם אהבונן ועיני אורו כראותי עגלה מלאה עצים עוסדת לפני פתח ביתי! ועוד זאת עשה, כי גם לילתה אחרים לא נתן האיש שינה לעיניו והנומה לעפעפיו, בשבתו לפני סמח הילדה ובספרו אותה כחליה, עד כי שכח לאיתנה, הדורות לאלהי שמים! ולולא ר' צדוק שהיה עמנו, אז כבר שכנה רומה נפשנו

השמעו אוניך תדשה? קדא אי סר שומר בית החולים בדברו יום אחד עם איש כריתו — ר' גרונס הכמלן נרפא מצרעהו! הלא ידעת כי נגע צרעת מטארת פרחת בבשרו, ותרופאים לא נתנותי להורידו אף בית החולים יחד עם שאר החולים, מיראתה פן תדבק המחלה הסמארת הזאת גם בם, ועל כן סגרוהו על מסגר בחדר אפל בפינת הבית ולא נהנו לאיש לבוא אליו; הוהר הוהירונו לבלי עשיות זאת, כי בנפשנו הוא, עד כי כשבתו בדר ושומם נהפכו עליו בלחות וכמעט היה למשימה להמחלה האורורה, והנה בא ר' צדוק ויתרף נפשו לסות, התרועע עמו בסתר רבצו ויהי לו למושיעורב, עד כי נרפא האיש מסחלתו, והרופאים התפלאו יחד וישחוסמו למראו. וכל אלה הלא עשתה יד ר' צדוק, כי לולא הוא שהיה לו, אז גוע האוסלל בעיניו וחיתו לשחת הגיעה.

בספני בלחות כן חדרו יחד כל יושבי עיר, ספני, גיקנור, הוא, השליח בית דין סכית הפקירות בעיר מולדתי, איש צבא-משוחרר, גבוה משכמו וסעלה סכל העם ושפמו אימה. ואוי לו, להיהודי מצורע! — כה נקראו בפי גיקנור יחד כל יושבי עיר מולדתי האוסללים — אשר נפלו בירו. כי מבלעדו המהלומות אשר חלק להם באפי, השביעם גם חרפה זכו ויהחולל עליהם בקלותיו ומארותיו, עד כי לא נותרה בם כמעט כל נשמה, ועל כן זכה האיש גם להשם הנדול הזה, לשם, אשסראי, והאשסראי הזה נפל פתאום יום אחד ברחוב העיר בשותותו שכור, ועגלה מלאה אבטחים עברה על גיו, עד כי היה האוסלל לחרדות, יריו ורגליו היו כעוגות מעוכות ומפצעי ראשו נול דס רב כנחל שוטף ומקול נאקתו מעוצם מכאובי האיומים חדרה הארץ תחתיה. והנה ר' צדוק עובר על פניו עם סלו, ויהי בראותו כל זאת, ויסתר לעסמו על כהף ולשאה אותו אל בית החולים, ויוסם ולילת לא שם מעליו, עד אשר נרפא האיש שנית וישב אל מכונן, ופקודתו נתנה בידו שנית, לענות שנית נפש כל יהודי

מצורע" כמשפטו מאז ולהחריר כל לב בקללותיו ומארותיו האיומות ולהיות כמו אז "לאשמדאי".

אסגם נחזין היה לך ר' צדוק, להציל מסות את נפש "האשמדאי" קרא יום אחד באוזני יואל הרצען, בשובו זה סעט סכית הפקודה, ביהודי מצורע" ובאוזני צללו עדנה סארה האשמדאי ובוקנו קרחה—האין לך עבודה יותר נחוצות סאלה? לסה הרעות לעשות לנו?

אבל, יואל יקורי! קרא ר' צדוק בהניעו כמו ראשו — השכחת את הכתוב: כנפול אויבך אל השטח או הנעלם פעיניך הדכר, כי ספרנסין עני ישראל יחד עם ענייהם ועיר כאלה? הוא קרוש-השם יואל יריר לכי! אף הלא אדם הוא בצלמנו, ואם יהודי הוא אם אין, לא נוכל לעמוד על רבו וידנו לא הושיע לו. הן כלנו יחד בני אב אחר אנחנו, בשר אחד הוא לכלנו ורוח אחת הוא באפנו, ועל כן רע הוא בעיני חסיד אבירי שבעתים סגוי חסולי וחונן. לא ירירי! אל ליהודי לתתאכזר גם נגר אויביו, לא! בני אכרהם אבינו זקנו אנחנו והחסלה מורשה היא לנו, לקהלה יעקב, ולא לנו לא לבקש חשבון פה בארץ, כי אלהים בשמים שופט הכל הוא.

קול יללה נשים וקול אנקת אנשים טלאו פתאם בלילה אחר את פני כל חיצות עיר מולדתי, כי בת דינה הצולעה, ילדה בת שבע שנים אברה פתאם ואיננה. לעת הערבים שלחה אמה אל חנות ר' ואב הקטן לקנות שמה פלפלן ונופה, כוס וצרי וחריטה בידה יחד עם חצי שקל כסף, ומאז לא שבה עוד הילדה הביתה. לשוא חפשוה בכל העיר ושומרים נצבו על כל דרך, כי לא נמצאה האומללה, וצעקת אמה עלתה עד לשמים. וכל אנשי עיר מולדתי נדברו יחד, ויחקרו לדעת שורש דבר נמצא בזה. אלה הגידו כי צוענים עוברים המפזר ויוליכוה אהם, ואלה חשבו סחשבות, כי נהנה האומללה לעם אחר" לסען תכנוד באמונת אבותיה; וכאשר בעת ההיא נשמעו גם קולות משונים" בחצי הלילה בבית ר' גר ליה הקצב, דבר אשר עוד נספר אחרי כן, ואיש "שחרחר" התראה פתאם לר' תנחום הפרוש בשובו הלילה "יחיד" אל בית הסדרש, עד כי כמעט יצאה נפשו לסראהו, לא יפלא בעינינו הדבר, כי היו גם אנשים כאלה, אשר חשבו את "אברן" הילדה רק לפועל ירי "הלא-טובים", וכי הם הם אשר שבו שבים הפעם. ומה עוד בהיות הלילה ההוא ליל רביעי בשבוע, ליל במשלחם, וכל איש אשר אך נפשו יקרה בעיניו נזר מלצאה לבדו מפתח ביתו החוצה. ומי יודע אחריה כל אלה, אם לא דפק פתאם ר' צדוק מסחרת הבוקר על דלתות בית דינה — והילדה אתו.

איפה היית כל הלילה, בתי היקרה, חסרה נפשי? קראה האם ורמעה גיל ירדו על לחייה, אך החה הה להילדה לענות, השיב ר' צדוק אמרי אליה לאמר:

הלא חראי, דינה, את אשר עשית לנפשי. כי בשובי אמש עם סלי מהרחוב, וארא את הילדה בוכיה ושאותיה נחבו כמים. ואחסול עליה ואשאלה לשורש דבר נמצא בה, ותספר לי לאמר: כי אמה שלחתה לקנות דבר בחנות ובירדה חצי שקל כסף. ויהי בעברה בדרך והכסף אבד פירה, ועל כן תירא והחרר מפניך, פן תשוב הביתה ויריה ריקות ותעשי בה שפטים נוראים.

וכאשר הפצתי להרניע לבכה ולנחמה באמרי פי, סאנה הילדה שמוע, ואחת דברה, כי יודעת היא נפשך ער טאד, כי על כל דבר קל תמרשי שעזרת ראשה וכשר לחייה וברגלים הרפסניה, ומה עוד על דבר נורא כזה, באכרה חצי שקל כסף! עד כי ראיתי כי לשוא כל דברי, ואקחנה אלי אל טעני ללון אתי הלילה, ואת אדרתי שפתי לראשה, כי בר אין לי, גם השקויה חלב, אישר קנתי לה טלוא הבוס, גם ספתי נהתי לה לאכלה, ולכבי התענג מאד בראיתי, כי נמה טחר שנתה וכי הישן בסנוחה וכל דאנה סרה מלבכה. האת! שנת נפש המיסה! איך הערב מאד! והגם כי ידעתי, דינה, צרות נפשך וכי לא הדעי סנוח בלבכך, אך חשבתי כי טוב הוא אשר תשאו את לילה אחד סכאוכך, מאשר התענה בהך האוסללה החת ירך כל הימים. עתה הלא תראי אה אשר אתך, דינה, הלא תראי את פרי כל סעשך. לא, דינה אחותי! לא טוב הוא להפיל אימהה ופחד על ילדים קטנים ולשים להם את בית סאהניהם לבית כלא. רעי כנועם צאן סרעיתך, ואז לא תדעי ינון עוד, ולא תשאי עוד סכאוכים נוראים ככליל אתמול.

על פני יעקל, "הסדקדק" האוסלל בן-יערי הביטו כל יושביה בעל איש אשר, "מינא בלבו". לשוא התאטין האיש להארך תפלת השמונה עשרה ער בוש, לשוא שת נוספות יום יום על תפלתו בבית המדרש עשרים סומרי "ההלים" גם, "המעטדות" יחד עם חצי פרק, "משניות" וידו פרש גם על "ספרי סוסר" שונים ויט אזנו לשמוע גם, "השיעור" ועוד דברים כאלה ואלה, כי לא יכול האיש לרחוק בנקיון כפיו, "והמינא בלבו" עוד היתה כקין סוגר בעינו כל, ועל כן לא יפלא בעינינו, אם עלתה עליו יום אחד פתאם חמת כל יושבי העיר עד להשחית ויתו לחרפות כעיני מל רואיו. כי בעברו ביום שבת אחד בחצות העיר לעת המנחה לשוח כטשפט, ור' הנחום הקדוש עוזר טאחריו, וישא עיניו וירא, והנה טאמהחה סעיל, הבעל מינא" נשקף כנף מטפחה ארוסה, אשר תחת לקשרה על כשרו כחגורה נשאה בחיקו! ואז השמיץ האיש קול צעקה גדולה וברה טאד, וכל העוברים מסביב נקרכו לקולו ויטכו יחד את "האפקורס", את "המחלל שבת" את "הסוסר להבעים", ויחפצו לשלות יד בו ולשלם לו "כפעלו", עד כי חורו פני האוסלל כסיד וכל עצמותיו רחפו יחד סטגור, וברגע ההוא והנה ר' צדוק בא בתוכם, ובראותו כי כפשע בי האוסלל ובין סהלוטות ומכות יורדות חררי כטן, החצה את העוטרים כיריו, הרחיקם יחד סעל פני האוסלל ובטו פיו דבר לאמר:

אהי ורעי! גם נפשי שנאה טאד כל אפקורס, כל סכחי אלהים, ועל כן גדול הוא גם בעיני עין האיש הזה, עון חרב, אך יש אלהים שופט כשמים! ורק הוא לבדו יוכל לבחון כליות ולדעה לכ האדם — אחי! הישירי נא לכה, עשו טוב, רדפו ססר, דברו אמה, התאמצו למצוא חן במעשיכם בעיני אלהים ואנשים, אך אל נא תגעו באחרים וזולתכם, וולא יהיו כאלהים בארץ; פוקד עין רעו — עונו היא, וסוכיח אחרים מוטו הוא, כה דבר ר' צדוק, ובהחזיקו בירי האיש הוציאוהו מהוך, ההפכה, ואיש לא ערב לבו לנגוע בו לרעה, כי גדל כבוד הזקן מאד בעיני כל, ואף כי לא ישרו דבריו בעיניהם, אך כל

חסרו ואטחו וכל מעשי צדקתו אשר עשה סככו עליו, ולא הניחו לאיש לדבר, פרה בו ולהתגרות בו גם על מעשים כאלה.

כסאכל ר' צדוק וטשתהו בן היה גם "סעוג", כי בחר לו "למלון" בית רחיים ישן ועזוב ושטה רפר לו יצועו. ואל בית הרחיים הוא ירא כל איש בעיר מכוא אליו גם יומם, בהיותו למקום "מסוכן" סאר אשר "שדים" נחתים בו "ושעירים" ירקרו בתוכו, ולא אדה ושתים הרעו לעשה, ויההוללו כמשפטם בכל אשר אך דרכה כף רגלו על כף הבית, התראו לו כבבשים ועתורים וכגרי עזים, או קראו באזניו כהרגול הכר, או הרכיבוהו על סטאטא ובלבבו חשב כי רוכב הוא על חמור, או כי סלאו חפניו זהב, וכצאתו משם והנה נהפך לגלל בידיו, ועוד דברים נוראים כאלה וכאלה, ובכל זאת לא פחד ר' צדוק פחד, ובכל לילה ולילה ירד ללון שטה.

— איך הליו במקום כזה, ר' צדוק, ותעסיר עצמך בטקים, סכנה? שאלוהו האנשים כמשהומסים.

— אני לן במקום הזה, אחי האהובים! כה ענה ר' צדוק לדבריהם — יען כי פה אין עלי לשלם שכר מעון, כי הכסף המעט אשר בירי עלי להוציא בעד אלמנותי ויהומי ויהומותי. אף לא אגור גם אני כמוכם מפני "שדים", כי אם ישנם באטה שדים ומזיקים וסחבלים בארץ, או הסה רק האנשים הרעים לבדם! —

לא היה דבר כמעט אשר יגב מר' צדוק. כהתקוטט ויאל הרצען עם אשתו ויחד שמו שמות בבית ותתי חדרת אלהים מסביב, או ירד אליהם פתאם ר' צדוק, ובנועם שפתיו הרגיע לבבם, הראם לדעת עותתם ויוכיח גם צדקת שניהם יחד, עד כי צלחה בידו לעשות שלום ביניהם שלום אמת ולהשיבם אל סגולהם. ואם התלקחה פתאם סלחמה עזה בין "חללי" לשון ר' כהריאל השרכן, בין שני הסחורנים יחד אשר הונה את שניהם כאחד, בהכמתו לאיש איש להת לו "הררי" כסף וזהב, ובראותם פתאם לפני החופה כי נהעו בשיא. שניהם יחד, ויחלו להתגרות איש ברעהו ולערך סלחמה עזה, סלחמה פה ושפתים גם סלחמה אגרוף וצפרנים להכות באגרוף ולטרומ פאנה ראש וקן, עד כי "שסף רס בחוצות", או הופיע פתאם ר' צדוק בהוכם כמלאך מושיע וישיקם המהומה, כי ידע האיש לדבר על לב כל אחד ואחד ולהרגיע כל רוח סיערה ומעולס לא החמיאו דבריו הטמרה, עד כי לא היה דבר ריב ומשפט בעיר, קטטה וסרון על "עליה" ועל חזן ועל שטש ועוד דברים כאלה אשר ישימו למרקחה עיר ומלואה, אשר לא ירע ר' צדוק סאור להם וישב הכל על סכנו כקדם. —

רק דבר אחד הוא, אשר משך עליו פעם "קו חשר". כי להקה נוגנים עברה יום אחד בעיר, וכתוף ונבל השמיעו קולם יחד, ועוזר הכורחן הראה כל נפלאותיו ויער לסוסר את און הכלה אשר אהם, היא רבקה "היהומה" הגבנונית והעורה, ואת און החתן פלטיאל הפסח בשתי רגליו, הנקרא גם בפי כל בשם פלטיאל. חרש עוטה וקבן, כי כל אלה יחד היו לו לנחלה, ובסופו הראם האיש לדעת את "היום הנורא" הזה וכל אשר עליהם לעשות יחד למען מצוא חן בעיני אלהים ואנשים ולהיות צמד נחמד כליל חפארת, ועוד

דברים כאלה וכאלה אשר היו שגורים על שפתיו ככל עה הסיר, וכל זקני העיר יחד עם כל הנשים הצדקניות אשר בתוכה עכרו במחול לפניהם, יחד עם כל שאר הנשים אשר אך כח ברגליהם לרקד, וכל העיר צהלה ושמחה. לא רק על שמחת לב האהובים והנעימים לכד, ועל כי נפל לפלמיאל, גורלו בנעימים, ועל רבקה, כי מצאה את אשר הוכיח לה ה', כי אם גם על דעתם מראש, כי הצמד הנחמד הזה יסיר מעליהם הנגף אשר כבר החל לקצות ככל העיר, ולא יוסיף עוד להתירם, כי החופה הלא "היה" על שדה הקברים אשר מחוץ להעיר, בין מהי עולם, ובדבר כזה הלא היא תרופה "בדוקה ומנוסה" מאד אשר לא הכוב. אך כבואם עד שער העיר, וניקנור האשמה אי התפרץ פתאם ממחבואו כואב בעדרי צאן בתוך כל המנגנים והחוללים והמרקדים ושאר כל "סחותני" העיר, ובהער חרבו אשר בידו אשר עופף על פניהם, הגים כל המחנה הגדולה הזאת, וכל אשר אך כח ברגליו גם מנוסת חרב ולא נשארה כל "נשמה" על סקם המערכה, זולתי ההתן הפסח והכלה העזרה, אשר לאידם וענים לא יכלו לנוס מנוסת חרב אף המה. ופתאם לפתע והנה ר' צדוק בא!

— יקחם אופל כלם! קרא האשמראי בשומו שנית העיר חרבו על ירכו — ובהאירו פניו לר' צדוק ועל שפתיו עבר צחוק נעים — עתה הלא הראה, כי לא שכחתי כל חסדך עמי אז כימי חליי, וכאשר בקשהני בבוקר לעשות, להניח הביתה את כל "היהודים הסזורעים" האלה כן עשיתי, ועוד אני, "חרב" שנית עליהם, אם עוד יוסיפו לעשות כדבר הזה, כי נשבעתי! —

ניקנור האשמראי לא ידע, כי רק עזרת היא "תכלה" אבל אונת לא אטומות הן. ועל כן לא יפלא בעיניו, אם רנעי מספר אחרי כן גודע הדבר הנורא הזה "בין החיים", וההום כל העיר.

— איך עשית לנו הרעה הזאת — קראו האנשים — בסובכם איתו יחד — איך הפרת עצתנו והסת בנו את האשמראי הזה? הר' צדוק יהי "למוסר"?

— למוסר? קרא ר' צדוק ופניו כסתה צלמות — וטי כמוני יבך על מחלה בת עמי הזאת, על מחלת "המסירות" הארורה אשר האכל אותנו בכל פה ואשר מנפש עד בשר תכלה. הה, נשמו כל נאווה יעקב מפניה, היא הקטב, היא הדבר הזה, היא הנגף הנורא אשר עלינו לירא מפניו באמת. אבל לעשות כדבר הרע והאויבי הזה, "לחבר יחד את בעלי-המזמים האומללים האלה ולגרל מהם "דור" יבוא, להרבות אך יגון ואנחה ונאקה, לחלל גם כבוד המתיים במעשיכם ולעורר רפאים מקברם בתוללות כאלה — הוא עין פלילי. האם לא צוה עלינו תורתנו הקדושה במפני: לא תנחשו ולא תענונו? האם לא עון חרב הוא? לא, אחי היקרים! לא לעם מתור כישראל לממא נפשו בגלולים כאלה, בהבלי שוא ולהתחולל באימים, קראו לזרבות והגדילו צדקותיכם, ואז תראו באמת, כי יסור הנגף מעליכם. כה דבר ר' צדוק ועינו נולו רמעה, ואיש לא ערב לבנו להתקיים גנרו, כי כמעט אין איש בכל העומדים אשר בביתו פרץ הנגף ואשר לא מתר ר' צדוק לזרז אליו להביא עזרה לו ולהחזיק בידו בכל עוז ולחרף נפשו בערו למות.

אך "הפועל" הזה היה האחרון לכל פעלי ר' צדוק בעיר מולדתו, כי

בהשליכו נפשו מנדר בכל בתי ננועי הנגף, רבקה יום אחד הסמלה הנוראה גם
בו וחירתו לשחת הניעה.

וכל העיר היתה למרקחה, ומכל עברים הניחו האנשים אל בית הרחיים
הישן לראות את אשר אתו, ויבהילו גם את אנשי החברה קדישא לבוא. ובעמדם
יחד מראשותי החילה, אשר שכב על מצע ההבן אשר לו, ואשר לסרות עוצם
מכאוביו לא השמיע אף קול אנוחה קלה וכסנוחת נפש נשא כל אשר נטל עליו,
בראותם יחד כי קרוב קצו, הוציאו מחיקם את „המעבר יבוק" למען „יהודה"
לפניהם. אך ר' צדוק אשר שכב עד כה רוטם, פקח פתאם את עיניו העצומות
הגועה ויבט על פני העומדים, ובצחוק קל על שפתיו הצוללות, בקול שח
כמעט דבר לאמר:

— אהה אחי היקרים! אך עמל שוא הוא! בעוד גבר חי ובריא אולם, אז
יתודה נא על חטאותיו וישיב דרכו. אך מה יועיל ה„ודוי" כעת ברנע האחרון
בכלות כחנו? וה„השבון" כבר נעשה, ולא נוכל להוסיף או לגרוע ממנו כל
מאומה. טוב הניחו לי לדבר אני דבר באזניכם, אחי היקרים! לא להעיר
למוסר אונכם, כי אם לבקשכם דבר אחד אשר תעשו לי: כל אשר לי הסכרו
ובמחירו השכירו מינקת להעולל האוסלל יונק שדים, בן חיה, הקרונית" אשר
מטה אמש בהנגף, כי יתום הוא כעת היונק האוסלל כאין אב ואם ומהגולל על
אשפתות יחד עם אמו הוקנה והעורה. אף זאת עשו נא לי, כל התפוחים אשר
בסלי חלקו נא בכל חדר וחדר להילדים הקטנים, הפוח לכל אחד ואחד, כי
ידעתי, כי יתאבלו הילדים האלה יחד לכותי, ועל בן אבקש לשמח גם לבכם
ולשלם נחומים להם. הן בכל ימי חיי אהבתי מאד את הילדים הקטנים היקרים,
וגם במותי לא אשכחם יחד.

כה דבר ר' צדוק בכבודות ובה ההאמץ על נפשו ויבליג על מכאוביו עד
כלותו דבריו, ודבריו אלה היו האחרונים, כי כמעט כלה מדבר, ויעצום עיניו
וישן שנת המות.

פדיון הבן.

אין איש כמעט ככל אנשי עיר מולדתי אשר לא קנא קנאתו ברעהו. ר'
יששכר המריץ קנא בר' יששכר הדיין, ר' זנויל השוחט בר' עזריאל השוחט, ר'
יוזפא החון בר' אביגדור המשוור, השמש מביה הכנסת בהשמש מחברא
קדישא, יואל המלמד ביאקול המלמד, יששכר הנבן בפייטול קצין-חיד,
חיה הצולעה ברחל העורה, תחנוני בתנוני כמוהו וחיים בתיט, מלוח-ברכית
במלוח-ברכית, עני באכיון ועשיר בעשיר, בלם יחד קנאו איש ברעהו וככלם
יחד רבקה המלחה הזאת. ועל כן לא יפלא כעינינו, אם קנא ר' פלטיאל
בר' בתריאל, ור' בתריאל בר' פלטיאל. כי מלכד היותם שניהם בני „אומנות"

אחה, בעלותם שניהם יחד לדוכן, הנה היו גם שניהם יחד רחוקים מאוד איש מרעהו מרחק רב בדרכס ובתכונהם. כי ר' כהריאל היה איש "חפיד" כמדותיו, מלא יראת ה' והצנע דבר, ור' פלטיאל איש אשר הורו עליו האנשים באצבעותם: כי זה הוא! קורא בספרים הצונים ודובר דברים אשר "ריה" אפקורטות" להם ועוד כאלה רבות, ועל כן לא "זפו" דרכיו בעיני כל.

פעמים רבות בעלותם שניהם יחד לדוכן, הבעים ר' פלטיאל המרורים אה לב ר' כהריאל, כי הורה ביד על בהונות רגליו "הערומות כלי לבוש, או על בתי ידיו המלאים הלאה וכל סחי ומאוס, ואשר ישאם למעלה יחד עם כפות ידיו אשר רחץ זה מעט, "בשמים לטוהר" בכיור המים, או כי מהר הוא לכלות מעשהו, בעוד אשר "סלסל" עדנה ר' כהריאל בקולו "ויש סרך". וישאר האיש כערער כערבה. אך על כל אלה לקח גם גמולו מידי ר' כהריאל. כי לא נתן לו ר' כהריאל לרחוץ ידיו בהכיר אשר ירחץ הוא ידיו בו, לא נתנהו גם לעלות לקריאת התורה, כי תמיד "חטף" הוא לו את "העליות" מראש בעשותו "יד אחת" עם "בעל-הקרא". וכאשר קרא הקהל לר' פלטיאל כרדתו מעל הדוכן: "ישר בחך! אז הורה להם תמיד ר' כהריאל תחתיו כמו פני לאות כי הוא איננו "ראוי לזה" ולא עליו הכוא הברכה.

הנה בה נברה הקנאה והאמץ בח גם בקרב שני אלה, אך כל אלה לא נגעו גם בנפשם, כי לא נגעו יחד גם בביסם ובצורר כספם. אך לא כן היה בהולד פתאם בן "להחריף" התן הגביר ר' פנחס, והוא בכור לו, כי אוהחל השמן לרקד ביניהם באמת, כי שניהם יחד ידעו נאמנה, כי גביר גדול ואדיר כר' פנחס לא "יפרה" את גברו בשקלי כסף אחדים, כי אם יתן נדבהו ביד המלך, ועל כן החלו לההחרות יחד איש ברעהו גם לבקש מענו להם איש איש לברו בבית הגביר. כי לר' פלטיאל מתלכים בתוכו מאד, כי בהיותו איש "בעל-מוח", החשוד גם "במינות", חפץ החריף "לתהוה על קנקנו" ולרעה דרכו באמת, ועל כן נתנהו לגשה אליו ולעמוד לפניו. ור' כהריאל כיצא לו עזר כנגדו בבית הגביר באשהו, כי היא היתה נושאת חן בעיני הגבירה והט לה הכד, על כי כידיה הכינה לה, להגבירה, בכל שנה ושנה את "נרות הנשמות", הם נרות הדונג ליום-הכפורים, ומעולם לא קרם אסון, כי נגה אורם המיד כל הלילה וכל היום; ועל כן בבוא האשה בעת לבקש בעד בעלה על אדוה "פדין-הבן". הבטיחה הגבירה בפה מלא, כי כחפצה כן יהיה ופקודה לא יקח זר. ולר' פלטיאל אין אשה אשר תהמכנו אף היא במעשיה; כי בגורלו נפלה אחת "הארורות" אשר מררה חייו ותרכא לעפר חיתו, ולולא משוב דרכו אשר לא עזבהו גם כצר לו, או כבר שכנה רומה נפשו. אך הוא הבלוג תמיד על צרות נפשו, ותחת להתעבר אף הוא לעברת אף "הארורה", הצהיל פניו תמיד. השמיע קול צחוק וירבה לדבר "מהתלות" עד כי עברה חמת הארורה ותשב למנוחתה.

— הגידי נא לי, חמדת נפשי! קרא ר' פלטיאל יום אחד, אתרי השמיעה חמדת נפשו. באוניו" כל "תהלותיו" בפיה; כי הוא כוגד ובן-כליעל, אבזרי ואין

לב לו, אשר לא יחמול גם על עולליו, נבר לא יצלח, איש אשר לא יוכל לקים גם בפני אשה כאשת כהריאל, והיא ביריה תגרשנו מבית הגביר ובעלה ישא שללו "בהפריון", ועוד דברים טובים דברים נחומים כאלה אשר השמיעה כאזניו — הנדי נא לי, חמדת נפשי! מה עשית, לוא תפצת את היום לאכול מרק-קשואים, ואני אמרתי לך: לא! כי אם מרק-קטניות נאכל היום, מה עשית או?

— או—או כריתי למענך לבד כרה גדולה, מרק חלקי-נחל יחר עם נחלי-רתמים...

— הם מטעמים טובים באמת חמדת נפשי! הוסיף ר' פלמיאל דבר בצחוק— אך מה עשית עוד, יונתי, אלו דברתי אני אליך או לאמר: כי תחת לברות לי כרה גדולה כזו, טוב הוא שבעתים כי תהגוללי במכאוביך על משכבך, ידיך ורגליך בצקות ולשונך תמך בפיך. מה דברה ומה עשית או, חמדת נפשי?

— או—או עשיתי לך כאשר אעשה לך בעוד רגע, מעול וחומץ! בה קראה "החמורה" בעברת אף וחמה ויריה שלחה אל הסטאטא הגדול אשר בפנת הכית, וכמעט היה כפושע ביגו ובין קדקור האומלל, לולא מהר בעוד עת לאחוז בידיו בקצהו השני, וכמו ישתומם לכבו מאד למעשה, דבר לאמר:

— אבל נחמתי בעניי! איך תעשי בדבר הרע הזה, והטרם תדעי, כי כהוב הרר הוא בהתורה: והוא יטשול כך?

— הוא ימשול כך? אבל העור לא הראך הסטאטא לדעת, כי אך "שיבוש" הוא?

— הו! הוא "שיבוש" באמת, יונתי חמתי! קרא ר' פלמיאל בהאנחו הפעם במדירות—שיבוש הוא, שיבוש נורא מאד, ולכבי על כן יכני בזכרי, כי גם בספר תורת ר' פנחס גם בו נמצא "השיבוש" הנורא הזה. עתה הלא תדעי ותביני גם את, עטרה הפארתי, מדוע ינחל כהריאל כבורי ומדוע למרות חפץ לב הגביר יקום רק דבר הגבירה לבד? — אבל, — בכל זאת אל נא יפול לבבך עליך, אל נא תרגזין. כי אם אך העשי לי את הרבר הזה אשר אבקש ממך, או לא נירא ולא נפחד גם מפני "השיבוש" הנורא כזה, ואשת כהריאל לא תגבור עוד עלי, כי נשבעתי! בה דבר ר' פלמיאל ויט פיו אל אזני אשת היקן וישמיענה דברים אחרים בלחש, אשר לשמעם חורו פניה פתאם כסיד וכמו מפני בלחות נסוגה אחור.

אך ר' פלמיאל לא נהן דום לשפתיו, לא הרפה מסנה עוד, ויוסף דבר אליה כמו פיו. זכר כל עניו וסורורו ויהאמץ להעיר חמלתה על בניה ועל עולליו ולדבר על לבה דברים אשר הורירו דמעות עיניה ועוד כאלה רבות, עד כי הבליגה האשה על פחדה ועל הותה וכמו פיה הבטיחה לעשות ככל אשר יצוה עליה.

וליל "כל נדרי" בא, כי הימים האלה היו "הימים הנוראים" ובכית ה' נקהלו יחד כל יושבי העיר מקטן ועד גדול, ור' יוסף החזן, אשר עמד לפני העמוד, כבר כלה בסעט כל מעשהו, כי נשארו לו עוד רק "עוללות" אחדות,

בעברו כבר גם על פני „היעלות“, ואחדים מהמהפלאים כבר החלו לנוע ממקומם, והנה קול צעקה שבר נשמע פתאם מעזרה-הנשים וכל הבית היה להחרת אלהים.

כי הגר אשר להגבירה, „גר נשמתה“, אשר הביאה בידה יעור כבוקר אשת ר' כהריאל והציגהו על מקומו בקערת נהושה מלאה חול כמשפטה בכל שנה ושנה, כבה אורו פתאם והיו הושך וצלמות מסביב לו. וכראוה זאת הגבירה, נמוג לבבה מפחד, פלצות אחזה, ובהשמיעה קול צעקה גדולה וטרה נפלה לארץ ותהעלף. ותהי מהושה אלהים בבית, כי לא ידע איש מה זאת, ורכים השבו כי תבערה פרצה פתאם בעזרה-הנשים, וישמיעו קולם אף הטה קול וצקת שבר, ומכל עברים התפרצו אל העזרה ואיש את רעהו דחקו, המו ויהנעשו יחד, עד כי נודע הדבר כי הגבירה מתעלפה היא; ואז סהרו ידים רבות לאחוז בה, ללחוץ ברחמיה ולהזות עליה טים ולהעירה ולעזרה, עד כי נפקחו עיניה פתאם שנית וכמעט יכלה לכמא בשפתיה דברים אחרים כמתחפת. כי עוד נבהלה נפשה מאד לזכר כל המוצאות אוהה, ככבות אור „גר-נשמתה“ פתאם, ועל כן עשתה מספר כהנים. כי זכרה פתאם בלבבה כל אשר קרה את אמה וקנתה, כי היא מטה בשנה ההיא אשר בה כבה פתאם גם אור „גר-נשמתה“ בבית ה', והוכל לקברות והיא בה השעים וחמש שנים, ועל כן דאגה האומללת גם לנפשה ולא ירעה מנוח עוד.

והנפש ההומאה, אשת ר' כהריאל? הה! גם לבבה נמוג מפחד. כי סוגרו פתאם בעדה דלהות בית הגביר וטמאת-השם קראו לה, ולא נהנוה עוד ראוח פני הגבירה, ובנפול עוזר בשל גם עוזר, כי בסור מעל ר' כהריאל צל אשת-חיקו לא יכול עוד עשוה כל טאומה, ובכוא יום „הג פדיון הבן“ בבית הגביר, נפקר פתאם מקומו שמה, ופלטאל מלא מקומו ויאכל למעדנים וישה לרויה, גם אסף בחפניו את „השקלים“ אשר נתן לו הגביר ביר גריבה.

— חמרה נפשי! קרא ר' פלטיאל בעליזוהו, בשוכי אחרי כן הביתה וירא לעיני אשה חיקו את השקלים המבריקים והנוצצים אשר בידו — חמרה נפשי! האם לא דברתי אליך טראש, כי אם העשי כדברי, או יהי לנו להם לטפינו ולעוללינו גם כסות בקרה? האה! הפלאת לעשוה, חמדת נפשי! לך נאווה תהלה באמת, כי בידך קצצה אה פתילת הגר בתוך ואיש לא התבונן ולא ראה זאת ובעוד עת כבה הגר, האח! האח! עתה ישב כהריאל לארץ יחד עם אשת-חיקו ויקונן „קינה“ על „חורכן“ ביתו.

פני „החמורה“ לבשו פתאם קדרות.
— אבל לבבי יחרד מאד, ואבהל ואלפת! כה קראה פתאם בשפתים צוללות— כי מה נעשה אם הלילה יקרה את הגבירה באמת כאשר קרה את אמה וקנתה ויחר עם הגר יכבה גם גר נשמתה? הה! נפעמתי מפחד ומבלהות.
— העל זאת יחרר לבבך, חמדה נפשי? קרא ר' פלטיאל בטשוש-שפתים, והגביר הן כבר שלח את „פדיונותיו“ כעדה „פדיונות“ רבים אל כל „צדיקי“ הפלך ואל כל „קדושי“ הארץ, למען יתפללו יחד בערה ויציילו ממות נפשה,

ורברים כאלה היהשיאו המטרה? אלו שלחו חלילה „הקדושים” האלה את „פריונותיהם” הטח, את „פריון” נפשם אל הגבירה, או דאנתי באמה לנפשי, פן נשהנו חלילה „סדרי בראשית”, אבל עתה „עולם כסנהנו נוהג” וכל אשר היה כן יתיה, כי הגבירה חיה תחיה „בפריונותיה”, והנחות לאל כי גם אנחנו נשפנו נוכל לחיות נעת כל ימי הסתיו בלי דאנה, כי גם לנו „פריון” הוא, פריון-הבן!

2

אצבע אלהים.

להשר אדוני עיר מולדתי החשטן... קי היו גם אחוות רבות בסביבותיה, אך הוא לא ישב על ארסתי, כי אם נתן כל טובו בידי פקידו הארון סמנגלוף. לא ארע מאין לקח לו האיש השם הנורא הזה, אך לכל יושבי עיר מולדתי לא נודע בשם אחר זולתו. הוא היה איש משבצו ומעלה נבזה סכל העסורון שולח בבשרו וכל עצמותיו שפו יחד, ומתחת לחוטמו הנדול והסעוקל התנוססו שערות שפמו האדומות כדם, אשר ירדו על פי מדותיו ועיניו הקטנות והירקקות חדרו בלב איש כחרבות חדות ואזי לו להאוסלל בשורן עליו ברגע אפו, כי אז לא ידע האיש חנינה, וכל הקרב הקרב אליו ידע עברתו כי קשתה ואגרופו כי כברו מאד.

ובכל זאת צלחה ביד אשר המוכסן לשבת בשלום על ארסתי בבית הסלון אשר לו ולהפיק גם רצון ממנו. אמת הוא כי סעת לעת ההענה גם הוא החת ירו ומורא שפמו הנורא אשר סלסל בעברה אף וחמה עלה גם על ראשו, ועיניו הירקקות חדרו גם בחדרי לבבו, אך בכל זאת לא ידע האיש רע ובכל עת חלץ מצרה נפשו. כי הוא ידע להרגיע נפשו בכל עת כאסרי שפתיו ולהפוך כמו רנע בדבריו את הארי הנוחם הזה לכבשה הטח.

— יהודי סצורע! כלב נבזה! ילד שרץ ושקץ! כה החל סמנגלוף רברו בחרות אפו, וירו הדח אל זקן האוסלל ואל פאות ראשו, אך אשר לא נתח מפני נערתי לא חרד גם טפני הנופת ירו, ובכפפו גוו עד ארץ ובהשהחוו לפניו פעמים רברו שפתיו לאמר:

— ארון נערץ! מי ומה אני כי ארדוב עוו כנפשי לעמור פה לפניך? ומפניך הלא יחילון כל יושבי הארץ, טפניך ירגוון גם בעלי הפקורות בעיר, ואין איש אשר לא ידע שם כבודך הנדול, ואיך יעזו פניו כלב נבזה, ועוד, ועוד, איש שפל כמיני לנכות דבר אליך? אבל נפשי כשאלתי הפעם ואשתי בבקשתי. ארון נערץ! הן מחר הוא יום שבת, וחנה אשתי הכינה לה דגים מטגנים בשמן ומסולאים כל טוב, כמנים ושקדים ומין צמוקים, גם צנון מעט וחזרת עליהם ומרק תפוחים עם מסך מי דבש, הואילה איפוא בחסוך, ארון נערץ! וקח מידת את המנתה אשר תביא אליך חנה אשתי ביריה, את זנב הדג הזה יחד עם ענת השבת.

קול צחוק אדיר וחזק התפרץ פתאם מפי סמנגלוף לרבריו, עד כי נעו אמות הספים לקולו—טוב, טוב הדבר! — קרא ביספו עוד לצחוק ככל פה — הביאה נא אלי את זנב רנתך ואני אהן לך סחירו עגלה מלאה עצים, למען יחם לך ולאשתך ולצאצאיו ולכל הבכורה אשר ברגליך. האח! האח! חמורות אתה לי, אשר! אבל מדוע השחת ראשך פתאם שנית, ונפשך עליך התעמף? — על כי שכח אדוני הנערץ — השיב אשר כמרי שיהו — לשים על העגלה גם שק מלא דגן, וסל תפוחים יחד עם הרנגולת אחת.

— אהך הצדק, אשר סחמרי! השמיע סמנגלוף שנית קולו, קול צחוק אדיר וחזק מאוד, ובמנו פיו נתן צו למלאות כמו רגע שאלה, "אשר סחמרו" ולתת לו כל חפצו רכב לא נערך.

— יהודי מצודע! כלב נבזה! ועור ועור! החל סמנגלוף דבריו ופעם אחרת בהתעוררו סאר, ובעשותו בו הפעם שפטים לא בידיו, כי אם ככת רגליו, אך ההתלכוש חדרות, כפף אשר נזו כאנמון גם הפעם, החזיק במנוחה ברגל כבתו, ההבונן אל הגעל אשר עליה, וקול צעקה גדולה וטרה השמיע לאמר: — אהה ארון נערץ! כנעטך בי כרגליך הן הקע פהאם ממקומו קלשון הכרזל אשר בנעלך ועור מעט ורסיסים יהיה, ואני שלמתי אדרבמן סחירו לנחום החנוני! האקנה לך קלשון חדש, ארון נערץ?

גם הפעם השמיע סמנגלוף לרבריו קול צחוק אדיר וחזק מאוד, אף גם הפעם מלא כל שאלות, אשר סחמרו" ולא חשך מסנו סאוסה, ומי יודע אם לא נבר ססדו עליו עד סאר ואם לא יכול אשר כרוכ הימים להתחרות גם אה הגביר ר' פנחס, לולא בא עליו פהאם אידו כחהף.

כי פהאם לפתע הופיע החשמן בכבודו על ארמט אחותו ואיש לא ידע זאת מראש, ובעברו על פתח בית מלון האיש וירא והנה הוא עומד בחוץ יחד עם אשתו וצאצאיו וכל, הבכורה אשר ברגליו, ועליו רק סכנסיו לכר, והטלית קמן ומצנפתו אשר כבר בלתה מזוקן ואשר מרוכ חלאתה לא נבר מראה עוד, וכמורו גם צאצאיו יחפים וערומים כמעט.

— מי הסה המגואלים האלה? שאל השר ברוגז קולו, בפנותו אל סמנגלוף.

— הוא הי תודי היושב על נחלת אדוני — ענה סמנגלוף בשפתים רוערות ספחד.

— בעוד רגע תרחיקנו ספה, אותו יחד עם כל אשר אתו! נתן החשמן קולו, קול צו, ועוד ביום ההוא הורד האומלל, בעגלת החצר, העירה יחד עם אשתו וצאצאיו וכל כלי ביהו, וכל החנוניו וכל צעקותיו ושאותיו לא הועיל לו.

— אררה נא אל, הצדיק! בה קרא האומלל במגנת נפשו, בראותו כי אפסה כל תקוה, ועוד ביום ההוא שם פעמיו אל העיר הקטנת הקרובה, במקום ישב אז, "הצדיק", בעל-מופת נודע לשם, אשר ידע אותו עוד בימי שלותו, ולא אחת ושתים נתן לו, פדיון נמשו ביד פתוחה, ועל כן סדר ללכת כעת אליו לבקש עזרתו, סקודש.

— שבה פה עמדי ימים אחדים, ואחר אנידה לך את אשר תעשה — ענה „הקדוש“ בשמעו דברי יללתו ובהודע לו כל אשר אהו.

האומלל מלא אחרי דבריו, וישב אתו ימים אחדים פעמים ושלוש, אך ישועות כל נעשו בארץ, והחשמן לא שלה ערנה את רכבו ופרשיו אחריו לחלות פניו למחר ולשוב אל נחלתו, ובהתעמק כן נפשו עליו מעוצם סכאוכיו, בא האיש יום אחד ביתה הצדיק ולעיני כל העוסדים הוריד דמעות כמים ויכך כבי גדול סאר.

בקרב העוסדים שם היה גם יהונתן הסופר, אשר נשבע אף הוא אל דגל הקדוש הזה, וכשמעו דברי האומלל ובהודע לו את כל אשר קרהו, הגיע כמו ראשו וכשפתיו דבר לאמר:

— לה' הישועה, ידידי! כי האם פי הקדוש דבר ולא יעשה? עליך אפוא להשליך על ד' יהבך ולהסיר דאגה מלבבך, כי ישועתך קרובה לבוא. זאת אפוא עשה: עוד היום תרד אל עיר הבירה אל החשמן והתיצב לפני פתח ביתו, והיה כאשר ישאלוך המשרתים לחפצך, או הענה, כי רק אחת תבקש, כי יהן לך החשמן סכת כחוב בכתב ידו אל סמגלוף והאנשים יצחקו לדברך גם ישליכוך החניצה, וימרטו גם פאות ראשך וזקנך ובעד ובכתף יהדפוך ומהלומות ימטירו על ערפך וקרקדך, אך אתה אל תירא ואל תחת ספניהם וסמקוסך אל המוש, עד אשר אם יצלה חפצך בדרך, והחשמן יתן לך את הסכתב אשר תבקש, ואז הביאנו אלי וארעה.

האומלל לא אחר מעשות כעצת האיש, אחרי שאלו מראש על מעשהו גם את פי הצדיק, וכעבור ימים אחדים והוא עומד נצב לפני פתח היכל החשמן בעיר הבירה ובמו פיו ידרוש להת בידו הסכתב אל סמגלוף, אף ככל אשר פהר לו „יועצו“ מראש כן היה, לא נפל דבר ארצה, כי לדבריו השליכוהו המשרתים מעל פניהם בחרפה, גם חלקו לו מהלומות באפם, אך הוא סמקומו לא מש, ואחת דבר, כי גם אם ישימו מחנק לנפשו לא יעזוב מקומו ולא ילך לו, ובדברו בכה כבי גדול סאר ועיניו הורידו דמעות כנחל, עד כי נכמרו עליו רחמי האנשים, ויגירו הרבר להחשמן.

והחשמן היה ביום ההוא „מלא שמחה“, כי „ענין טוב“ הצהיל פניו סאר, ועל כן תחת להתעבר על דברי משרתיו ולצות לעשות שפמים בהאומלל, נאות לבקשה, למלא שאלת „הנדכה והאובד הזה“ אשר כבי תמרוים יבך, ולערוך דברים אחדים על ידו במכתב אל סמגלוף, ואחרי חתמו אותו בידיו, צוה להתו על ידו כחפצו וכשאלתו.

במכתב היה כתוב לאמר: אם לא תסיר מעלי בעוד רגע את היהורי הנאלח הזה ואם עוד יוסיף להרגיוני סמנחתי, או אסירך מעל פני גם אותך, ראה הוחרתך וגזרת!

סקץ ימים אחדים, ואשר הושיט בידו את הסכתב הזה על יד יהונתן. — לינת פה הלילה! קרא יהונתן בפתחו את הסכתב ובקראו בו, ומחר בבוקר תבוא אלי ואנידה לך את אשר תעשה.

— אשר סחמרי! קרא סמנגלוף בכוא אליו אשר פתאם כיום השני לעת ערב ומכתב החשמן בירו — האח! פחד ורחב לבי מגיל, כי שב השר ויחונך ויאר פניו אליך. האח! האח! תדע את אשר יכתוב אלי? שמע נא אלה המדבריו:

„פקידי היקר! נחמתי על אשר עשיתי, כי השלכתי מעל אדמתי את האיש האומלל הזה, והוא נודר ללחם איה יחד עם צאצאיו. רנע באפי וחיים ברצוני. ועל כן בכואו אליך עם המכתב הזה, האספנו שנית אל נחלתו וכל חפצו העשה והשלם לו טובה שבעתים על כל הרעה אשר עשיתי לו, אחת דברתי ולא אשנה“.

עתה היה לי שנית, אשר סחמרי! קרא סמנגלוף ביספו לקרוא המכתב ובהתענגו למראה עיניו — ואני נפשי כלחה אחריו: זה כסה! כה רבר ברפנו באהבה על שכם „סחמרי“ ובמהרו למלאות את כל אשר צוה עליו החשמן.

ומקץ שנתים ימים והחשמן בא שנית אל אחיותו, גם עבר שנית על פני בית המלון אשר להאיש. ויהי בראותו את פניו, תהלכמה פתאם כאש חמתו וכל יצוריו יחד רעדו מכעש וחמת עזה.

— האלה מעשיך? הרעים ברונו קולו על סמנגלוף ופניו פני להבים — איך נועזת לעשות בדבר הזה ולחלל סוצא ישפתי? ובטו פי הן צויתך פעמים ושלוש להרחיק את המנואל הזה מפה ואיך נועזת לעשות אחרת? כה רבר השר בעכרת אפו וזו קצף ספיו בדברו“.

— ואני רק בפקודת הוד כבודך כן עשיתי! ענה סמנגלוף במבוכתו ולבו נסוג ספחד, וכידיו הרועדות הוציא מאסתחתו את המכתב השמור אתו למועד והחשמן העיף עיניו עליו ולבבו השחוסם באר.

— אין זאה כי אם אצבע אלהים היא! קרא אחרי השתוססו באר ואחרי הניעו כמו ראשו רגעי מספר ועיניו יספו להביט אל פני המכתב — אין זאה כי אם אצבע אלהים היא. הן חפצתי לכתוב אליך לגרש את הנאלח הזה מעל נחלתי ולא אוסיף עוד ראות פניו, והנה כתבה ידי אחרת, אחרת מאשר חשכתי לכתוב באמת! השאירוהו איפוא על סקומו ככראשונה ואל הנע כו לרעה, אכן אצבע אלהים היא!

ה

ר' ירחמיאל בעל שם.

לא קראו השרכנים מועד לשבור בחורי ירחמיאל הכחור וכו או ירחמיאל „הטיפש“ — כה נקרא שמו כפי כל יושבי בית המדרש גם כפי שאר כל יודעיו — „ונאולה“ לא היתה גם לו בלשאר הכחורים. שנים על שנים עברו, וקנו צמח גם גדל פרע, ואין איש בכל השרכנים אשר ירחם עליו ואשר ימצא לו עזר כנגדו. וכי יודע, אם לא הובל האומלל אלי קבר ועירנו „בחור ופניו“.

לולא נכסרו עליו פתאים רחמי ר' העשיל השם ש אשר בבית המדרש, עליו גם על מחלה בחו, אשר כבר מלאו גם לה שלשים וחמש שנה ולוית חן לה גבנון גדול, והוא בידיו הובילים יחד החת, החופה.

ולב ר' ירחמיאל פחד ורחב פתאם, בראותו כל אשר אתו, כי לחסו נתן ומיטיו נאמנים והשגל לימינו מצחקה בנועם שפתיה, וכל אשר אך יוכל לב האדם לבקש לו לא נעדר גם ססנו. ועל כן הודה לאלהים חסדיו על גורלו הטוב ועל נחלתו אשר שפרה לו בנעימים, ונפשו קוהה אך לסוב. אך הזמן הבוגר בכל בגר גם בו, וגם אשרו חיש גו ויעף כחלום. כי אחרי שכתו על שלחן חותנו אך ימי מספר, אחרי עבור „ימי המשהה“ — והאיש נקרב אליו פתאם „ברונו פנים“, וכמו פיו צוה עליו בספניע, לפנות בעוד רגע את הכית ולבקש לו סקום באשר יבחר מעון לגור בו גם לחם לו לאכול, כי לא יוסף עוד תה לו מדרך כך רגל בביתו.

— אבל אנה אלך, חותני היקר ואנה אפנה, וידי ריקות? ילל האימלל בקולו.

— אנה הלך? הוי טיפש! הרעים עליו חותנו בקולו — כל הארץ לפניך היא. הטעם לי להחזיק על שלחני את שש עשרה הנפשות אשר בביתי, בני ובנותי יחד עם יתומי ויתומותי, כי אחזיק גם אורח המיפש אותך ואשה היקר? לא, לא אהיה גם אני טיפש לעשות כדבר הזה.

— אבל מה אעשה איפוא, חותני היקר, ילל האימלל שנית בקולו — מה אעשה ומה אפעל?

— מה העשה ומה הפעל? השמיע האיש קולו בהעותו שפתיו בצחוק טר, לך והיה לחון, למגיד, לבעל תוקע, לכן קרר לבעלישם וכל אשר האוה נפשך עשה, אך לא הוסיף עוד ראות פני, טיפש, כי דסך בראשך. וכדברו אחו בעפרו וישליכתו החוצה.

על פראנג באסיבי קרוש הקמאלים יסופר כדבר הזה, כי הוא בא יום אחד לפני האפיפיור ויחל פניו לספחהו אל אחת הכהונות, ויהי אך בראות האפיפיור את פניו הנאלחים והסגואלים סאר והבגדים הצואים אשר עליו, השמיע קולו בלצון: לא פה הוא הטקום לך, ירדני, לך והתגולל עם חזירים! ובבוקר השני והנה הוא שב אליו, סגואל במיש וחלאה סכף רגלו עד קרקרו, כי התגולל האיש כל הלילה עם חזירים, בחשבו מוצא פי האפיפיור לפקודה נמרצה ולאסרי קרוש! ובראות האפיפיור כל זאת, ויבן כרגע את האיש ואת שיחו, וכי איש בזה אשר ידע למראות כן אחרי דברו, יצלת לחפצו באמת, ויפקיד בידו עהותי הנזירים, אשר יקראו על שמו עד היום הזה.

גם ירחמיאל „הטיפש“ היה איש כזה! כי גם הוא בהמתו חשב באמת את דברי חותנו לפקודה נמרצה ולאסרי קרוש, ומאשר גרונו הנחר לא נתנו להיות לחון ולמגיד אף לא „לבעליהתוקע“, מהר לבוא אל העיר הקמנה אשר בעיר הפלך ויהי שם לבעלישם.

לא גהאטץ לספר איך נהיתה כל זאת; כי סי לא ידע דרך האולה אשר

ידה בכל משלה וגם כריזי ברזל הגדע, ואיה רבר אשר יוכל לעמוד בפני ההבל? ועל כן לא יפלא בעינינו, אם לא כבר גם על "הטיפש" הזה להצליח במעשהו ולבוא עד מחוץ הפצו בלי מעצור, כי כמעט אך נושעה בו "עקרה" אחת בעיר, כמעט אך הבריה בהשבעותיו "רבוך" אחד בכית המוסכן הקרוב, וכל הארץ סלאה פהאם תהלתו. כל פה ספר גפלאותיו, אותותיו וסופותיו, ומכל עברים נהרו אליו רבים לבקש עזרתו ולתת לו גם "פדיון" נפש כמשפט, עד כי גלאי ידיו כמעט כקחת. ומי יודע אם לא עברו עליו כל ימיו ושנותיו בנעימים וכל רע לא ידע עוד, לולא כנר בו פהאם שנית הזמן הבוגר ככל ושיפתו לבער בלו.

כי בשבתו יום אחד בביתו וסביבותיו עקרה וזרות, עורים ופסחים וכל סוס רע, יהר כל מבקשי עזרתו, והנה נעצרה עמדה פהאם לפני פתח הבית מרכבה גדולה רהומה לשלשה סוסים אבירים, ומכנה ידרו שלשה אנשים אשר החזיקו בידם איש אמר כחבלים. וכמעט ראה את פני "הקדוש", והנה צהל כסוס לקראתו, פער פיו כשאל וישמיע כאוזניו קול נחרה אימה.

— הוא אחיני האומלל! השמיע האחר קולו באנחה, כראותו אה פני "הקדוש" כי חורו פהאם מאד מופחד ומבלהות — הוא אחיני האומלל אשר זה שנה היה למשיסה ביד "רבוך" רע אשר לא ירף עוד ממנו ומשוגע הוא האומלל סמראה עיניו. הושיעה איפוא, אדוני איש אלהים, אנא הושיעה נא!

— שגעונו הוא מבעית לב ומרגיז נפש! קרא גם השני בהאנחו מרה אף הוא — כי יומם ישקוט האומלל על מכוניו, אך כלילה כל בלהות עמו, וכל הקרב הקרב אליו כפשע כינו וכין הכות, כי יגזור על ימין ועל שמאל. חוסה איפוא אדוני איש אלהים, והציל נא את האומלל טרעה.

— הוא הרבר אשר דברתי — קרא גם הצלישי כליל קולו — כי למען ינוח האומלל פה בביתך, אדוני איש אלהים, עליך לפנות לו חדר כיוחד ובו ישב סגור ומסגר. אף הרפאנו רק יומם, ולילה, אל תגש אליו ואל תגע בו, ואל הקרב גם אל דלת חדרו אתה וכל בני ביתך יחד עסך, כי בנפשו הוא, כי כלילה יעיר האומלל חרון אפו שבעתים ובארי טורף יהיה, ובאפו וחמתו יוכל לשים גם סחנק לנפשו. הו, אדוני איש האלהים, לא הוכל דעת את כל אשר סכלנו ונשאנו מאז דבקה בו סארה "הרבוך", חזקים אנחנו גם סברול עשות, אם עד כה עוד נהרה בנו נשמה ולא גוענו כענינו, הו! ענינו נורא מאד ושברנו גדול כים.

הנה כה השמיעו האנשים יחד קול יללהם, והקדוש" הבטיחם לעשות את כל חפצם מבלי לשנות אחרי דבריהם, ועוד כיום ההוא הוכל "החולה" אל עלית הקיר אשר על הבית להתלונן שמה לבדו בסתר חדרו, ואחרי אשר נהנו האנשים גם "פדיון" נפשם, נפרדו סעל "הקדוש" בקול תורה, כהבטיחם כמו פיהם, לבוא סעה לעת לראות בשלום האומלל ולהביא שנית גם פדיון נפשם ולצחוח ידם אליו בכל עת כואם. אף הקימו דבריהם באמת! כי ככל פעם ופעם אשר הופיעו בבית איש אלהים" העניקו לו גם נרבתם "סלוא חפנים" ויורו לו על חסדו ועל עמלו עם

"האומלל" אשר לא גרע עיניו מסנו יומם אף רגע, ולא חשך מסנו כל השבעותיו וקמיעותיו גם כל עשב לטינהו אשר ספניו יגורו "הרוחות הרעות", אף לא הפריעהו סמנוחתו בלילה ברכרו, ובמעט אך רד היום לא נתן לאיש לעלות אליו ולכלי לנשת גם אל דלת חדרו. ובה עברו על ההולה בביתו שבעות גם ירחים ימים, ונפש "הקדוש" קוטה לטוב, כי עוד מעט ורפא לו וישכב לאיתנו, כי כבר החלו להראות בו באסת אותות כאלה, אוהית לטיכה עד כי סר כמעט פחד "החולה" מעל פני כל, ולא יראו עוד לנפיש כראותם פניו, ובלילה אחד תרהיב הקדוש גם עוז בנפשו לעלות כלאט אל העליה ולהביט סבער לחור הסנעול לראות את אשר יעשה — ולבבו השהומס סאר למראה עיניו!

כי על השלחן אשר בהחדר התנוססה לעינו לאור הסנורה הבערה סכונת ברזל עשור קטנה, וססכיב לה סלקחים ופטיש וכל כלי אכן לטיניהם עם פסות ניר רבית כמו קצובות יחר, גם פכים קטנים סלאים צבעים סצנכים שונים ועוד רכרים נפלאים כאלה אשר כמו פני השלחן "והרכוק" יושב לפניו ועל עיניו כלי סחור, וסרנע לרנע יניע בידיו את הסכונה ובעינו יעסיק הכיט בפני פסות הניר הנוצאות סתחתיה, וישיט ידו פעם אל הפכים ופעם אל הסלקחים ואל שאר כלי האכנים אשר אתו, יהאר בשרד ובסחונה ויטה קו וכל מעינו גם.

— מה זאת? קרא "הקדוש" ביספו להתפלא הפלא ופלא וביספו גם להביט סבער להחור, ופתאם התכונן וירא כי הכב "הרכוק" עינו אל עבר הרלת. כי בהתנוררו הנה והנה על חור המנעל עורר קול שאן, ועל כן נססכו פתאם עינו "הרכוק" על הדלת וכרנע התפרץ החוצה, ויאהו בכח בצואריו וילחצוהו בחוקה אל הקיר, ובאזניו השטיע קול נהרה איטה.

אך בכברות צלחה ביד האומלל לחליץ נפשו מידיו ירי ברזל ונחושט, ובכחלה ובסכונה גם ספניו, ובמעט שבר ספרקתו בסהרו לרדת סעל הסעלות; אך ברדתו עד הסדרנה התחחונה והנה בלהה חרשה! כי קול איש נורא קרא באזניו: עמוד! ויסגיר הדרך לפניו, והההכוננו אליו וירא, והנה איש צבא עומד נצב לפניו וחרבו שלופה בידו, ולא הוא לבדו, כי אם גם אנשי חיל רכים וולתו התפרצו פתאם לעינו אל הוך הכיט ובתוכם גם שלשה אחי "הרכוק" אסורים באזיקים.

חפשו חפש מחופש את כל הכיט! נתן בקולו השר הספקר על אנשי הצבא, וכמו רנע והאנשים פשטו בכל הכיט, ועור מעט וגם "הרכוק" הורד סעל העליה ואתו יחד הסכונה, הסלקחים והפטיש, פכי הצכעים יחד עם פסות הניר, והשר השטיע קול שנית למראם לאמר:

— אכן נחפשו עקבות הסופים! עתה יאכלו ספדי כפיהם, חוקו איפוא סוסרותיהם, שיטו כבלים גם ברגלי שני הנבלים האלה והנרירום יחד אל בית האסורים.

ולסן הרנע ההוא הדל פתאם ר' ירחסואל "הטיפש" סהיית כעל שם ימעשה גם נפלאותיו וסופתיו, כי אחרי שבת האומלל שנה הסיכה בבית

האסורים, שמו השופטים עליו עונש סוויפים שצרי אוצר המרינה, ועליו ועל "הדבוק" ושלושה אחיו יחד נחרץ לעבור עבודת פרך אסורים בנחשתים בל ימי חייהם.

ט

עיר הנדחת

או נפלאות ר' יהוסף-שלמה.

אין איש בכל עיר מולדתו אשר ידע מקום טוצאו ומולדתו, אף מי הוא ומה אתו, כי בערב אחד הופיע פהאם לפתע בבית-הסדרש, אסתחתו על שכמו ומקלו בידו, ונהניחו את שניהם יחד בפנה הבית, נטה לשכח אל חשלקן, אשר מסביב לו נקבצו יחד כל "לומרי" העיר כמשפטים בכל ערב וערב ויהגו בהורת ה'.

— מי בכם, רבותי? כה החל דבר, אחרי הושיטו כף ידו לשלום אל כל היושבים מסביב — מי בכם אשר יכבד עליו טהבין איזה מקום בכל הש"ס, יפנה נא אלי וימצא פשר לכל.

האנשים הביטו בפניו, ראו ותמהו, ואחרים כהם צחקו בלבבם לדבריו וינסו אליו שאלותיהם בלצון, בחשכם כי "יהיו על קנקן ריק"; אבל מה השתוממו פהאם בראוהם, כי האיש אשר לפניו אטיין כהו הוא מאד, מלא חורה כרסון. כי מלבד קראו "בעל פה" כל המקומות בהש"ס אשר שאלו ספיו, הנה הראה גם כהו הנדול בפלפוליו עד להפליא, עד כי חלו פניו יחד לבוא מתר בבוקר אל "השיעור" לנסות דבר גם אל ר' מיכאל "עוקר הרים" ראש הישיבה ולהתחרות גם אתו "בלומרי".

— רק עם אנשים כמוני וכמיכם — כה קרא ר' מיכאל, בהגיעו ראשו מחרת היום אחרי כלות "השיעור" אל האנשים העומדים מסביב לו — רק עם אנשים כמוכם אוכל להתחרות, אבל לא עם ארזי-לבנון. הן האיש הזה ישבר סלעים ויפרק הרים היום בהשיעור בשאלותיו ובפלפוליו. היא "גאון עולם" באמת, חנו כבוד לשמו! הבו גודל לו.

ובעדות פי ר' מיכאל כן היה ביום ההוא, גם עדות פי הישיש ר' יששכר, הוא הרב היושב על סדרן בעיר, בהוכחו אתו אף הוא "בסוגיא" קשה אחת, ויהי כמשתומם גם הוא למשמע אזניו, ועוד ביום ההוא פקד על ירוחם החזן לעשות כדבר הזה: כי תחת לחכות עליו עד כלותו הוא השמנה עשרה בלחש כמשפטו עד כה, יחכה סעודה רק עד כלות ר' יהוסף-שלמה הפלחני ועד אשר "יפסע" הוא לאחוריו" שלש "פסיעות" אחרי "עושה שלום" כמשפט, כה הפליא האיש לבבו וכה גדל כבודו גם בעיני כל.

ולא רק כואה לבד, כי עוד הפליא כל לב גם בשאר מעשיו.

כי יום הזכרון קרב לבוא, וירוחם החזן החל להקדיש ולהבין "גרונו"

לחיוס הנורא הבא, במשפטו. וינבא בפיו הלמוני ביצים לסכביר. למען „העחיל“ קולו ולמען תת לו עזו ותפארת, אך הסלאך הרע המסונה על „העבול“ נגר הפעם כהאיש ויהי עירו, כי כמים הסאררים באו ההלמונים אל קרבו, ויסלא כל כליותיו נקלה, בהיות כהונם גם הלמון אחד טניצת טרופה, והוא אשר שם שמות בקרבו, עד כי בבוקר יום הזכרון נפקד מקיטו פתאם לפני העמוד! ולב כל הקהל נמוג טפחד, כי מי יקום החתיו וסי ישמיע קולו כמותו? כי מי כמותו ירעיש כל הבית בקול שאגתו „המלך“, שאנת אריה וקול שחל? אף מי ישמיע במהות קולו קול נעימות, לוקה נפשות? על כן קבצו כל פנים פאדור מינק, ודבים מהם השמיעו גם קול אנהם כטרירות. והנה ר' יהוסף שלמה נקרב פתאם אל העמוד וכל פנים צהלו כסו רנע מגיל! כי קול אריר וחזק בקולו אשר השמיע פתאם האיש באזניהם עם טניצות, כמסתקים, לא נשמעו עוד בבית לטיוס הופרו עד עתה. עד כי רבים מאנשי העדה אשר שמעו גם קול אליקים „הזמיר“, הוא החזן המהלל בעיר הפלך, אשר נקרא בשם כזה על הור קולו הנפלא סאר, הגידו יחד פה אחד, כי כאין וכאפס הוא נגדו, ואם „סדור“ שניהם יחד, אז יחשב „הזמיר“ בפניו „כננס כפני ענק“.

ולא רק זאת לבד, כי עוד הראה ר' יהוסף-שלמה גם גפלאות רבות אחרות.

כי מעיר הפלך הוכא פתאם לפתע אל הרב ר' יששכר סכתב כהוב וחתום טראש בית הפקודות, ופרץ אשר הביא הסכתב כידיו, האיץ כהרב לסהר לענות על רכרי הסכתב, כי כן צוה „מגבות“, אך באשר לא הבין איש שפת הסכתב, שלח הרב אחרי עזריאל האפקורס, כי יקראוהו הוא באזניו, אך הפעם נפלא טהאיש מעשות כדבר הזה, גם שאר „טושלמי“ העיר נלאו יחד כמצוא פשר דבר, עד כי נעצב הרב אל לבבו מאד ולא ידע מה לעשות עוד. והנה ר' יהוסף-שלמה בא פתאם הביתה, וכמעט שמע את דבר „האכל“ הגדול אשר כבית וידיו אהוו בהסכתב ויקראנו באזני הרב סחחל עד כלה, אף סהר לענות בשפת „לועז“ על הכתוב בהסכתב כמצוה, דבר לא נעדר.

— לעירך נאוו התלה! קרא ראש בית הפקודות ימים אחרים אחריו כן, כבוא הגביר ר' פנחס עירה הפלך וירא פניו בביתו—כי בין כל הרבנים יושבי הפלך לא נמצא אף אחד, אשר השביל לענות על שאלותיו, דבר דבור על אפניו, כהרב אשר בעיר סגור. ה' נתן לו לשון לסורים גם לב חכם, וסעולם לא עלה על לביו, כי יצלח ביד איש יהודי למשוך בשבט סופר כזה עד להפליא.

ולא זאת לבד, כי אם עוד אחרת עשה האיש; כי מי ככל יושבי עיר סולרתי אשר עיניו לא ראו את הבפורת אשר על ארון העדות בבית ה', נדחת יר הגביר ר' פנחס לזכר חסותו? כפורת מעשה צעצועים, פני אדם יחד עם כנפיר וקשקשה, חיתו יער עם זנבות תוכיים, וסלאבים פורשי כנפים לסעלה ועוד גפלאות כאלה, עד כי גם האנשים אשר עיניהם ראו הרבה בימי חייתם כל שביות החמדה, הגידו פה אחד, כי אין כמעשה אמן כזה כמעט

בכל הארץ, ואיך השתוממו, כראוהם פהאם טמעל להעמוד אשר לתחן מהנוססים שני כרוכים וכנפים להם, ועל ראשם יציץ נזר ופניהם כעין הברולה, מעשה ידי אמן עד להפליא, עד כי לנגדם נחשבו יחד כל צעצועי הכפורה כנבלי חרש נגר מזרקו זה! וכל אלה הלא עשתה—יד ר' יהוסף—שלמה!

גם זאת: כי „החרוף” חתן הגביר ר' פנחס, מלכר גודל תורתו ההנוסם גם בחכמה ודעה ריבה, כי היה לו יד ושם גם בחכמה „ההנדסה” כאחד הגדולים, עד כי הללוהו יחד כל יודעי שמו. ועל כן כבוא יום אחד העירה ראש-המורים בבתי הספר בעיר הפלך, איש נודע לשם במחקרי לבנו, קראהו הגביר אליו הביתה, למען קחת דברים עם תהנו ולמען ראוה גם האיש בעיניו כי כן הוא וכי בכבודו יהימר כאמת. אך האיש הקשה לשאול, כי יש לפניו שאלות כאלה אשר אין פותר להן. ועל כן נלאו ידי האומלל מעשות דבר ונפשו ההעטפה כינן. וברגע ההוא ור' יהוסף-שלמה בא הביתה, ובמעט שמע הדבר, וכחץ מקשת מורד אל השלחן, לקח עט עופרה בידו וגליין, ומקץ רגעים אחדים והנה כלה מעשהו, ויחד הרצונות כל השאלות האלה עד להפליא, עד כי השתומם לו ראש המורים ולא האמין כמעט למראה עיניו.

לא לחנם השתומם המיר גם ר' תנחום הפרוש על המאמר הנפלא, כי „הכל בירי שמים חוץ מצנים פחים”, כי צנים פחים כאלה אחוזהו פהאם ביום קרה אחר, בשובו מ„המקוה” ומחלתו נברה עליו עד מאוד. לשוא הבהילו את מודרום הרו פא לבוא, לשוא חבש האיש לראשו צנן מרוח, וישקתו מ—פלפלין מלוא הדוד ועוד החבולות כאלה, כי לא יכלו הציל נפשו. עד כי כראוה הגביר ר' פנחס כי ברע הוא, וישלח לקרוא אל רופאי העיר „להמתיק סוד” יחד ולראות את אשר יעשה לו. והנה ר' יהוסף שלמה בא אף הוא בתוך הבאים, וכשמעו את דברי הרופאים בדברם יחד לפני מפת החולה, ובהמתיקם סוד, החל פהאם אף הוא לדבר אתם בשפת „רומית” כמשפט, ובדבריו הראם לדעת עותתם, כי ישנו בשפתם, וכי לא זאת היא טחלה החולה אשר אליה ירומן מליהם. שמעו הרופאים דבריו וישתוממו, ויחד הושיטו לו בכבוד את כף ידיהם לשלום ויקרבוהו כאח וברע ויועצו אהו יחד על צפונותיהם.

הן כל אלה היו מעללי ר' יהוסף-שלמה וכה הפליא במעשיו את לב כל יושבי עיר מולדתו, ולא יפלא איפוא, אם היה לברכה ולהתלהב בפי כל, ואם נדל כבודו עד מאד גם בעיני הגביר ר' פנחס, עד כי רבים נראו לו מראש, כי יהי לו גם לחתן וכי יתן לו אחת נכדוהיו לאשה, למען יהימר גם בבכודו כב„החרוף”. אך מי גבר יוכל לדעת מראש את אשר יבואנו? הו! גם ר' יהוסף-שלמה לא ידע זאת וגם מעיניו נסתר הדבר, כי בעורנו עושה כה וכה, ונפשו מלאה הקוה, והאורב הניח אליו טמסותהים ויתננו פתאם למשיסה, כי התגנב פהאם בלב ר' תנחום „החשד” כי לא נאמן הוא „האיש” בדרכיו וכי „איזו מינות נזרקה בו”, ועל כן החל „לפקוח עיניו” עליו מאז ולשמור כל ארחותיו, ובכעד להגכך אשר בקיר עזרת הנשים, מקום משכן ר' יהוסף-שלמה,

מיזם בואו הביתה השקיף בכל עת לראות את אשר הוא עושה. לא אחת ושבתם התקוטטו בו על מעשיו הרעים, וייסדהו כשבטו פיו על כי עוסק הוא בספרים חזונים ועוד תועבות כאלה; אך בכל עת ידע האיש לחלץ סצרה נפשו, אם בהראותו לדעת כי אין כל נפתל ועקש במעשיו, או בהפליאו לב אויבו הוה ב"פלפול" חדש ו"בחדושים" שנשנים מבינה אנוש, אשר השכיחו כמו רגע מלבבו כל תלונותיו ותנאותיו עלו ובל חטאותיו נמחו כענן. ואולי ברוב הימים צלחה בידו באמת להדניע את לב "הרוב השוקק" הוה ולהפכו גם לאוהב לו, לולא קרהו פתאם הדבר הנורא הזה.

כי ביום אחר בבקר נגש פתאם אחד סבחורי בית המדרש בחלחלה וכפיק ברכים אל ר' הנחום, ובשפתים צוללות ספחד לאט באזניו דברים אחרים, אשר לשמעם הלבניו פני האיש כמת, כי גלה הבחור אזניו פתאום מהדבר הנורא הזה: כי בעברו היום על פתח בית המבט הנעזרי, ראה את ר' יהוסף שלמה עומד נעב בתוכו וכידיו צרור גדול מכליות חזירים סמולאות כבשר, אשר שם בחיקו!

— אל אלהי ישראל! קרא ר' הנחום ויונק כארי סמקו, ובטו רגע עמד רגליו לפני הקיר אשר להעזרה וישקיף מבעד להנקב לראות את אשר בהוכה, ונפשו יצאה כמעט בראותו את האיש יושב אל השלחן "בגלוי ראש" וכידיו יחזיק את "הכליות", ובהסירו מעליהן את עורן יגישן אל פיו ויבלען ככנורה בטרם קיץ, ובכח גדול דחף בידיו וברגליו את הדלת אשר סגר האיש מאחוריו, ויהפוך אל הוך העזרה.

— האתה לכרך פה, ר' הנחום? קרא האיש למראתו בשוכה ונתת כמשפמו תמיד במהותו פיו בידיו משומן הכליות — ואני חשבתי בלבבי, כי הביא הנה גם את ר' יששכר ואת ר' מויכאל, לשען ויצאו למרחב רגלי. כי כל היום אשב על "המרוכה" הזאת ולא ארע, אם אברך על "הכליות" האלה ברכת "שהכל", או ברכה אחרת? —

והדברים האלה הוסיפו עוד להצית אש בקרב לב ר' הנחום, עד כי נהפכו פניו לפני להבים ועיניו היו כלפידים בוערים, ובכל מארות "התוכחה" יחד אחר את האיש ויקלללו קללה נמרצת, גם הועיק אליו את כל יושבי הבית יחד עם השמש, אשר בשמעם את הדבר הנורא הזה חרדו ונבהלו אף הם, וביריהם אחזו בהאומלל ויסחבוהו אל בית הרב.

אך תחת ללבוש חרדות, אור האיש ניל, ובטו פיו החל להצריק נפשו לפני הרב ולהוציא בדבריו כנונה צדקהו ולהראות, כי כל עולה לא נמצאה בבפיו. כי בעשותו כל זאת, הן "סמך את עצמו" רק על דברי "הפוסקים", וכל אשר ישום אשם נפשו יחטא בשפתיו, כי היש דבר אשר יוכל לעמוד בפני "פקוח נפש"? והוא רק את נפשו הציל. כי כמעט קרבה לעפר חיתו מפני צרור המרור אשר נתן לו ר' פנחס כליל הסדר האחרון, כי סאו לא ידע עוד שלו בבטנו, ועל כן שלח ידו היום אל "הכליות" האלה, כי כאשר "בקי" הוא גם ב"ספר רפואות" על כן יודעת נפשו מאד, כי מחלה מסארת כזו תוכל להרפא

רק כמאכל-ההאווה אשר לכל איש, ומאכל תאווה כזה הן לו גם „הכליות“. — שמע הרב דבריו ויניע במו ראשו. כי חכם לב האיש, ועל כן ידע מראש, כי אך שוא יתעבר עליו וכי ללא יועיל הוא, כי לא איש כמוהו ישמע לקול מוסרו וייתב דרכו, ועל כן החת דבר אהו משפטים, גאנח הוא במרירות וכמו פיו דבר לאמר:

— יין מפואר בכלי סכוער כזה! התדע איפוא השם אשר אקרא לך? הוא שם עיר-הנדרחת! כי עיר ומלוואה אהה באמת, כי כך נמצאו יחד רב וחכם, חזן ומופר, רופא וחרש אמן, וכל אשר אך יבוקש למלוא עיר כך לברך הוא, אבל אהה! היא רק עיר הנדרחת! כה דבר הרב כאנחה, ויצו על האנשים המוכבים אותו, לכלי נעה בו לדעה ולחתו ללכת לדרכו „בשלום“.

חותם יד.

בכל אשר פנה הצליח ר' שמעון „החסיד“ במעשיו. רק מאוה אחדות היו לו בהחלו לעשות מעשהו ולחונן את יושבי עיר מולדתו, בהלאותיו, ובקרב שנים אחדות גבר הוגו ויעל עד לא לפים, גם עד לרכבות. כי הוא לא נתן כספו במלוא בלתי אם יתנו לו סחמשה גם עד עשרה לשבוע בשכרו, אף זאת, כי לקח חמיר „שכרו“ מראש, בגרעו ממכסת הכסף אשר הלוח את החמשה גם את העשרה, ולא נתן אף גרה אחת בלתי אם ידע מראש כי העבט אשר בירו יהו לו לערבון די כספו, וכאשר „היו כל „עסקיו“ רק לפי מספר „השבועות“, על כן קרה לא אחת ושתים, כי עשה שכר רב גם „בהסדרות“. כי למרות היות סדרי „מטות ומסעי“ ועוד כאלה „סדרות“ מכופלות בשבוע אחד, חשכן הוא לשתים, ולפיהן הכן את „חובות“ כל אלה אשר הוא נושה בהם, עד כי יכול להתהלל באמת, כי איש מצליח הוא בכל מעשיו, וכי אך לשוא יריעו עליו כגנב, ומכל עברים ישמע באזניו קול בכי ונהי ונאקה, ואנשי לשון ישימורו לתופה בעיני כל. כי בכל עת עברו על ספרי חשבונותיו ובראותו את אשר אהו, ידע כי לו הצדקה, כי „העזרף“ אשר ימצא בהם בכל שבוע ושבוע, „בראי“ הוא לשמוע בעבורו כל הלונה ולשאה כל חרפה ולצון ולהיות שליו ושקט במכונו.

אך סי גבר יוכל להתהלל בחייו, כי יראה אך טוב ולא ידע גם רע? גם על ר' שמעון נפקדה פקודת כל אדם. כי למרות היותו איש „חסיד“ במעשיו היותר יום יום לפני התפלה אל מקוה המים, בקיץ גם בחורף, ותפלתו ארכה חמיר עת רבה, „בהתלהבות“ עזה ועצומה, ברקדו החתי וכמחאו כפיו ובהשמיעו קולות טקולות שונים, גם ביום השבת לא הוציא דבר מפיו בלתי אם בלה“ק לבד, בכל זאת לא עמדה „זכותו“ לו לגרל גם דור אחר כמוהו ולעשות גם אה פרץ בנו יחידו לאיש „חסיד“, כי התנכר הנער מגעוריו למעשי אביו, ולא יכול ראהו בעיניו כל חממו והואו ועושק דלים, וככל עת התקומם גנרו

בדברים נסרצים ואחת דבר, כי טוב לו לשבת בארץ סדכר משבת כביתו ומשמוע אנקת דלים כל היום ושועה הרצוצים בידיו. ואף כי צחק לעג ר' שמעון לכל אלה, ויחשוב דבריו לאסרים ריקים בלי דעה ומעשיו למעשי ולדות, אשר אם יוקן ויראה בעיניו מה טוב, העורף, או ידע גם הוא את אשר עליו לעשות ולא יתעה עוד כשוא נפשו, למרות כל אלה יסף הבן, לדבר תועה" גם אחרי נרלו ולצעוק הסם באוניו כל היום; עד כי לא יכול ר' שמעון מצוא סכה אחרה לכל אלה וזלתי את פיויל הסורה לבר אשר אליו נתנהו ללמוד לאסן ידו למשוך בשבט סופר. כי ברעהו בנפשו כסה נגרע מסנו כאי-ידיעהו גם הוא את "המלאכה" הזאת, כי כסת "שמרי חוב" ידע או לערוך בידו ולעשות כונים כחפצו, אלו שכל גם ידיו לכתוב בעט סופר סהיר, ועל כן חשב לדבר נחויף מאד לסלא "החסרון" הזה בעת בבנו, למרות היהו הוא "חסיד" בסדותיו, ורחוק רחוק מאד מדרבי האפיקורסים אשר זה כחס כעסם. אך עתה ראו עיניו פתאם עותהו, וכי "השמן" לא יתן לצחק בו. כי "הויל" הסורה בעורקי בנו "רסיס" אפקוסות כזה, אשר לא יוכל עוד להליץ נפשו מסנו, ועל כן צוה יום אחד על הבן בספגיע, לחדול מדרת אל בית "האפיקורס" ובלי ראות פניו עוד. ומה נבהלה נפשו בשמעו פתאם ספיו, כי החת לחדול מדרת אליו, אותה נפשו להיות לו גם לחתן, כי דבקה נפשו ברבקה בהו היפוסיה וכי רק הסית יפיריד ביניהם. שמע זאת ר' שמעון ויתחלחל מאד, כי להתחתן עם איש אפקורס כפיויל, גם זה לבר היה די להכות לבנו לרסיסים, ומה עוד בחיות האיש "עני ואכיון" ומאוסה אין לבהו, והאשה רבתי "ברלות" כזו יתן לבנו? חיתבן דבר כזה? וכה ור הרבר בעיניו, עד כי חשב מראש, כי הוכה האוסלל בשנעון, ולולא חסל בנפשו על שקל הכסף אשר עליו לתת להרופא בשכרו, כי אז הבהילו לבוא אליו בעוד רגע ולראות את אשר אתו. אך "המשונע" אחת דבר, כי אם לא יאות הוא לחפצו, או יעשה דברו גם סבלערו; וכאשר ענהו הוא לרבריו, כי אף לא שקל אחד אף לא נרה אחת יתן לו, וכי גרש יגרש סעל פניו בן סורר וסורה כזה ונחלתו יקח אחר, לא נחת הבן גם הדברים הנוראים האלה רק החזיק ברעהו ולא מש מסנו. עד כי הבין ר' שמעון כי עת היא לחשוה, כי לא בדברים כאלה יוסר נער אוילי כסורה, על כן הרפה מסנו ויחכה למועד כי יבוא, להזמן הרופא לכל, אשר יתן בינה גם בלבו לכחור, כבלה" עם רבכות, מאשר בבת אכיון כזה אשר כל מאומה אין לה.

כה ארכו הימים וישועות עוד לא נעשו בארץ, כי הבן מאן ליזמוע בקול השדכנים אשר החלו לרפוק על דלהות אביו יום יום וכידם צרות כסף לאלפים ולרבבות, וכלות" מחושבות הכנית היכל, יפיויות כשהר ונאוות כסדר, והאחוזות בתכלי היחש סדור דור. אך מאן גם להבעים לב אכיו ולכצע חפצו עם הסורה בדעתו כי הדבר הזה ינע עד נפשו, ועל כן חכה גם היא לימים יבואו, אולי יצלה בידו להמותו אל חפצו, ברעתו בנפשו כי הסודות הוא לו, כי בנו יחירו הוא, ועל כן יקר לו כאישון כח עינו, והנה הביא עליו הזמן פתאם לפתע רעה לא ידע שחרה.

כי יום אחר בכיקך כא אליו אביו החדרה ופניו נפלו סאר, חורו כסיר, כשאלו אוהו על שורש דבר נמצא בו, ענהו האיש בשפתים צוללות לאמר: —
 — הנה! אכרתו אכרתו! ודים יחשבו עלי רעה, כי הנישו עלי עצמותם למשפט על צואת גרלית החנני אשר לפיה ינתן לי עשרת אלפים שקל כסף, ועתה יחרשו עלי רעה, כי ספר הצואה טוויף הוא, ובמה יוכיחו הדבר? בואת כי גם שמך חתום הוא על הספר לעד.
 — גם שמי?!

— כן הוא, בני יקירי! ועל כן ידמו בלבכם, כי יצלה בידם להפילני למשואות; בחשבם, כי אתה לא תוציא מפיד רברים כאלה להגיד כי חתמת באמת על השטר, ואנה אני בא? הן יורידו כככל רגלי. או לי, אללי לי!
 האיש השמיע קול אנחותיו בסרירות ויספוק כפים.

— הלא הראה, בני! הוסיף דבר עוד, כראוהו כי חורו לדבריו גם פני הכן כסוה — הלא הראה כי בידך עתה כל עתות; כי בעוד ימים אחדים הקרא אל עיר הפלך להעיד על חותמיך.

— היה לא להיות! לא, לא, אבחר סות מחיים מעשות כנבלה הזאת — כה ענה הכן ברעדו מפחד וכל עצמותיו רחפו יחד.

— ואיך ירד אסיר אל בור? ביהו יהי לשמה ולשכמה וכל אשר לו כעשן יכלה?

— לוא גם הרים יטושו מסקומם, אם כל סצוקית אנוש אראה לגנר עיני, גם אז לא אעשה כדבר הנורא הזה...

— הנה, חוסה נא בני! רחם נא! קרא האב כנואש.

לא, לא אחוס ולא ארחם. כל הון ביהך תן לאנשים להחליץ מצרה, ואל תשלה בשוא נפשך, כי בנך יעשה כנבלה הזאת. הלא הראה פרי מעשיך? חיל דלים בלעת ותרצץ אביונים, עתה יאכלו זרים יגיעך, לא, לא אחפץ בהון עתק כזה, בעושק וחמס.

— הכאזני אביך הדבר כדברים האלה, בן סורר וסור? קרא האב בהעזירו סאר לדבריו — גם אם כמות נבל תמות לעיני לא ארפא סמך עד אשר אם תעשה חפצי. כה דבר האב בשצף קצף, ועור הוסיף דבר, וגם הכן לא שמר מחסום לסו פיו בעברת אפו אף הוא, עד כי עלתה חמת האיש עד להשחית, ובאחוז בסנורת הנחושת אשר על השלחן, השליכה כראש הכן ככח עז כזה, עד כי נפל האומלל לארץ מתנוסס ברסו.

רק אז ראה האיש את אשר עשה ורמו נקפא בקרבו סרוכ פחד ובלתות, ובקול אנקה גדולה התנפל על פני הכן אשר שכב דומם ומתעלף על הארץ, העירו ויעוררו ביריו ומנשיקות פיו נשקוה וכדמעות עיניו הרטיבו לחיו, עד כי הבהילו אנשי הבית בהרופאים לבוא, והם השיבו רוח החולה אליו, אך יחד הגידו, כי פצעו אנוש הוא סאר ומי יורע אם ירפא לו.

ובסו שולל הלך האיש, לא ירע נפשו עוד, שכח כל פחדו והותו בספר הצואה, שכח גם חונו ונחלתו, ורק המונת הכן האומלל לכר רחפה לגנר עיניו

כל היום. לא מש עוד מסמתי ולילה כיוצא סעדרתו על ערש דרוי, ודמעות עיניו נגרו כנחלים. חבה לרברי הרופאים כאל סלקיש, לשמוע מפיהם כי הונח לו וכי עוד לא הרחק נפשו בין הסות והחיים, ועיניו אורו יום אחר בשמעו פהאם מפיהם, כי אמנם היתה הדוחה וכי עתה יקום סחליו. בילד רקד האיש מרוב גיל ויפוז ויכרכר, עד כי דמו כל יושבי הבית, כי אברה כינתו פהאם, כה צרלה שמתו בלבו לשמע הדבר הטוב הזה.

ובעבור שבועים ימים, והבן קם מסמתי; ואף כי לא שב עוד לאיתנו כלו, לא חרל ככל זאת סהגיד לאביו, כי נכון הוא לעשות חפצו ולנסוע אתו עירה הפלך למלאות אחרי דברו; כי כל צרות נפש אביו וכל מצוקותיו כחליו נגעו עד לכבו לא יכול זאת עוד, ועל כן התאמץ על נפשו, הבליג על סערת לבבו, ואחת דבר כי יציל נפשו מרעה. ומקץ ימים אחדים עמדו רגליו בבית הפקודות בעיר הפלך, ובפנים אשר חורו כפני סת ובשפתים צוללות העיר לפני השופטים על חותם ידו כי זה הוא.

בדמעות גיל ובעליצות לב חבק האב את הבן, בשוכם יחד אחרי כן הביתה ומנשקות פיו נשקות פעמים חליפית, אך האומלל הסב פניו מסמו, לא יסף דבר עוד דבר. כי אם ישב רוסם כאבן וחושך וצלמות כמו פניו.

— עד סתי הענה נפשך, בני יקירי, סחסד עיני! קרא האב יום אחד בקול חנות, בראותו את הבן סתסוגג מינון ויום יום ידל בשרו עד כי נהלך כצל — דן כבר נעשה הדבר ולא תוכל השיב עוד, וסתי יועילו לך סכאיכי לבבך וכל מצוקות נפשך? הרנע איפוא בני, הרנע סחסדי הטוב, ושוב שנית אל מנותחך. אך האומלל לא ענה דבר, ישב רוסם גם הפעם ואימים הלכו על פניו. ומקץ ימים אחדים נפל למשכב, ומחלתו גברה עליו מאד. לשוא הבהיל אביו את הרופאים לבוא, לשוא הרעיש לסענו שמים וארץ, כי כל עצת אנוש נואלה וררופאים לא עצרו כח לרפא שבר לב נשבר, עד כי בראות האב האומלל, כי כמעט אין תקות עוד, נקרב יום אחד אל ססת החולה, ובנשקו אורו על שפתיו הנזעות, דבר פיו כרסם לאמר:

התרע מה, בני יקירי! כמעט אך הקים סחלך, או יעשה חפצך; כי ידירות נפשך לך תהיה, וכבר שלחתי להגיד זאת למורך.

— לא, אבי! ענה הבן בשפתים צוללות ואנחותיו גברו מאד — לא תעשה כדבר הזה, לא לנפשות נקיות וטהורות כאלה להתרועע עם איש כסוני, עם מעול מבחש ומויף, הו! פה אבי, פה הוא כוער כאש, אש אכרון היא לא הכבה עוד! כה דבר האומלל בהראותו בידו על לבבו ויחרל מדבר עוד.

ולעת בוא האביב ונאות השדה נגלו בהדרג, אז נגלו גם פני עלמה בוכיה, כבואה לחנות על הקבר אשר כרו זה מעם בשדה הקברים, וביריה הרועדות הניחה עליו פרחי האביב הראשונים כההיפחה מרה. העלמה הבוכיה הזאת היתה רבקה בת ר' פיזייל הסורה, והקבר קבר הבן האומלל, קבר ידירה ומחמדה הטוב. —

יא

ר' יחיאל שמן-אפרסמון .

לא רק בעיר מולדתי לכרי כי אם גם בכל ערי הפלך ססביב לא נמצא עוד איש „נחמד לבריות" כר' יחיאל, ולא להנמ קנה לו שם טוב כזה, שם „שמן אפרסמון". כי שפתיו היו באמת כמו משוחות בשמן, ורובש וחלב החת לשונו המיר, ובכל עת דברו עם איש, נשמעו ספיו רק דברי ידידות וכבוד, ונפשו היתה כעפר לכל. אף לא דבר מעולם סרה על איש, ועוד זאת, כי ההאמין המיר כמו פיו להצריק נפש כל ולדבר רק טוב על עיר ומתים יחד .

— ר' יחיאל ! קרא ונויל-האברך, בכואו יום אחד לשאול עצתו, האוכל „להשליש" את כסף הנדוניה אשר לי ביד ר' פרץ החנוני? הן לפי דברת רבים הון רב ועושר בכיתו, והאוכל האמין לקול הדברים האלה? —

— אין הפונה כי כן הוא, ר' ונויל יקירי ! ענה ר' יחיאל כשפתיו המשוחות בשמן — כי מי לא ידע זאת, כי גדול שם האיש מאד, כי רבים הם אשר יהנו לו כספם במלוה, עד כי ככל „הסתירה" אשר לו בחנותו, אין כמעט אף חוט אחד אשר לו הוא. והבאיש כזה אשר כה רבה אמונתו בארץ לא התן אמן? וכל הארץ הלא נושה בו.

— ר' יחיאל ! קרא ר' פייטל הגביר כבואו אליו אף הוא פעם לשאול עצתו על דבר „הנכבדות" אשר ידברו בכנו עם בת הגביר ר' אריה החלפן סעיר הפלך — היכון לי „השירוק" הזה, הימצא הן גם בעיניך? כי ידעתי, כי נודעה לך משפחה האיש .

— גם אם יהן גביר גדול כר' פייטל כל הון ביתו, גם אז לא יוכל לטעוא שירוק יותר טוב ונכבד מהשירוק הזה — ענה ר' יחיאל כשפתים נוספות מור — כי כי ישית לב באמת לדברים קטנים כאלה ולחשוב לשמץ „פסול" את משפחת אם „המרוברת"? כי אביה הלא היה קלוניםום העבור אשר התגולל בראש כל חצות, ואחיה נחפש בכף בגנבת כוסים, גם כה והוא אמיר אל כור? כי משפחת ר' אריה הלא היא כלה זהב מהור, מוזקקה שבעתים, ולולא האת המוכר אשר לו ואחותו אשר ההנאלה בענבים עוד מנעוריה בית אביה, כי אז הלא יכול האיש לתחשב באמת לאחר גדולי היחש אשר בארץ .

— מה משפך, ר' יחיאל, על הגביר ר' פנחס? שאלוהו האנשים יום אחד, בדברים יחד עמו עליו .

— מי לא יתן כבוד באמת לאיש כר' פנחס וכל הארץ הלא מלאה כבודו? — כה השיב ר' יחיאל באמרי נועם — הן אוכל לקרוא באמת את ר' פנחס בשם „יוהר". כי הוא צדיק יותר מגביר, חכם יותר מצדיק „יוחשן" יותר מחכם ואם אביו וקני נאסר פעם אל העמוד כחצר בית ה', בשעותיו שכור ביום הכפורים, ואביו הובל ברחובות העיר אסור בחבלים אז, כאשר פרץ פתאם הדבר כעיר ועל כן חפשו בעיר חסאים, גם אמו היתה לאשר היתה... העל כן יגרע דבר מכוורו? וכל הארץ הלא מלאה כבודו .

— אמנם כן הוא, ר' יחיאל, כי נוכל להתהלל באמת בכבוד מורנו ר' יששכר — קרא פעם ר' אביגדר הפרנס בדבריו על הרב כרגש רב — כי מי בכל ערי הפלך „סאור גדול“ כמוהו ?

— לומר שם ר' יששכר מורנו אמלא גם אני המיר שמחה — השיב ר' יחיאל לדבריו כנעם שפתיו — כי מי ידמה ומי ישוה לו באמת ? לא לחנם נאמר, כי הראה אלהים לבחרו מראש דוד ודורשיו ; כי כדור כזה אשר כוננו כר' פנחס, הן לו נאווה כבוד באמת מו"צ כר' יששכר מורנו היקר . —

— השמעת ר' יחיאל דבר ? קרא פעם כאוננו יוסף הצורף — ר' אביגדר הבטלן נכשל בחטאתו, בחטאת נוראה מאד — אשר „קנאים פוגעין“ בו. והאם לא יתר לב כל איש לשמע דבר כזה ?

— אבל ר' יוסף יקירי ! ענה ר' יחיאל לדבריו בסתק שפתים — למה תדבר סרה באיש ? למה העביר בפך השמועה הרעה הזאת ותשים קיקלון על איש על לא דבר ? ואני הלא ידעתי זאת, כי גם ר' יחזקאל „הנבאי“ נכשל פעמים ושלוש בנעוריו „בחטא“ כזה, ובכל זאת הוא „נבאי“ כעת בעיר וראש וראשון לכל דבר מצוה .

— מה משפטך אתה על „דרשה“ ר' בונים ? שאלוהו פעם בבית המדרש, בעמדו לשמיע יחד עם כל הקהל את דרשה ר' בונים המגיד המהלל אשר הפליא לעשות מעשהו .

— כל דבריו יחד מתקו מדבש — השיב ר' יחיאל גם הפעם בצוף אמרי נועם — וזה כמה לא התענגתי לשמע „דרשה“ כזו, יקר מפנינים סברה, גדול ערכה מאד מאד, אך בכל זאת לא תוכלו להשוות ערכה גם עם ערך הרב — אלו לא דרש אותה. הדברים אשר לא ידבר, הן יקרים הם עוד שבעתים מאלה אשר יוציא ספיו .

— הפלא ופלא ! „החרוף“ חתן הנביר ר' פנחס הוא גם „סליץ“ גדול מאד, גם „סהנרס“ גפלא, כל המעלות נקבצו באו בו יחד, הפלא ופלא ! כה גדברו האנשים יחד יום אחד בבית המדרש .

— מי לא ישתוסם באמת „לנפלאות“ האיש הזה ? קרא ר' יחיאל לדבריהם ושפתיו הטיפו עים — ובכל עת אזכרנו אברכנו כמו פי ולבבי ירחש לו כבוד רב לאין קץ, כי מי ידמה ומי ישוה לו באמת ? ולא רק משפטיו לכד הוא, כי אם גם משפט כל האנשים אשר להם המשפט באמת. הן כל תופשי התורה יחד יעידו בו, כי אין עוד סהנרס כמוהו, והמהנרסים — כי אין כמוהו עוד איש „לסדן“ „חרוף ובקי“, ושניהם יחד — כי אין עוד מליץ מסליץ בכל הארץ אשר יצליח לעשות כמוהו במליצותיו, ואם אנשים כאלה יעידו כן עליו כמו פיהם, מי יוכל לפון עוד בדבריהם ? —

— אה מי נבחר לנו לנזכר ? שאלו האנשים פעם בהאספם יחד אספה לבחור להם נזכר לקופה ר' מאיר בעל הנס — מה משפטך אתה ר' יחיאל ? — דבר כזה יכבד מאד לדעה ! ענה ר' יחיאל, בהתאמצו להוסיף הפעם

נועם אל נועם לדבריו — חודות לאלהים, כי כלכם יחד תוכלו להיות לא רק נזכרים לכד, כי אם גם פרנסים על הצבור, דבר אשר לא תוכל להתהלל בו גם עיר אחרת כעירנו היקרה, יכוננה אל עליון! אבל למי מכם נהן משפט הנכורה? כי מי יוכל לדעת באמת אצל מי מכם רבת יותר „הקופה של שרצים“ הגמסכת אחריו? —

ר' פנחס ור' פייטל, שני הנכירים האדירים אשר בעיר, הרבו פעם שאון בכיה ה', בריבם ריב יחד ביום שבת אחד על „עליה“, וימסירו איש בראש רעהו חרפות וגדופים לאין מספר. ר' פייטל הזכיר לר' פנחס אביאביו יחד עם „אביו ואמו“, ור' פנחס לא אחר מהזכיר גם לר' פייטל כי „קבצן“ הוא ועוד דברי חן וכבוד כאלה אשר השמיעו איש באוני רעהו.

— שניהם יחד ישנו כביר! קרא ר' יחיאל לרבריהם בנועם שפתיו — כי בדברים כאלה לא נוכל לעולם דעת דבר אמת, כי באפו ובחמתו הלא ישבת כל אחד מהגיד אף החצי מאת אשר עם רעהו באמת. האם לא טוב היה, כי יתדלו סתרה איש את רעהו כיחש ובכסף ועוד דברים כאלה, ואם אוו לרעת רק מי מהם „למדת“ יוהר גדול? הן דבר כזה יכלו לעשות על נקלה, בקחת כל אחד מהם „סדר הפלה“ בידיו לקרוא בו. —

— אין איש בכל העיר אשר בו ארוה נחת ככר' ישבב הדין — קרא פעם ר' יחיאל בשפתיו המשותות — כי למצוא יחד לסדרן, צדיק וחכם כמותו יכבד מאד, על כן צר לי מאד, בכל עת יהלוננו עליו, כי ישנה אף ברין ספורש, וכי פעם נכשל גם בדבר אשר נם „תיגוקות של בית רבן“ ידעוהו, ואשר יהבן רק לבור באמת. אף נמצאו אנשים אשר יחרצו משפטים עליו, כי „צבוע“ כמותו אין כמעט בכל הארץ, וכי כל דרכיו מרמה ושבע תועבות בלכבו. אף זאת, כי כמעט כל יודעיו יחד יעידו פה אחד, כי הוא „טיפש“ מצוין, וזה שמו בפי כל בחמה בצורת ארם, צר לי מאד.

נפש וגויל החיט אותה מאד, כי בנו יחידו יתיה, למורה הוראה „בישראל“, ועל כן החסיר נפשות ביהו גם מלחם, אך לסען ישכור לו „מסכתה“ המלמדים אשר בעיר, למען למעת בלבו נמעי והורה ולתתו למופת לכל. אך כל ישעו וכל חפצו לא יכלו הועיל, כי כאשר השכיל הוא לעשות „במחשבו“, עד כי היה כמעט לראש החימים בעיר, בן הסכיל בנו לעשות בלמודיו, עד כי צחקו לעגו לו בהחדר כל הילדים אשר כגילו, ור' כינוש המלמד העיר עליו פעם באפו וחמתו, כי כבר נשפכו כליותיו בקרבו ספניו, וכי מימי „הכור הראשון“ ער עתה לא קם עוד כור כמותו. ורעת לנבן נקל, כי מאן ר' וגויל להאמין לכל האותות האלה! ועל כן הוציאהו סחרר ר' כינוש אל חדר אחר, ומסנו עוד אל חדרים אחרים, עד כי באחרונה נועץ כנפשו לשאול את פי ר' יחיאל, אם טוב הוא לתתו על יד יאקיל המלמד.

— ה' נחך בדרך טוב מאד — השיב ר' יחיאל בשפתיו הנעימות — כי מלמד להשכיל ובעל-פועל בר' יאקיל אין עוד בכל הארץ. גם אם עץ יכש התן לו, גם אבן דומם, ישכיל האיש להפכם לאחרים ולהוציא מהם פרים בערו,

ועל כן צר לי מאד, כי לא לסד האיש הזה כל מאומה בנעוריו, ומכלעדי ללסד קרוא בסדר ההפלה לא ירע בין ימינו לשמאלו, צר לי מאד, כי אלו לסד האיש באמת, או יכול להיות למופת בארץ, לסלסד יחיד בדורו.

ר' יחיאל אהב להתראות דרכיו ונפלאותיו לא רק לעיני יושבי עירו לבד, כי אם גם לעיני האזרחים הבאים אליו הביתה לשחר פניו, ולהשכיעם, נעימות אף הם. כה בא אליו יום אחד ר' גדליה הגביר מעיר הפלך, והוא ישב אז וידבר, נעימות עם אהר האנשים אשר לפניו.

— האח! מה ישמח לבבי, בראותי פה פניך יחד, ר' נפתלי, עם פני גביר גדול כר' גדליה. היום הזה יום חג הוא לי. מה ישמע איפוא ר' גדליה יקירי, בעיר הפלך על שאלת בני עמנו כעת? כי ידעתי, כי גדול אתה מאד בעיני השרים וממך לא יפלא כל דבר לדעת. הן גם לב ר' נפתלי ישמח מאד, בשמעו איזה דבר טוב מפך. ולדבריו החל ר' גדליה לספר כל אשר ידע ואיש לא ידע, גם גלה און ר' נפתלי מכל אשר אתו, מסחר ידיו גם מכל כבודו בבית מקוה-הסוחרים גם בעיר הבירה, איך עתה פעם גם שר הפלך להכשתה אשר הכין, ואחד החששנים חבקהו יום אחד בזרועותיו, בהנידו לו, כי איש אמונים כסוהו עוד לא ראו עיניו ועוד דברים כאלה וכאלה. גם כתיחתו איש יודע, לשון וכפר, לא חדל מספר באוני ר' נפתלי גם חדשות, ספרותיות, ולהלל באוני איזה ספרים חדשים, גם לחרוץ משפט קשה על ספרים אחרים ועוד ועוד, עד כי התרוםם פתאם ר' נפתלי ממקומו ויצא מהבית שבע רצון.

— עוד לא הגדת לי מי הוא האיש הזה, ר' יחיאל — קרא ר' גדליה אחרי צאת האיש כעליו, ונפשו אוהה מאד לדעת מי הוא אשר מרד ר' יחיאל כבוד כזה אל היקו.

— הוא ר' נפתלי הכלן אשר בעיר — ענה ר' יחיאל במהק שפתיו — והוא בא אלי זה מעט לשאול פי, אם ושיק בשבוע זה פעמים את בית המרחץ או רק פעם אחת, כי יקר כעת מאד מחיר העצים.

פעמים רבות היה ר' יחיאל גם למושיע ורב, ויום כנהר שלום לכל לארק באמרי פיו לבד כי אם גם במעשי ידיו. כה הראה פעם חסדו כי רב לר' גרונם הסובסן. כי מימי הפליחות עד עכור יום שמחת התורה ישב תמיד ר' גרונם בעיר, ויעזוב ביתו ככפר בירי אחרים. וכאשר היה לו תמיד, הלולב למפנע, כי צחקו עליו רבים בהניעו אותו בידו אל כל רוחות השמים. כשום לסום בלי דעת, דבר לאשורו. על כן חדל האיש מקנות לו עוד אתרוג כהשפטו עד כה, לכל יושל עליו להניע שניה לעיני כל את הלולב. והנה ראה וזה ר' יחיאל בעמדם יחד בבית ה' להפלל, ולא אחר מגשת אליו ולהשמיע קול נועם באזנו ולכבדו בהאתרוג והלולב אשר בידו, לגדל המהון לב האומלל ולמבוכתו.

ר' יחיאל היה גם בעל פתגם נפלא מאד, ואחרים סתתגמיו לא נסחו עוד סעל לזה לבבי. הוא היה אומר: טוב היות גכיר כר' פנחס מהיות ר' פנחס בעצמו, טובה צפרנו של ר' תנחום הפרוש מכל ראשו ורבו, לא גברא העולם

אלא בשביל ר' יששכר הרב, ונוח היה לשניהם שלא נבראו, עשרה קבין שמות ירדו לעולם, שנים מהם נהנו לר' ישכר הדין ושבעה חטף בידיו, ירחמיאל הקבצן אין העניות סנוולתו, אלא הוא סנוול את העניות. טוב חלום עם דברים במלים, מרבירי ר' פנחס המניד בלי חלום. אלמלא לא נתנה הורה אלא בשביל יאקיל המלמד דינו. אין העולם מהקים אלא בהבל פיהם של חינוקות, אבל יכול היה להחרב בהבל פיו של ר' ירוחם בעל צומו "ההפסקה". אף פתגמים כאלה: אין עבירה נרולה סוּו של איבוד פרומה אחת בשביל אחרים, ואין המא גדול מלוה ומשלם. היותר רע שכל מיני פורענית שבועלם, הוא זה שיוורר עלי ואינו יורד על אחרים. צרות רבים הן יותר מחצי נחמה. ספק שלי וספק שלך כלו שלי. סנונם של אחרים חביב עלי יותר מנופם. אם רואה אתה ימורין באין על אחרים, אל תפשפש במעשיך. הסימב לאחרים איננו מיטיב לעצמו, והמרחם על הכריות כאלו מרחם על שונאיו. שקולה היא בעיני צפרגי האחת כנגד העולם כלו. ככל יום ויום חייב אדם לאמר: לא נברא העולם אלא בשבילי. מי מדובר ואינו משקר, נוהן ואינו לוקח, הכיבש את יצרו והבורח מפני הכבוד, והנהנה משלו בשעה שיכול ליהנות משל אחרים — דעוהו ממורפת עליו. הגה אלה היו פתגמי ר' יחיאל, אשר אמנם הוציאם מפיו רק לעיתים רחוקות, כי בכל עת התאמץ למצוא חן ברכיו בעיני אלהים ואנשים וכלי דבר חלילה מרה באיש. ועל כן לא יוכל הקורא היקר למצוא עון בנו, אם לסרות הפתגמים האלה, הואלנו לקרוא אותו כשם כזה כאשר נקרא כפי יושבי עיר מולדת, בשם ר' יחיאל שטן-אפרסמון.

יב

שר צבא.

ימי נעורי חנה התופרת בעיר מולדתי כלו ביגון כלו. כהיתה ילדה בה ארבע שנים מהו עליה אבותיה, והשאר יתוסף עזובה בבית דודתה האלמנה ותתענה בכל רע. לחסה נתן לה לחם צר, אשר הרטיכה בדמעות עיניה, ובסות בקרה לא היתה לה, וכל היום עברה בחוצות וברחובות לבקש נדבות ירי העוברים. ובכל זאת גדלה הילדה והיף מאד והיה לנערה נושאת חן בעיני כל רואיה, עד כי בבוא עתה עת דודים, לזקקה אל בית אחד המכמים אשר בעיר והיה לו לאשה. וכמעט האירה ההצלחה פניה אליה וכל צרות ימי נעוריה זכרה כמים עברו; כי מלבד שבתה עתה במנוחת בבית בעלה וכל מחסורה עליו, הגה ההענגה נפשה גם לסראה הבן-יקיר אשר ילדה לבעלה ויהי לה למשמש לבכה. אך כמו רגע הפך הומן שנית ידו עליה, ותהי בכל רע. כי חלה פתאם בעלה כחלתו, מחלה אנושה מאד, ואחרי התגללו במבאזכים על משכבו ירחי מספר וכל אשר לו היה לבו ויורל מאד, עזב את ארץ החיים, והוא נשארה אלמנה גלמודה ועזובה יחד עם הילד אשר אתה. באין בית ובאין לחם ושטלה.

ומאז החלו שנית ימי הרעה להאומללה, ונפשה התסוגנה כמו אז מעוני ומחוסר כל; עד כי בראותה כי אולה ידה למצוא מחיה לעוללה וכי עליה לנוע עמו יחד ברעב, אם לא הבקש לה איזו עבודה, החלה ללמד יריה להפזר ולהיות לתופרת. ואם כי הסלאכה הזאת לא צררה לה עושר רב ככנפיה, אך נהגה לה כמעט כל מחסרה; כי בכל בתי מיורעיה, במקום אך עבדה פעם עבודה, ידעו להוקיר אמונת לבבה והוס דרכה ויטלאו יריה עבודה מעת לעת, עד כי יכלה גם לגדל את בנה מחסר עיניה כחפצה, ולהביאו „החררה“ ולשכור לו אחד המלמדים אנשי השם, כנחמה נפשה בתקוה, כי יגדל הילד ויהי למופת ולתורתו איים יחלו. אך ביריה הבלה הכל, עד כי נשתה עצתה, כי בהיותו יקר לה כאישון בת עינה ונפשה קשורה כנפשו, על כן לא מנעה ממנו כל דבר, ותתנהו ללכת בדרך לבו ולעשות מעשיו כחפצו וכלי לגעור בו כל הימים, עד כי היה עמל כל סלמדיו ומוריו אך לשוא, וימי ילדותו חלפו עברו כלו בתוהו, בלי הביא פרי לנפשו. אך גם אז עוד לא חדלה אהבתה ממנו, ועוד התענגה נפשה למראה פניו, בראותה כי גדל הנער ויהי לבחור נחמד, יפה תואר מאד וחסון כאלון, עד כי בכל עת ההחפשו ביום הפורים כבגדי שר צבא, יחד עם שאר החוללים העוברים בחוצות העיר ביום ההוא, אז הגידו כל רואיו יחד פה אחד, כי שר צבא הדור בלכושו כטוהו עוד לא ראי עיניהם עד כה, ועל כן שמחה האם אלי גיל בראותה כל זאת, ויום הפורים היה לה לחג משנה, עד כי בדבריה ביום ההוא עם רעותיה ושכנותיה, אז היו המיד דבריה הראשונים לאמר: הראיתם את יונתן בני בבגדי שר-צבא? ובאשר ענה הנשים בהשואות הן על דבריה ותמללנה כמו פיהן תהלתו, או לא היה קץ עוד לשמחתה ולענג לבבה.

וכה יעשה יונתן בכל שנה ושנה, וכה שמחה אמו המיד אלי גיל למראהו, עד כי עברה בכל עת ברגליה מבית אל בית לראות כצחוק הבן יחד עם שאר המתחפשים. איך יהיה הבן „להמן“ וחרכו יעופף על פני כל גם על פני יואל הרצען, ואשר הדביק אל לחיו וקן פשתים היודר על פי מרותו, יעל ראשו כובע עור גדול בעל שלש קצוות, ובמו פיו יקרא כי הוא „סנדרכ“, יחד עם בצלאל החים הלבוש שמלת אשה ופניו משוחים בששך. ואשר ישמע קולו אף דא כי „אסתר“ הוא, וכה יהוללו ויהוללו יחד בלי מרפה, ויניד כאלה רבות.

אך הזמן הרע התיצב פתאם לשמן להאם האומללה גם בדבר הזה. כי בשנה אחת, ימי מספר לפני חג הפורים, באה פתאם הפקודה בעיר סולרתי להעמיד אנשים לחיל צבא, עשרה לאלף, כי אז לא השתרר עוד החק על כל איש כן עשרים ואחת לצאת בצבא, ואנשי הקהל שלחו את „החותמים“ לחתוף להם אנשים סאלה אשר עלה עליהם „הגורל“. „בחדר-הקהל“. וכפעם הזאת עלה „בגורל“ יחד עם שאר הצעירים גם אחד מעשרת אחי ר' יהוסף „התקיף“, איש אשר ספניו חדרו ורהו יחד-כל יושבי העיר, לא על היותו אחד הנבירים אשר סוראו על פני כל, או אחד האנשים הקרובים „לדרשות“, כי אם על

היותו איש גבור חיל, ששכמו ומעלה גבוה מכל העם ושתי כפות ידיו כשתי שוכות עצים, ואוי לעורף האיש אשר ננעו בו שתי כפות הידים האלה. סלבר היות לסנן לו גם כח ידי עשרת אחיו, אשר עסרו ליטינו בכל עת ויטוכבו עליו כאברהם, עד כי לא הרהיב איש עוז בנפשו להתקומם נגדם. ועל כן כבוא יום השבת, ור' שמריה ראש-הקהל עמד על סקיוו על הביטה כמספס, כשרם החל הקריאה, ור' יהוסף גק פתאם כלביא מסקומו, התרומם על הביטה ויחזיק בידיו בזקן ר' שמריה וינערהו כארכה.

— דמך בראשך, גבל! קרא בעברה אפו — אם לא הקרא דרור לאחי בעוד רגע — כל שניך יחד תלקט פה תחת שלחן הביטה, אם לא תמרה עשות וזה וכל עצמותיך אשכר. כה דבר האיש בשצף קצף, ותשעה אחיו אתו אשר סבבו אף המה את האומלל; עד כי בראותו כי כלתת אליו הרעה, סהר לשלוח אחרי "התפוש" ויורידהו אל בית ה' ויקרא דרור לי.

אך בצאת האיש לחפשי, נפקד פתאם מקום אחד היעודים לצבא, ועל כן החלו לחשוב סחשכות שנית "בחדר-הקהל", לדעת מי יבחר תחתיו, ופתאם נגה אור על עינם, כי מצאו את אשר בקשו וחפצם הצליח בידם, ובהתלחשם יחד גלו מזה את און החות פים.

ויזנה לבש גם הפעם את סעיל שר הצבא ויעבור בראש ההוללים בהוצות וברחוקות, ויענג לב כל רואיו גם לב אמו אשר התענגה הפעם עוד שבעתים למראה עיניה, ופתאם חדרה האומללה ונפשה נבהלה מאד, כי לעת ערב כבוא השמש הניחו פתאם התותפים ממארבם, וכשרם התכונן, אחזו בירי הבן ויסחכוהו אהם לבוש בגדי שר צבא אל ביה הבור.

לשוא השמיעה האומללה קול צעקתה עד לשמים, לשוא נהכו שאנתייה במים — כי שומע לא היה לה; לשוא בכתה תמרורים באוני ראש הקהל, כי יחיד הוא לה, כי בו לבד כל תקותה וכו חץ מות יפג"נה אם יפרירו בינו ובינה, כי לב האיש היה כחלמיש מאן שמוע. ובעוד ימים אחדים והבן האומלל הובל אסור באויקים אל עיר הפלך יחד עם שאר הנועדים לעבוד עבודה הצבא.

ומאז כהו כטעם עיני האומללה טבכי, יומם ולילה ישבה ותבך ותמאן לקחת נוחם לנפשה, ומה עוד כי טאו עבר תחטרה מעליה, נסתם כל חזון מסנו ואיש לא ידע עוד מה אתו, כי שולח למרהקים, מקום לא ערה בו רגל עברי ועין איש לא ראההו עוד מאז. ועל כן כברה עליה יד יזונה עד מאד, וכמו צל נהלבה ולא ירעה נפשה עוד.

וכה עברו יחד כשנות עשרים, ופני האומללה כבר קטמו מזקן ומכבי וחייה היו עליה למשא, עד כי בחרה במה בחיי עוני ומכאובים באלה; ובכל שנה ושנה כבוא יום הפורים היה לה ליום אבל ומספר, בזכרה ביום התוא כל מחסדיה מאז, כל עונג לבבה בראותה או בעיניה את תחטרה לבוש בגדי שר צבא וכל הוד עליו ולבבה שמת אלי ניל, ופתאם לפתע ותנה ופניה נהרו מאד! כי ביום פורים אחד, בשבתה בביתה להנות כמספסת על כבודה כי גלה

ועל סהטר עיניה כי לוקח ממנה, התיצב פתאם לפניו איש לבוש בגדי שר צבא, ובחבקו אותה כורעוניהו ובנשקו אותה מנשיקות פיו השמיץ קולו לאמר: אמי!

— יונתן בני! קראה גם היא, בהבירה פתאם את כנה האובר—האח! מחסרי! האח אישון בת עיני! הנה שבת שנית אלי, האח, האח! כה דברה האם האומללה כשטחת גילה, ועוד יספה דבר כדמעות חרדה, ער כי שכבה מעט סערה לבכה והתבונן אל בניו, וקול גיל השמיעה שנית לאמר:

— האח, בני יקרי! הגם לשמח לבבי הפצת? גם להזכירני משוש ימי נעורי? כי לבשה גם עתה בגדי שר-צבא להתחפש, האח! האח! אך תחת ענות לה בגיל לדבריה, הוריד האיש פתאם לארץ ראשו, וכקול עצב דבר לאמר:

— לא, אמי היקרה! לא אתחפש עוד, כי שר צבא הנני באמת.

— שר צבא? אתה? יהודי? ...

פני האיש הוסיפו ללבוש קדרות, ובהתרישו רגעי מספר, ענה כרמט שפזיו לאמר: לא. אמי היקרה, כי כבר הלחתי מהות יחודי, כי שמה במרחקים—הסרתי דתי! כה דבר האיש ברערה, אך עוד דבריו בפיו ופני הוקנה שט פתאם מאד, קדרו מבלהות ושפתיה נאלמו ולא יכלה תוציא עוד הגה ספיה, וכבול עץ נפלה לארץ. הרגע הזה היה האחרון לימי עניה בארץ.

יג

בבור שורו הדר לו.

בבית הגביר ר' פנחס היתה ככוקר אחד מהומה גדולה מאד, כי ביום אתמול בנשף בערב הובלה פרה אחת אל הגבירה, אשר קנתה ביום ההוא מהשוק, ובאשר רד היום מאנה לשלוח אחרי האיש אשר לו ימכר סרי שנה בשנה, החסין אשר בעיר כמחיר עשר אנורות, למען סבור לו גם הפרה, למראות עין כמשפט, מיראה פן הלך כבור, והחכה ליום מחר, והנה בא השטן ויצחק בה; כי אשת ר' כתיאל הכהן, אשר שמרה טוער להנקם באויבתה ועוברת ביה על „גרות הנשמות" ועל „הפדיון", ותארוך לה על כל דרך למען הפילה למשואות, כשמעה דבר מקנה הפרה וכי לא גמכרה עדנה, להלוי, מהרה בכוקר השכם לדרת אל חצר בית הגבירה ולכוא ער הרפת מקום שם הפרה. כי ימלל שכתחה, בראותה כי כלילה ההוא ילדה הפרה עגל! כחץ מקשת מהרה הביזה, ובטרם יהכוננו אנשי הבית, עמדה לפני הגבירה ובכזו פיה בשרה לה את הבשורה הזאת!

פלצות אחזה את הגבירה בשמעה זאת ולא נזהרה בת נשמה כסגמ, כי לנדל „בכור" ולאמנו ולשים לו משמר, לא יכול להיות לה למשוש רב, ובעברת

אפה צותה להשליך החוצה את, המרשעת" הסבשרת רע, ולשלם לה כפעלה;
אך בכל אלה לא יכלה הועיל לנפשה, כי הבכור היה, בכור כנבורתו, וכך
השאלות" אשר עוררה עליו ביום ההוא לפני הרב ר' יששכר נשאר סעל. עד
כי ראתה האומללה כי אך שוא כל עמלה, והם שבמה לסכול.

אך כעוד היות הבכור כילדותו יונק דרי אמו בהרפת, אז לא יכול עוד
היות לה לספגע ולהסב לה עמל ויגון רב; אך לא כן היה אחרי גרלו ויהי
לשור אוכל עשב, והוא נתן על ידי ר' פלטיאל הכהן, כי אז החל לעשות
שערוריה מאד ולהפיל התינו על פני כל.

בבגרות ההנהל בבוקר יום חג האסיף ר' יוסף החזן, בדרתו אל בית
להתפלל לפני העמוד, וכידו אהרונ, "הקהל" יחד עם הלולב הירוק, והנה הגיח
עליו, הבכור" פהאם לפתח מססררים, הסתער עליו בקרניו ויפילתו לארץ.
ובשימו לכע- את כנריו יחד עם מצנפתו אשר על ראשו וברמסו כרגליו את
האהרונ יחד עם הפיטום, החזיק "בשניו" את הלולב ויישאו אתו שלל עד
הרפת אשר לו בחצר בית ר' פלטיאל.

יוחנן בן יואל הש"ס ש עמס על שכמו בבוקר יום "הושענא רבה"
כשא כבד מאד, "חכילה" ערבי-נחל אשר כרה בבוקר ההוא בויעת אפו ואשר
בה שם כל הקותו, כיחלו בה לשכר רב, בסכרו את "ההושענות" אחת אחת
כמחיר וכסף, והנה הבכור הדוח מרחוק רוח, כרית השדה" ומראה "הירק" עוד
את יצר לבו הרע, וכארי מסבכו התנפל פהאם על האומלל, דחפתו בקרניו
פעם ושהים, ויפילו לארץ אף הוא, וישא שללו בשניו גם את, "החכילה"
ואיננה!

חושם הש"ס ונע בן ר' שמריה ראש הקהל, עבר בחוצות העיר
כמשפטו יום יום ויחלל בשפתיו כבחלילים וירקד כעגל התהיו וכידו הופף על
סיד החרש הריק אשר אהו, והנה, הבכור" עובר על פניו, ובלי חשוב מחשבות
רבות, השליך פהאם לארץ כלי תפארתו, אחו בקרני, "השור" התרומם כרגליו
למעלה וישם רכובו עליו, וכאשר נעשה הדבר לא ברצון "בעליו", על כן
ההמרסר מאד וישהובב וכברק התרוצץ בכל חוצות העיר יחד עם הרוכב עליו;
ותגדל המהומה מאד, כי "האדם והבהמה" יחד עברו רמסו כל אשר אך מצאו
על דרכם, סרודי החרש אשר ליקריתאל הוצר ועד סליו הבצים אשר ללאה
הספקה מוזן ועד המחבת המלאה "פילין" במולחים אשר נשאה בידה יפיה
"הסוככה". כלם יחד היו לשלל, לבו ולמשיסה ואין אימר השב.

והגדל צעקה העיר ותעל עד לשמים והגיע גם עד אזני הגביר ר' פנחס,
כי כל אלה אשר ננע בם, הבכור" לרע, הנישו יחד עצומותיהם עליו, ויבקשו
לשלם להם נזקם גם סחיר פחרם פחד מזה, עד כי קצה נפש הגביר בעמלו
ויאר כסופיו מארה גדולה את, הבכור" ואת פלטיאל יחד עם כל החושבים רעה
על אסתחת כספו לנצלה. אף החל לחשוב כחשבות לחלק מצרה נפשו ולהנצל
מקרני "המויק" הזה, כי מי יודע העלילות כרשע אשר יפעל לו עוד? ועל כן
ברדת אליו יום אחד ניקנור האשם די לשהית כוס יינו ולקהת נדבתו

מידו כמשפט, העירוהו פתאם על מעשיו, על תהו, להמשחית¹ להשתוכך בעיר משוכה נצחה. וכמעט שמע זאת ניקנור, ויכטיח כמו פיו לפקיה סענה עיניו עליו, וברורף ביום ההוא, המשחית² ברחוב העיר אחרי צורר רשא עשב אשר נשא על שכםיו ואל הרצען בעד פרתו, נקרב אליו פתאם האשטרי ויך כחרב עליו אחת ושתים, והנוך אזנו היסנייה נפל לארץ סתבוסס בדמו.

ואז היתה הרוחה פתאם לבית הגביר, כי בהיות סוסו בו, בהבכור וכל ר' פלטיאל לעשות אתו כמשפט, ועוד ביום ההוא הובילו לטבח על פני בית כהריאל אויבו, להראים נפשו ולכלות עינו.

אך לא ינקה כל עושה רע, וגם על ר' פנחס עברה הכוס! כי יומים אחרי כן בצאתו החוצה ואדרתו אין עליו והקור נכר מאד, אהוהו פתאם קדחת עזה ויפול למשכב, והרופאים אשר הבהילו לבוא אליו, הגידו יחד פה אחד, כי מחלהו אנושה היא. ואז התלחשו האנשים יחד בעיר, כי אין זאת, כי אם מוסר עזו על המום אשר נתן על יד ניקנור, בהבכור³, ועל כן לא האמין עוד איש בחייו, לשוא השמיעו עליו פעמים ושלש בבית המדרש את מזמורי התהלים כקול ילל ואנחה, לשוא צוהה הגבירה למוד כחוט מסביב את שדה הקברים, לשוא נוספו לו נב שני שמות חדשים על שמו, כי כל אלה יחד היו לא לעזר ולא להועיל; עד כי גלתה פתאם אתה הנשים את און הגבירה מכל אשר אתה ובשלמי התוכחה הזאת, כי כל זה הוא רק על עון "הבכור", אז התחללה האומללה מאד, ותמחר לשלוח אחד מאנשי ביתה אל "הקדוש" אשר בעיר הקרובה לשאול עצרו.

ו"הקדוש" היה כמחצה, כי לא ידע באווה מספר ידרש, הפדיון⁴ וכי שם הגביר, שם פנחס לא יכון עוד לו, אחרי כי כבר נוספו עליו שני שמות חדשים, ועל כן חשב מחשבה רבה, עד כי אורו עיניו פתאם ובסו פיו צוה לקחת הפדיון במספר "הדר", ו"כהרמוי" בהכתוב: ככור שורו הדר⁵ לו, וכמעט אך נעשת הדבר הזה, אחרי אשר שלח ביום ההוא גם אחרי ראש הרופאים מעיר הפלך לבוא לנחת מזורו והוא בא ויתן לו רפאות תעלה אף הוא, והנה החלה פתאם המחלה להרפות מהחולה, הלכה הלך וחסור. ומקץ שבועים ימים והגביר שב לאיתנו במקדש.

היד השלוחה.

סדוע נקרא ר' אליקים הבטלן כפי יושבי עיר מולדתי בשם ר' אליקים סמורף מעט⁶ — לא אוכל רעה, כי כאחד תופשי התורה התנוסס האיש, ומלכר שבתו יוסם ולילה בבית המדרש ויהנה בהורת ה', הנה גרל חלקו גם בספרי מוסר והמה היו לראש שעשועיו, עד כי לא היה דבר אף לא חצי דבר ממערי שאול וכל מצוקות שחת, מחבוט הקבר עד שבעת מרורי הניתנם

ועוד אשר לא ידעה נפשו נאמנה, אך הספרים האלה נסכו עליו רוח עצבת, עד כי לא אחת ושתים התלונן באוזני מוידעיו ומכיריו מיושבי הבית, כי יבעתוהו גם בלילה על משכבו, וכי על כן ילך קודר בלחץ לבבו כל היום.

ויהי היום והוא יושב כדד בבית המדרש בתצי הלילה, אחרי אשר כבר נמו שנתם כל יושבי הבית, ויקרא כמשתטו מעל ספר מוסר ולבו כקרבו נמוג מפחד ומבלהות, וירא כי הנר אשר לפניו החל פהאם להפיץ מסכים אור בהה כאור נר בטרם יכבה. ומפני מוראו ופתרו פן ישאר בקרב חושך ועלמות, קם ממקומו ללכת לכקש לו נר אחר בבית, אך לשוא חפש על כל השלחנות, גם על הבימה מקום משמרת כלי השמש, כי לא מצא כל מאומה, וכמעט יצאה נפשו בראוהו כי נכובה הוחלתו וכל עצמותיו רחפו ממנו. והנה פהאם לפהע התכונן, כי מעזרה הנשים יגיה אור נר דולק, ובכונונו פניו אל המקום לראות מה זאת, והנה ר' נפתלי לוי הו קן יושב לאור הנר וספר בירו.

— מה זאת ר' נפתלי? מה הוא הספר אשר בירך? קרא ר' אליקים כקרכו ובנשתו אליו, ונפשו השתוממה מאד למראה עיניו, כי חשב עד כה את ר' נפתלי לאיש "מעם הארץ", ולקול דבריו ההכונן פתאם ר' נפתלי כי איש עומד נצב עליו, ובוריו מהר להסתיר את הספר מעיניו, אך עיני ר' אליקים כבר שוטטו בו וירא, כי הוא ספר "הזוהר הקדוש".

— מה לך ולהספר הקדוש הזה? קרא האיש שניה כמשתומם.

— הוא ספר קדוש באמת—ענה ר' נפתלי, בהניעו במו ראשו—וערה כי נגלה לך הדבר, לא אחד ערך מסך, מי אני, כי איש מקובל אני.

— היתהכן הדבר? קרא ר' אליקים בהשתוממו עוד שבעהים, ור' נפתלי הואיל באר לו כל זאת במו פיו די באר, בספרו לו אותותיו ונפלאותיו מאז עד עה, ובאיה ררך בא ער בה והמעשים אשר עשה למען הגיע אל מחוץ הפעו. דברים כאלה וכאלה: דבר האיש ברנש שפתיו ובמשאת נפשו, עד כי היה ר' אליקים לשמע דבריו כאיש חולם חלום ולא האמין כמעט לשמע אגויו, ומאז היה האיש בעיניו לאיש מופה, לאיש קדוש גורא מאד יודע נסתרות, ועל כן החל מאז להטות און לאמרי שפתיו ולקחת לקח ספיו ולהתאמץ להיות איש "מקובל" כמותו אף הוא, כי נפשו קוהה למצוא "בהחכמה" הזאת כל הפעו ולהסיר מעליו פחדו ומוראו מפני ספרי המוסר, במצאו בה החכולות נסתרות להסתר בהן מכל רע, ועל כן התכונד מאז עם ר' נפתלי כסתר עזרת הנשים בכל לילה ולילה, ויעמיק חקר אהו יחד בצירופי השמות ובמסגרי הרמזים ובכל רזי הקבלה "העיונית" גם "המעשית", לא התסיר דבר מהם; עד כי ראה ר' נפתלי, כי כבר אצל סרוחו עליו וכי יוכל היות לו זרוע עם גבורה במעשיו ולעזור על ידיו, על כן נועץ יום אחר עם לבבו, לעסוק אהו יחד גם במעשי יצירה ולברוא לו גולם חומר, ובלייל רביעי אחר הביא ר' אליקים בחפזו חומר לח אשר היה צבור על פתח ביה השמש, ויניחאו למשמרת בעזרת הנשים, ויחד עם ר' נפתלי החל לעשות סמנו כונים, הבניה איש, ולהשניעו שבעי שכוועות, כשוסו בפיו גם את השם, ולהשמיע עליו קול לנוע ממקומו וללכת.

אך כל עמל שניהם יחד היה לשוא, כי לא שם הגולם ספקו ועל עמלו עמד עד עת אשמורת הבוקר. כי אז באה פתאם אשת השמש לנקות את הרצפה כמשפטה בכל בוקר ובוקר, ובראותה בעיניה את, "יציר כפס" עלתה חסיה עד להשחית. כי סלכר אשר שמו לבער את החומר אשר הכינה לה למיח בו את ביתה, הגה הכבירו עליה גם העבודה שבעתים לנקות כעה את רצפת העזרה. ובמלאה פיה חרפות וגרופים על שני, "הסמורפים" האלה, מאמאה בידה את הגולם כמסמאט השפד והשימנו לבער כלו.

ולב ר' נפתלי פחד ורחב בראותו כל זאת, כי ננעה האשה בהגולם בטרם צלחה עוד בירו להפיח בו רוח חיים, כי על כן לא ננע בה לרעה, ואלו חלילה עשתה זאת אחרי היותו כבר לחי סוכב הולך, אז הלא עשה כלה לה, ועל כן חדל מאז מלעסוק עוד, במעשי יצירה", מיראהו פן יקרנו שניה כמקרה הזה ופן יהי במעשיו למוקש ולמחמה. ויעזוב מאז את הקבלה "המעשית", וישב שנית להעמיק מחשבותיו יחד עם ר' אליקום בהקבלה "העיונית" לבד. וכה שמו יחד כל בעינם בהכטה הזאת, עד כי כמו זר נחשכ להם כל אשר לפניהם, וימאסו ארץ ומלוואה יחד עם כל אלה אשר צחקו לענו להם ולמעשיהם ואשר כמסוגעים נחשבו בעיניהם, כי לנגד עיניהם היה דבר כביר ערך יותר מצחוק האנשים האלה, כי הסה חשבו יחד מחשבות גם למרחוק, בבקשם לדעת ולגלות את "הקץ", דבר אשר כלא מאז כל חדרי לבם ולא שם עוד מנגד עיניהם כל הימים. עד כי בראות ר' אליקום יום אחד, כי ר' נפתלי ילך אמ ושחות וכחז יעזבו מיום ליום, וידע מראש כי קרוב קצו לבוא, אז החל לחלות פניו להבטיחו במו פיו, כי אחרי מוהו יגלה אליו שניה וכי מאז יבוא לראות פניו ולגלות אותו, "סהקץ", וכה הפציר בו יום יום עד כי לא האיש השיב פניו שאלהו, ובהקעו כף לו כמשפס הבטיחהו במו צו, כי בוא יבוא כחפצו ולא יאחר.

ור' נפתלי מת ותספור לו כל העיר, כי למרוה היות זר מצשהו, ודבריו הנפלאים אשר הוציא מפה לעת ספיו יכלו להבות בתמהון גם לב איש אשר לא יחת מפני כל, וגם אלה אשר חשבותו רק "לחצי" משוגע יראו מבוא אהו בדברים כמפני הארי, בכל זאת אכלה כל העיר מאד למוהו, על היותו איש אמונים, בר לבב והם וישר בכל מעשיו ונעים בכל דרכיו. ור' אליקום עשה מספר בתנים ויעורר עליו קול תאניה ואניה, וימים רבים לא יכול להרגיע את לבכו הסוער; עד כי עברו שלשים ימי אבלו, כי אז תחת להתאנח במריחה החל לראג פתאם ראנה גדולה לנפשו, להיות נכון ליום הבסא אשר בו בוא יבוא אליו הסה לראות פניו כדברו, למען לרבר ולהשתוחח צמו על "הקץ" ומאז רחפה נפשו בין החיים והמות, כי בכל לילה וליילה בעלותו על הספסל אשר לו בעזרת הנשים לישן עליו, גבר מוראו מאד עליו ובלהתה בערותו, וכל שאון קל אשר עלה כאזניו עורר פחד בקרבו, פן הוא קול שאן צערי הסה בבואו, וכל עצמותיו רחפו יחד מסגור.

וליל חשקו או ליל פחדו בא בא פהאם, כי בליל יום רביעי אחר בחצי הלילה, אחרי אשר נם שנהו זה מעט על הספסל אשר לו בעזרת הנשים, אחרי חשכו לפני כן מחשבות רבות על הסת' ואימים הלכו עליו, והנה יד ביד איש אותות בו פהאם ותעירנו משנהו. ובהיות חושך מסביב לו ורק נונה אור הלכנה הכהה הגיה סכער בקעי דלתות החלונות, לא יכול לראות פני העומד לפניו, אך לוכן בגריו אשר התנוסס גם בקרכ המחשכים, הראהו לדעת עם מי לו דבר וכי מה עטוף בתכריכיו לפניו.

— ר' נפתלי! השמיע הנבהל קולו. קול חרדות ודבריו סתו על לשונו. אך ההת ענות לקולו, החזיקו „הסת" נידיו, טלטלו טלטלה גדולה ויהפכנו מצד אל צד, וקול נחרה אימה השמיע באזניו, עד כי נלאו ידיו מעשות ופיו מהשמיע קול נחרה. אז הרפה סמנו וישם פעמיו אל הרלה, אך ברגע ההוא התפרצה פהאם אשה השמש בהגית והממאטא בידה וקול עברות השמיעה לאסר:

— האתה הוא פה חושם המשוגע? הן ההנב המשוגע זה סעם בבית בשכחי לסנור את הרלה וילבש את כהנתי הלכנה, ועודנו עטוף בה, חכה נא מעט ואראך משוגע, את ידי הקשה! בה קראה האשה כועס אף וחמה, ובהסירה בידה מעל חושם את בגדי המחלצות אשר לו, המטירה על ערפו ועל קדקדו סכות יורדות חדרי בטן בהממאטא אשר בידה, עד כי נם האוכלל ספניה מטפת מוח.

ולעה הבוקר נפוצה פהאם השמועה הנוראה בעיר, כי ר' אליקום נמצא מת בלילה ההוא על משכבו בעזרה הנשים, אך איש לא ידע שורש דבר נמצא במוחו, רק בזכרם כל הנעשה, וכי תקע ר' נפתלי כפו אליו לפני סותו להראות עמו שניה, על כן ידעו ויבינו הדבר, כי מאפס יכולה ר' נפתלי לבוא אליו, קראה בלילה ההוא לבוא הוא אליו, לבלי חלל מוצא פיו ודברו אשר דבר.

מז

ר' חיים בטלן.

בכל ימי חיי לא אשכח את האיש הזה. הוא היה זקן כבן שבעים וחמש, כחוש וחלש כאד הולך על משענתו ועיניו כבר כהו מראות, וככל זאת נוססה בו רוח חיים עזה וחפצו היה איהן כסלע, וכל דבריו יחר נמרצו מאד. הוא התנורר כל ימי חייו בבית המדרש בעיר מולדתו, ויחשב לאחר הופשי ההורה אנשי השם, לאיש אשר ידיו רב לו בכל, ועל כן כל דבר הקשה יביאון אליו עד כי רב חזק ר' יששכר לא בוש מרדת אליו סעה לעת ויועץ אתו על צפונותיו. ועל כן לא נפלא הדבר בעינינו, אם היה שם האיש לכבוד ולהלה בפי כל.

אמת הוא כי פעמים רבות הפליא ר' חיים במעשיו לב כל ויחד השתוממו לפעלו, אך לא דברו בכל זאת סרה בו ולא פקדו עינו עליו; כי לא יכול

לעלות על לב איש, כי איש בר' חיים יעשה דבר רע, ועל כן לא נתנו דופי בו גם בכל עת ראוהם, כי זרו דרכיו טאד ולא כהו בו מעשה חפצו.
רק דברים אחרים סמעשיו נספר פה.

בבבל עיר ועיר כן ההנוספו אז גם בעיר מולדתי „מופקרים“ אחרים, אשר הרעישו במעשיהם לב כל. אך בעוד אשר כלם יחד נחהו מפני טורא האנשים ויעשו במחשך מעשיהם, „התפקר“ חנן הקלפוני לעיני השמש, ואיש לא יכול לנגוע בו לרעה. כי התהלך האיש עם פקיד העיר כעם אח ורע, ורכים משרי הצבא בחיל המשמר אשר בעיר הקעו כף לו אף הם, כי היה האיש אמן מפליא מאד לעשות בצחוק הקלפים ואין בו אשר יכול להתחרות אהו כמלאכה הזאת, ועל כן קרבוהו יחד כמו נגיד. אך פתאם לפתע נפקדה עליו פקודה כל הארץ; כי בשבתו בלילה אחד על השלחן לצחק כמשפטו, התכונן פתאם אחד מ„הסמכים“, כי „שכל“ האיש את ידיו, והחתת את לו הקלפים אשר יעד לו, נתן תחתם קלפים אחרים אשר לא ידע שחרם, „זימן שחורים ומצא לבנים“, ועל כן התלקחה חמהו כמו אש ויכהו לחי אחת ושתים, סרט בידיו גם שערות ראשו ויהנהו למרטם לרגליו, הוא גם אחוזה מרעיו אתו, אשר נהנו לו יחד אף הם איש איש מתנת ידו, עד כי הוכל האומלל הניהיה פוכה ופצוע ודמו שטף כנחל, ובשכבו על משכבו ימים אחדים נפחה נפשו ואיננו.

ובאין אשה ובנים לו או איש זולתם לספור לו ולכבדו, נתן על יד יואל השמש לעשות בו „כמשפט“ ולהוכילו לקברות. והוא נתן ל„המת“ כבוד בכבודו, בהתהוללו בו כחפצו באין מפריע, ועוד בלא פיו צחוק, בשוכו אחרי בן לעת המנחה מבית הקברות אל בית ד' ובספרו לכל באי הבית כל ה„גדולות“ אשר עשה היום עם „המת“. והמה בשמעם דבריו, מלאו גם פיהם צחוק וישגנו לשונם יחד בלעגם ומהללותם. והנה ר' חיים נגש אליהם פתאם ופניו נפלו מאד. אל גא אחי, קרא בקול רועד — אל גא החטאו בשפתיכם. לא, לא טוב הרבר הזה אשר אתם עושים. ואם חטא האיש ואשם בחייו, אל גא תפקדו עליו עונו גם אחרי מותו, כי לא במות נקמה ולא ביורדי שאל קנאה. הן גם לרדוף איש בחייו על דרכיו ומחשבותיו לא טוב הוא, ומה עוד אחרי מותו. אחי, הנה חטאתם חטאה גדולה מאד בשפתיכם ובמעשיכם, כי תללתם כבוד המת, ועל כן כואו גא ונכפרה פניו. הנה עת המנחה היא בעת, נהפלל איפוא יחד וגשמיץ קול „קריש“ לזכר נשמת המת. כה דבר ר' חיים ויקרב אל העמוד להפלל, ובמו פיו השמיץ אחרי „המופקר“ את הפלל „הקריש“.

אך עוד יותר הפליא ר' חיים המיד לב האנשים בדרכו אשר אחו בו כלמדיו, והוא הדרך „להקל“, בעוד אשר ההאמץ ר' יששכר המיד אך ל„החמיר“. כי אחת דבר, כי הורתנו הורה חיים היא, וה' אמר לחיות כה, ולא למות; עד כי פעם אחת התלקחה כינו וכין ר' יששכר „להכה“ גדולה מאד. כי אחת „הענונות“ הביאה בידה יום אחד נט „סמדינה היס“, אשר הוציאה מיד בעלה הבוגד, אחרי שבהה אלמנות חיות חמש עשרה שנה. ונפשה מלאה גיל, כי נחקו פתאם מוסרותיה מעליה וכי הוכל לראות שניה אור חיים, ופתאם קררו

ש"ה מאד; כי בהביאה הנט אל ר' יששכר ויעיף עיניו עליו. התבונן וירא כי אות אחת כהשמות "מטושטש" הוא, ועל כן חרץ משפטו, כי הנט "פסול" הוא. לשוא השמיעה האומללה במרום קולה, לשוא נתנו דמעותיה במים, כי שומע לא היה לה, עד כי הוגד הדבר לר' חיים, והוא מהר לדרת אל הרב ולהוכיח עמו יחד. כשעה המימה ולתראתו עותתו, בגלותו לפניו כל הטעמים להקל, אך קולו היה כקול קורא במדבר, כי אחת דבר האיש, כי לא יתן "להתיר אשת-איש", וכי כל עצת אנוש טאפע היא, והנט פסול הוא. עד כי חזרו פני ר' חיים מאד ופלצות כסהדו, ובגשתו ברגלים רועדות אל הארון אשר בו ספרי ההורה, הוציא אחד ממנו, קחתו על זרועותיו, ובשפתים צוללות דבר באזני כל בדברים האלה לאמר:

— הנני גשבע בשם ה', כי הנני מקבל עלי כל "עונש שמים" אם הנט פסול הוא, ואם עון הוא, יאכזר חלקי לעולם הבא, ואל ישבות משוש חיי האשה האומללה הזאת!

בכל אשר אך יכול ר' חיים להראות דרכו ומחשבותיו, לא חדל מעשות את. כפרוץ אש פתאם בליל ערב שבת אחד בבית אחת האלמנות, או היה הוא הראשון אשר טהר לכבות בידיו את הבערה. וכאשר שאלוהו האנשים העומדים מסביב, אם לא "חלול שבת" הוא, או נתן עליהם בקולו בקראו: כבו נא, ואחר תשאלו! ובגבור הגנף בעיר, או היה הוא הראשון אשר אכל לעיני כל בבית המדרש ביום צום. וכאשר נמצאת פעם שעורה בפסח בבלי אתה הנשים העניות, ור' יששכר חרץ עליה משפטו הנורא, משפט "חמץ בפסח" והאומללה השמיעה במרום קולה מפני צרות נפשה, או מהר הוא ל"הכשיר" הכל. ולמען הרגיע לב העניה, אשר חרדה ופחדה ערנה ולבבה הבה אותה על מעשיה, אכל הוא ביום ההוא את ארוחתו בביתה. כה התאמץ האיש בכל עת להראות דרכיו ומחשבותיו ולא נפל לבבו מפני כל.

העשה זאת ר' חיים ברוח שוקמה באמת ובנפש שאננה ולכבו לא הכהו מעולם על מעשיו? על הדבר הזה נזכר להת מענה רק במוקדה הזה אשר קרהו פעם.

בי בעיר סולרתי התגורר או איש אמן ושמו נתן הצורף, איש נאמן מאד בכל דרכיו וכל עולה לא נמצאה בו. הוא מצא חית ידו במלאכתו "ויפרנס" ביתו בכבוד, עד כי יכול להעניק סטובו גם לאחרים וזולתו ועל שלחנו אכלו לחם גם בחורי בית המדרש איש איש יומו. אף לא חדל מקרוא אליו הביהה גם כל עובר אורח אשר ראה כבית המדרש, בבואו יום יום להתפלל בתוכו. ועוד זאת כי שכר לו גם מורה אשר למד אתו יום יום "משניות", "עין יעקב" גם ספרי-מוכר; ואת שאר הכסף הנשאר כידו חלק לעניים ואביונים ולכל "דבר מצוה", או נתן, מהן בסתר? אל קופת ר' מאיר בעל הנס אשר בבית המדרש. אך מי נבר יחיה ולא יראה רע? גם על האיש הזה עברה פתאם כוס החמה, כי סרוב עבודתו יומם ולילה עזבהו כחו פתאם ויפל לטשכב, ושיני ידתיס התגולל במכאובים על ערש דוי. ואחרי הרפאו ואחרי קוטו מטשכבו

בטרם יוכל לשוב שנית אל פעלו ואל עבודתו, בא עניו כשואה, כי הוצג האומלל כסיר ריק על גחליו; כי כל אשר לו נתן בעבטו, גם שמלות אשתו ואדרת השבת אשר לו יחד עם עמרה הכסף אשר על טליתו, עד כי לא נשאר עוד בכית כל מאומה. ועולליו ישועו לאוכל ואין, אף סמך מקרה בשרם, כי לא השיקו התנור בבית מאפס עצים, גם אשתו האומללה הוכתה פתאם במכאוב על משכבה טרוב עיני ויגון והגיע עד שערי מות, וסאין יבוא עזרה? ועל כן הלך האומלל כמו שולל וכל בלהה נהפכו עליו; כי לפשוט יד ולבקש נדבה אנשים לא נסה, כי כסתה בושת פניו עד כי בחר שבעתים במות מעשה כדבר הזה, ועל כן גדלו צרות נפשו עד מאד. וכה ירד האומלל בערב יום אחד אל בית המדרש להתפלל ולשפוך שיח ולבו נקרע לגורים, כי עוד צללו באזניו אנחות אשתו האומללה גם צעקה ילדיו מרעב ומקרה, עד כי נסתרה בינתו כמעט מעצם מכאוביו. ומבלתי יכולה לשוב הביתה סאפס כח, גם כחפצו להסתיר רגע מעיניו עניו ומרודו, נטה לשבת אחרי התפלה על הספסל אשר לפני הנור הבית, ועוד מעט והנה נפלו חבלי שינה על עיניו, דבר אשר נעדר ממנו זה ליל שלישי, בשבתו לפני מטה החולה לילה ויוסף, ועל כן גם שנהו יעוה אחרות. ובהקיצו אחרי כן ובהכינו על פני מורה השעות אשר בבית, ראה כי כבר עבר הור חצי הלילה ונפשו נבהלה מאד. כי מה תעשינה הישית העזובות בבית? אף איך יוכל לשוב וידיו ריקות, בעוד אשר כלי תפונה רבת הקות האומללים האלה בחשכם, כי אם אחר אביהם לבוא עד כה, אה הוא כי ישוב הביתה וידיו מלאות, — עד כי גברו צרות נפשו שבעתים. ופתאם לפהע התרומם ממקומו, הביט כה וכה וכל כדי עורו רעדו יחד, ישב שנית על מקומו גם התעורר שנית לקום, וכה עשה פעמים אחרות, עד כי מקומו בפעם האחרונה, הרים רגליו אל המקום אשר שמה קופת ר' מאיר בעל הנס, ויעמוד לפניו. רגעי מספר עמד כן האומלל, העיף עיניו על הקופה פעמים ושלש, שלח ידיו לאחוז בה גם נסוג אחר, עד כי כאחרונה החזיק פתאום בהמנעול אשר עליה ובכח ידיו החל לשברו, אך ברגע ההוא ננעה בו יד איש מאחוריו, ובפנותו פניו בכלחות לראות מי הוא אהו, והנה ר' חיים עומד נצב עליו.

חורה מזה כסתה פני האומלל ורגעי מספר לא יכול הוציא הגה מפיו, עד כי ההפרצו היעוה עיניו, ובקול בבי ונהי ונאקה ספר באזני האיש כל צרות נפשו, כי באו מים עד נפש, כי עולליו יגועו ברעב ובקרה וכי אין לו אף כף מרק אחת לתת לאשתו החולה והאומללה וכל בלהה נהפכו עליו, עד כי טרוב עניו ויגון ומעוצם מכאוביו הנוראים עלה פתאם על לבו לעשוה כדבר הנורא הזה, לשבר את המנעול מעל הקופה ולקחת לו ממנו שקלים אחרים להחיות בס אה הנפשוה האומללה. כה דבר האיש ויבך בבי גדול מאד, טרוב עניו גם מבושת יחד, עד כי נמוג לכ ר' חיים למראתו, ובחטמו אותו באמרי פיו, הוציא מחיקו את אגרות הנחושת האחרות אשר אהו ויהנן על יד האומלל, כהבטיחו אותו כמו פיו, כי מחר יקרא למענו לנדבה בסמך כלי הזכיר שמו.

אף זאת, כי יוכל להרגיע לבבו ולדעה נאמנה, כי לא יודע איש כל אשר קרה פה. כי לא יכול עוד האומלל להסיר פחדו מעליו, פן הקה חלילה אין איש שסין מכל אשר עשה ושמו יהיה לחרפות ולראון, עד כי הדבר הנורא הזה הציק לו עוד שבעה ימים מעניו. אך בשמעו דברי ר' חיים וברעתו כי איש כמוהו לא יכוב, נחה שקטה נפשו ורגליו נשארו שניה הביתה.

אך לאיד האומלל ולשברו הנורא, נודע הדבר ממחרה הבוקר בבית ר' ורחי מהומה גדולה בהוכו. כי יואל השמש לן בלילה ההוא בבית המדרש ואזניו שמעו ועיניו ראו כל הנעשה, ועל כן מהר לספר בבוקר כל הדברים האלה באזני כל. ורבים מהרו אל ר' חיים לשאול פיו ולדעה מה יעשה להאיש על גבלה כזו, על השערוריה הנוראה אשר עשה אשר לא נשמעה עוד כסוה עד כה, ויחכו למענה פיו. אך תחת לענות לדבריהם, גער בס האיש בהסם על הוציאם דבה גוראה כזו על איש אומלל חף כפשע, ויזכירם בדבריו על פניהם, ואחת דבר, כי אך שקר הרבר וכי אין זאת כי אם חלום רע אשר חלם יואל הלילה. וכשמעו האנשים כל זאת הורידו ראשם וישימו מחסום לבו פיהם, כי מי לא יאמין לדברי ר' חיים? עד כי גם יואל החל לחשוב בלבו, כי אםנס אך חלום הוא ואך דמיון לכבו לבד הוא אשר התעהו.

ור' חיים הקים דברו, כי קרא לנרבות עוד כיום ההוא, וכל אשר אסף בידיו הביא אל האיש הביתה, אשר הוריד דמעות גיל למראה כל אשר לפניו, הוא גם אשתו החולה גם עולליו האומללים, רק הוא לבדו לא ידע כל היום מנוח לנפשו ולבו הבהו מאד, וכל אשר ראה פניו בליל היום ההוא בשבתו בבית המדרש עם הספר, יכול להתבונן ולראות, כי סער גדול מאד יתחולל בקרבו. וכה ישב סר וועף על מקומו עד חצי הליל, עד אשר הורק הבית מארם גם כל יושביו כבר נמו שנהם, אז התרומם פתאם ממקומו ויקרב אל ארון הקודש, ובהוציאו ממנו אחד ספרי התורה, נשקו בשפתיו ויעורר בכבי קולו ובשפתים צוללית דבר לאמר:

— רבנו של עולם! גלוי וידוע לפניך, כי מעולם לא טמאתי שפתי לדבר שקר, ואם עשיתי זאת אך הפעם — הלא תדע כל אשר אהי, בהנח לבי וכליותי, כי איך יכלתי לראות באכדן נפש האיש, באכדן גפש האומלל הזה אשר אך צרותיו ומצוקותיו עוררוהו לעשות דבר נורא כזה? רבנו של עולם! לפניך גלוי וידוע הכל, ואם עון בי, יסרני במשפט! כה דבר האיש בקול בכי וכלב קרוע לגורים ברי דעת בנפשו, כי אלו נשמעה בהוך החיים גם עתה בת קול כמו אז, כי אז הלא הכריזה לדבריו כרגע ההוא: אשריך ר' חיים! נקי אתה, קדוש אתה וטהור! כרוך תהיה נפש נדיבה! כרוך ומכורך שבעתים על מעשיך!

בבית המדרש נשמע פעם קול צעקה גדולה מאד, כי אחדים מהבחרים נתפשו בכף, בקראם במסחרים ספרי „מליצה“, וכל שומעי השערוריה הזאת אחזם שער, ומי יודע אם לא היו הפושעים והמאים האלה לבו ולמשיסה ואין אומר השב, לולא עמר למענם ר' חיים בפרץ ויציל מרעה נפשם.

— הניחו להם לקרוא כחפצם ובאות נפשם — כה השמיע קולו באזני האנשים לשמע „השערוריה“ הזאת — כי אם לא יתעם לבם ללכת אחרי שוא גם אחרי קראם בהספרים האלה, אז אין הנזק שוה להתאונן עליו. ואם אין, יפלו נא העלים הנובלים האלה מעלינו ואל ישחיתו העץ בלחמו, ואך חנם התלוננו והעצנו לבבכם על לא דבר.

מכל רע שנא ר' חיים דבה שוא והכות איש את רעהו בשוט לשון, ובכל עת שמעו בבית המדרש אנשים המשהווחים יחד ויביאו דבתם רעה, קדרו פניו מאד, ובשפתי נועם הוכיחם על פניהם או דבר גם קשות אתם, למען השיבם סדרם הרע, ופעם לא מנע גם מלצון פיו. כי כאשר שאלוהו אחר מבאי הכות יום אחד על שני אנשים אשר ריח שמם הלא-טוב „נודף“ מעם, מי משניהם הרע בעיניו, או השיבהו הוא כמו פיו: זה אשר ישאל שאלה כזאת, אך כמו רנע לבשו פניו קדרות, והחנונים בקש מהאיש לסלוח לו על כי הוכיש פניו בדבריו, כי אם אך חשב בלבו כי נגע בדבריו בכבוד איזה איש, אז לא נח ולא שקט עוד עד אשר אם כפר פניו ועד אשר סחה עונו מעל לבבו, כה זכו דרכיו וכה נקו כל מחשבותיו אף משמץ דופי.

אך הדבר אשר עשה פעם הגדיל המהון לכ כל שכעתים מכל שאר מעשיו. כי ראש הכמרים הנזירים אשר בעיר סת, איש נדיב מאד ורב צדקות אשר הגדיל חסדו בכל עת עם עניי העיר ולא הפלה מעולם בין דה לדה, ולא אחת ושתים עורר למוסר אונני כל השומעים לקולו, לחיות בשלום ושלוח עם אחיהם בני אמונה אחרת ולכלי להצר איש את רעהו, עד כי היה למושיע ורב באמת לעיר מולדתו. והנה ביום השבת הראשון למותו עלה פתאם ר' חיים על הבימה ולפני ספר התורה התפלל בעד המת תפלה „אל מלא רחמים“! כל השומעים השהוממו למעשיו, אך הוא מהר להראותם צדקתו בדבריו לאמר: אחי! מרגלית יקרה אחת לנו, אמרת צדיקים: כי חסידי אוכות העולם יש להם חלק לעוה"ב, דבר נעלה ונשגב מאד, אשר אין בכל העמים משלו, ובמרגלית יקרה כזו לא נההלל? כה דבר ר' חיים ואיש לא נועז להשיב על דבריו.

ר' חיים מה זקן ושבע ימים, ועוד רגעים אחרים לפני מותו היתה רעתו זכה וצלולה, וכאשר שאלוהו העוסדים מסביב לאשר יצוה אחריו, דבר בשפתיו הגעות לאמר:

— יהי חלקי עם אלה אשר חיו באמונתם ואשר אמונתם נמעה בלבם נמעי אהבה אדם. כי לא הבין אמונה בלי חסד וצדקה, כאשר לא יבנו גם חסד וצדקה בלי אמונה. גלוי וידוע לפניך הירדע הכל, כי רק בזה לבד חפצהי בכל ימי חיי, והדבק במדותיך זה היה משוש דרכי, ואם שנית במעשי הנה מחשבותי היתה רצויה. כה דבר ר' חיים ונשמתו יצאה בדבריו.

אדונים - קשה.

אדונים קשה היה הגביר ר' פריץ. כל נושאי המשרה בבית מסחרו נחשבו בעיניו לאין, רכא לעפר חיהם וכרגל גאון דרך עליהם. בדמעה אכלו האומללים לחמם ובאנחות שהו מיטיהם, וכל ימי עבודתם כביתו כלו כיגון כלו ועינם כהתה מבעש. בקול נושל עריץ רבר אתם, וכבואו אל האסופרים, רעדו אמות הספים לקולו ואימת מות נפלה על פני כל יושביו. וכפיו המלא ועם המיד, כן היו גם ידיו טלאות עמל ואון, כי חשך מהאומללים גם מעט הכסף משברם אשר יער להם, במצאו בכל עת תואנות עליהם לגרוע מהם גם לחם חקם, ולהקופת השנה עת ינתן לכל נושאי משרה בכתי הססחר חלקם עודף על שברם כמשפט, בהרהיב גם האומללים האלה עוז בנפשם לחיות פני כבודו לחוננם אף הם במהגת ידו, אז הרעים עליהם בקולו קול עברות, או חמד לצון לו, בענותו במהתלות לדבריהם, כי הנה כסף יתן להם קד ה ה ר ב י ע י ה. עד כי קפא דם האומללים כעורקיהם מכושפת ומהרפה ומעקת לב.

רק אחד לבד הוא בין כל פקידיו הרבים הסרים למשמעתו, אשר לא נחת מפניו אף הוא ואשר נפשו ישגבה עוז לחשיב לו סעת לעת בפעלו ולסוד חרפה אל חיקו כהחרפה אשר עטה הוא עליו, הוא מיכאל שויש משול ח ה כי אם ערך אליו הגביר דבריו במכהבו לאמר: לסדר את כל סגפותי אשלח אל לבבך. נבול תבול, נבל! חרפת אדם וכוזו עם! מדוע אחרת מענות לי על דבריו? ועוד רברי שלום ואהבה כאלה, או ענתו מיכאל בלי התמהמה לאמר: טכתב אדוני לסדר הנני שולח את כל סגפותי אל לבבך, עם הרברים: נבול תבול, נבל! חרפת אדם וכוזו עם! אל נכון הניעני, והנני ממחר לענות לאדוני כפקודתו. ודעת לנבון נקל, כי דברים כאלה לא יכלו להגדיל חנו בעיני אדוניו, וכי שפך עליו חמתו שבעתים מאשר על שאר פקידיו ועד מות הציג לו בדבריו.

ובכל זאת נשא וסבל האומלל את מכאוביו בלי רבר רבר וכלי התאונן ובלי ספר לאיש כל צרות לבבו, עד כי יום אחר נלאה פתאם ולא יכול שאת עוד, כי ביום ההוא הכעיסהו הגביר עד מאד בדבריו, לא חשך פניו סכלמות ריק וכאחר הריקים חרפהו באזני כל, עד כי שב האומלל הביתה נדהם ורצוצ ונפשו מרה עליו מאד.

— מה לך, בעלי? קראה אשתו ברעדה, בראותה פניו כי קדרו מאד.

— אין דבר! אין דבר! ענה האומלל בהתאמצו להצהיל פניו—אבל כרי נא לנו היום, אשתי תיקרה, כרה גדולה וגאבל מערנים והשבע דשן נפשנו, כי מי יודע מה ילד יום, ואם לא נביא מחר עד כבר לחם?

— אהה! מה הדברנה שפתיך בעלי? קראה האשה בחרדות לקולו—החפץ

הגביר לשלחך מעל פניו? הה! מה רע זמר גורלנו מאד! מה ענה ומה דבר אליך כיום?

— הוא נהגני בעפר לרוש, שפך דמי לעיני כל ויהענג למשכבתי. על לא דבר התנפל עלי ועל כלי מה רמסני ברגלים ויצגני להופה לכל, ועלי לחריש ולהתאפק; לא, לא אוכל שאת עוד, עיפה נפשי להורגים, לא, לא אוסיף עוד עשות זאת ואנקם ממנו נקמתי פעם אחת, כי נשבעתי! כה דבר האיש כמו פיו ומהשבותיו עמקו מאד.

וממחרת היום בבוקר והוא ישב אל כיה אדוניו לעשות מלאכתו כמשפטו יום יום, אך תחה לרדת אל הא-הסופרים, דפק בידו על דלת החדר אשר בי אדוניו.

— איך נועות לבוא הנה, נבל, ואתה לא קרוא? הרעים הגביר עליו בקולו, בדאותו פניו וחמתו נהכה עליו כאש; אבל מיכאל לא נחת מפני קול גדרתו ולא נסוג אחור, ובגדרו בידו בראשו, ובהביטו בעיניו כמתענה, השמיע פהאם דברו בקול עצב לאמר:

— אבל אדוני! לא איש בשורה אנכי היום...

— הבה? מה זאת? הילדה שנית אשתך תאומים? השמיע הגביר קולו בלעג ויטלא צחוק פיו, צחוק מכאיב לב—והתבקש שנית כי אתן לך עודף על שברך? והלמענך ולמען ירצין אתן כופר הוני ועמלי? אף גרה אחת לא את לך, נבל! אף לא קש יבש אחד, כי לא לעניים מרודים כסוך לפרות ולרבות כשרין האדמה ולהרבות כהול צאצאיו. מור, עבור מעל פני, נבל!

— כאשר צוה אדוני בן אעשה—ענה מיכאל ביספו לגרר בראשו. פקודתו תשמור רוחי ולא אתן לאישה להוליד שנית תאומים, אבל...

— אבל מה?...

— אדוני! הה! לא איש בשורה אנכי היום, כי הגביר ר' עזריאל שוה"מ מעיר הפלך...

— הגביר שוה"מ? ומה היה לו איפוא?...

— הוא פשט אמש הרגל לנושיו!...

פני הגביר לבשו פתאם קדרות ויהי כגבר נדהם, ובקול חרדות קרא באזניו למחר להבהיל אליו את סוכן הבית, ושפתיו צללו בדברו.

— גם אדע חשבון, כי אדוני נושה בו בעת שמונים אלף שקל כסף—הוסיף מיכאל דבר בקול עצב ויורד לארץ ראשו.

— שמונים אלף כסף! קרא הגביר ברערו תחתיו וקולו היה לקול חרדות—אוי לי כי גרמתי! שמונים אלף כסף! הן עצום כזה! הה! אסון נורא מאד קרני, הייתי לבלהות פהאם!...

— אבל אדוני!...

— אבל מה? הוסיף הגביר לקרוא, בהתעוררו ובהביטו בפניו ובעיניו התרוצץ פתאם ויק תקוה.

— אבל מה? הוסיף לקרוא.

— הה אדוני! בעקב האסון הן יאחז המיד אסון אחר! הה! סוכנך בבית־הרחיים הגדול אשר לך העביר מועד האחריות, ואמש כלילה היה הכות לשרפה מאכולת אש!...

— ביה? בית־הרחיים! השמיע הגביר קולו קול בלהות ויספוק כפיו— הה, ביה בית־הרחיים היה למאכולת אש! ומה אעשה ומה אפעל? הה! כל הוני היה פתאם לבז, למשיסה ואין אומר השב, ומה תהי אחריתי? הה, שק אלכוש עלי גלדי ואשב על עפר ואפר.

— אבל אדוני! הוסיף מיכאל לקרוא וקולו היה לקול יליל.

— אבל מה? הוסיף גם הגביר לקרוא, וגפשו נכהלה מאד שנית.

— הה, אדוני! האעלים כמך גם הדבר הזה? הה! אני־הקמור אשר לך טבעה הלילה כמים, וכל הכבודה אשר עליה ירדה מצולה.

— אני־הקמור! אניה הקמור ירדה במצולה! אוי לי אללי לי!—לל הגביר בקולו, באחוז בידיו בראשו, וכמשוגע התרוצץ הנה והנה בהחרר בעוצם מכאוביו—אניה הקמור טבעה כמים! הה! נהפכו עלי כל בלהות פהאם! הייתי לרל לעני ואביון, הה! מי יחוס ופי יחטול עלי!

— הה! נפשי ענמה מאד, אדוני! לא חפצתי הכאיב עוד לכבך—הוסיף מיכאל דבר רהת—אבל מה אוכל עשוה... ועלי לגלות אונך מכל אשר אתך. הפקיד על אוסם הבר אשר לך בעיר הפלך, כרח פהאם ויקח עמו הון רב, כל הנמצא בידיו, שבעים אלף כסף.

השמועה האחרונה הזאת הלמה ראש הגביר כהלמות רעם, פניו חורו פהאם כמת, ידיו רעדו וברכיו כשלו, ולולא החזיקה האיש בידיו, כי אונפל לארץ, ופהאם נפקחו מעיני עיניו, ובהתנפלו על צוארי משולחו בכה כבי מר מאד ושאגותיו נהכו כמים.

— הה! מה אפעל ומה אעשה כעת? קרא ביספו לככות על צוארו ולספוק כפיו—הן הצגתי בסיר ריק על גחליו ונודד ללחם איה אהיה. הה! שדי המר לי מאד, הה! איר אחר איר באו עלי כהוטם ושבר על שבר השכרתי, ומה אעשה לאשתי ובני? אוי לי אללי לי! הענונים עלי הולע יחבקו אשפות! הה, מיכאל, מיכאל ידיר נפשי! נחמני כעניי, אמצני כאמרי פיך! כה הוסיף האומלל לקרוא בקול כבי גדול מאד ופניו קדרו כצלמות.

— אבל אדוני! קרא מיכאל בהתאמצו למחות אף הוא רמעתו מעל לחיו— הן ה' יסחך ויחבש, ובירו התשועה כהרף עין...

— אל נא תנחמני הבל, מיכאל יקירי! כי מה אוכל עשוה וכל אשר לי כלה כענן כלה? הה! מי יאיר פניו אלי ומי יחנני ואני עני ואביון אני! מה אוכל עשות וירי ריקות הן? לא, מיכאל יקירי, מיכאל ידיר נפשי! יבש מקור חיי, לא אמצא עוד מנוח לי בארץ ולבלהות אהיה ואינני! כה דבר הגביר במרי שיהו ודמעותיו שטפו עברו כנחלים על לחיו.

פהאם הצהיל מיכאל פניו, ובפנותו אל הגביר בצחוק על שפתיו קרא

לאמר: אבל מה הן לי אדוני, אם כמו רגע אסיר מעליך כל צרותיך ומכאוביך והיית כאשר היית?...

הנביר הביט בפניו כמשחזרם.

— אל נא, מיכאל יקירי! קרא במר נפשו—אל נא תצחק לאירי ולא תלעג למשבתי. הה! הוזה הוא אחריתי? הגם לצחוק וללעג אהיה! הה! שדי המר לי מאד!

— אבל כאשר דברתי, אדוני, כן הוא—הוסיף מיכאל לקרוא בעליצותו, כי ישועתך קרובה היא לבוא. כי המרס תדע אדוני, כי לא קרך כל אסון, ובי רק כמצחק דברתי אליך עד כה? עוד בית הנביר שוהם איתן הוא כסלע, קול הרחיים עולה הוא כמו אז, ואנית הקסוד כבר באה בשלום אל מחוז חפזה, גם סוכנך אשר על האוסס פת כבית ולא נעדר אף צרור קמן מכל הכסף אשר בידיו.

במתעתע הביט הנביר בפניו לדבריו, בעוד אשר הוסיף מיכאל דבר במנוחתו לאמר:

— הן רק כמצחק הייתי, אדוני! כי חפצתי רק להראוהך את צרת נפשי העני וכי החוש גם אתה רגע קמן מכאוביו, ולא הוסיף עוד לדבר האנשים בידך ולתתם מרמס החת רגליך על לא דבר. הלא ראית אדוני, איך ימר העוני לנושאי ואיך תכבר ידו על איש, עתה הלא הראה ותקח מוסר... כה דבר מיכאל ולא יסף, כי כגמר טורף כן התנפל פתאם הגביר עליו, וכמרמו ישערות ראשו בידיו ובהכותו אזהו מכות לחי, מכות נאמנות מאד, החזיק בזעם אף וחמה בערפו ובקדקרו וישליכוהו החוצה, בהשמיעו קולו מאחריו, קול עברות לאמר:

— צא, נכל! לא הוסיף עוד ראות פני, כליל! נשכר מטה לחמך כביתי, הוי זרים ארורים! עוד היום אראכם את אשר אתי והבינו והדעו איך הורוני דעת והשמיעוני קול מוסרכם. עוד היום ישאו הנבלים האלה, כל הפקידים הארורים האלה אשר כבית את עינים, כי אמעיש שכרם עד החצי. כה דבר הגביר, ועוד ביום ההוא מלא דברו אשר דבר.

בנופלים יפולו.

ירחמיאל הרובל בעיר מולדתו התנוסס כיראה שדי ובתום דרכו ואמונת לבבו. בכל יום ראשון בשבוע עמס על שכתו את שקו המלא סחורות מסחרות שונות, ויכתה רגליו מכפר אל כפר למצוא לו דכסף מוצא, ובכל יום ערב שבת שב העירה, ואז ידע מנוחה כי טובה. כי הסיר משאו מעליו, החליף שמלותיו ומעיל שבתו שם עליו יחד עם אבנט המשי אשר לו וכובע עוד החשים

הבש לראשו, וכבואו אל בית ה' להתפלל, נמחו יחד כענן כל דאגותיו, וכל עניו והותו נשכחו כסת מלך, ופניו צהלו כעונג ומשש לב.

ומי ימלל שנתה לבו, כאשר חוננוהו, "הנבאים" אשר בידם המצורה בבית ה' גם "בעליה", ובאהר האדם עמד על הבימה, בהקראו לעלות אל התורה ובידיו גלל את הספר למצוא בו המקום אשר עליו יברך כרכו, אחרי נשקו כמו פיו את הטפה וישמיע קולו כרגש! ולו גתנו לו אז כל משמני הארץ, הן כאין נחשבו בעיניו, וכל אוצרות זהב כשחק לו. כה מלא הדבר הזה כל חרדי לבבו רגש רב וכבוד ועז, וכה גברה שמחתו בקרבו עד טאד.

— אך אחת אבקש מאת ה' — קרא האיש בכל עת ודחו מהבימה מלא משוש וגיל! — רק אחת אבקש מאת ה', כי תציל בירי לגמול חסד עם הבית הזה ולהביא גם בירי ברכה אל הקודש, ספר תורה כהוב אשר אעניק לו מרוני, ובהמון חונג אביאנו ואקריבנו טנחה לה'. שנות מספר מימי חיי אהן בעד החסד והאמת הזה ובמנוחה והשקט אעצום עיני במותי, לחיות כנועם ה', ולא אבקש הייס עוד.

כה דבר ירחמיאל עם לבבו בכל עת, וכה חשב מחשבותיו, אף לא רק בדברים לבר מצא שפקו, כי אם ההאמץ גם לעשות מעשהו ולנסות למלאות גם בידיו את אשר רחש לבו לו. ובכל שבוע ושבוע בשבוע "מסעו", צרר מאז בצרור גרות אחרות ויסתירנו מעין כל, גם טעיני אשתו הצופיה הליכות ביתה, כי גם היא לא ידעה דבר מכל אשר אהו ומהאוצר השמור לה בתצור. לא אחת ושהים האוננה באזניו על גורלה הבר מאד, וכי בהנחה האחרונה אשר הביא בידיו מסתורו, קצרו ידיו משלם לנושיה, "ומעשות" את הישבה, בי גם "המלמד" יכביר אכפו עליה לשלם לו שכרו בעד הבנים, ואם אין וישלחם מעל פניו, גם נעליהם כבר בלו מעל רגלם ושמלתם לעורם כמעשי רשת היא מרוב קרעיה, ובבלויי סחובה גם כהנהם, אך ר' ירחמיאל לא שת לבו לכל אלה ויהי כמחריש, או אחת דבר כמו פיו, כי ביד ה' הישועה וכי הוא ישלח לו עזרתו מקודש, והחה עצבת ינחל גיל וכל דאגותיו כענן הולופנה ולא ידע רע עוד.

כה דבר ירחמיאל בכל עת וכה שם באלהים טבטחו בעניו, וכה צרר בצרור טעה לעת את הנרות המקודשות לחפצו, אשר הסתירן מעין כל רואה. עד ראוהו כי כבר היו למספר רב, וכי עתה ידיו המציאנה לכהוב לו הספר כחפצו, אז נלה סירו לכל, ויחל לכוא בדברים עם ר' גהנאל הסופר אשר בעיר ועם ר' יקותיאל הסניה, ובירם נהן עתהו, עד כי נאות הראשון לחפצו לכהוב לו כספך ובמחיר אשר יושה לו, ספר תורה כמשפט, בנדרו גם נדרו לרהוץ בכל יום כשרו במי המקוה כשרם יקרב אל המלאכה, והשני הכמיהו כמו פיו, כי למען שכר לא תרפינה ידיו, וכי בשבע עינים "יברקנו" ולא יהי בו עון אשר חטא. כצרך כסף כן יצרפנו ויבחנונו שבעתים, והיה לברכה כפי כל.

ולכ האיש פחד ורחב למשמע אוניו ולמראה עיניו, ומאז החל ר' גהנאל

לכתוב הספר ביריו היה לו כיום חג, עד כי לא אחת ושנים אחר הכועד לצאת מעל פני העיר ביום הראשון, ועד היום השלישי בבוקר נשאר בביתו. כי ביום השני לשבוע לא ערב לבו לעשות זאת, אחרי כי הוא יום אשר לא יצורר ברכה בכניו, ועל בן אין איש אשר יחל לעשות דבר בו, ובאשר מודעת היא זאת לכל. ואיך גדלה שמחת לבו ביום אשר בו כשרוהו כמו פיהם יחד ר' נתנאל ור' יקותיאל, בי בא בא הקץ, כי הספר כתוב הוא כלול בהדיו, וכי עת היא לחוג חג „הסיום“ ולהביאו בהפים ובמחולות אל בית ה'! מאז לא ידע האיש סגור עור, בתכינו הכל ליום החג. וכל היום וכל הלילה מלאו ירי אשיתו האומללה עבודה לעשות תופנים, וכל מעשי טרקה ולברות ברה גדולה לקהל החוגגים ביום החג ההוא. כל אשר לו נתן האיש בעביו, גם עמדת הכסף אשר על טליתו נחלת אבותיו, וככל כחו התאמץ לפאר בכבוד את היום ההוא ולמלא כל פה תהלתו, עד כי יסופר גם לדור חסדו.

וביום השלישי בבוקר אחרי הכשורה הטובה בפי ר' נתנאל ור' יקותיאל, אחרי היות הכל נכון לחג, נאסף קהל גדול בביתו, ואיש איש חרת בידו על הספר במשפט את „האותיות“ אשר בחר לו. והיו תוף וחליל שעשועיהם וזין משהם, יחד עם סבחר התופנים והרקיקים אשר נתן להם האיש „כיר המלך“. ולעת ערב כבוא השמש החל המסע לנסוע ממקומו, ואנשים „מחוי קידה“ ומרקדים ברגליהם עברו בראש במחולות, והטון נוגנים אחרים, עם סחנה גדול מאד, אנשים ונשים יחד אשר מהאו כף, וישמיעו קולם בטענות, עד כי חרדה הארטה החתם. גם יחיא אל הגבן הנורע בכל העיר כחרדיו וכמעשי שעשועיו, התהפך בחוכם כדור, ובהקתנים אשר לו במצחו נגה ויהדוף כל אשר מסביב לו, ויתחולל וישהובכ בלי טרפה, עד כי לא נותרה כמעט נשמה בקרב כל המנהג מרוב עוצם צחקם, ובה הגיע בא הטחנה הכבד הזה אל חצר בית ד', ושמה החל יחיא להראות אותה ונפלאותיו שבעתים. כי נקרב פתאם אל הסקום אשר עליו עמד הנביר ר' פנחס, אשר בא אף הוא לשמות בשמחה „התורה“ ולגיל ולעלו עם שאר השמחים והעלזים, וכנגחו גם אותו בקרניו החזיק בזקנו וינערהו בארבה, ולא הרפה ממנו עד אשר אם נשקו יחד איש את רעהו נשיקות חליפות, ואז אחזהו בזרועותיו וימשכהו אחריו הכיתה, בסקום כבר עטרו החוגגים לפני הביטה, והיו נכונים להוריד את הספר אל הארון, לוטה במעיל משי וגליליו גלילי כסף, ואיש איש דחף את רעהו בצד ובכתף, למען היות קרוב אל ארון הקודש לראות בעיניו כל אשר שמה, ולא יעלם ממנו דבר.

וירחסיאל עומד בחוכם, ופניו נהרו סגיל ועיניו ההנוצצו מרוב שמחה כאבני אקדח, ועל שפתיו עבר צחוק נפלא מאד, וכזרועותיו החזיק את הספר וינשקנו כנשיקות פיו ברגש רב. והנה יחיא נגש אליו, סרקד ומקפץ ומתרוסס סעל הארץ אמתים, וידיו מתנועעות הנה ונהה ובסו פיו ישרוק שריקות נוראות מאד, עד כי צללו לשמעו אזני כל העומדים מסביב. וכסופה וכבערה החזיק ביד ר' ירחסיאל ויחל לעבור אתו וחד במחול, ויתחולל כרות קטב עד כי מלא

כל הכית השואות צחוק, ופתאום לפתע וקול נורא מאד נשמע מסביב, קול כקול בלהות, קול אנקה חלל, עד כי לשמעו קפא דם כל השומעים. כי בההגוללו וברקדו יחד עם יחיאל נשכט פתאם הספר מזרועות האיש ויפל לארץ בקול שאון רב.

והיה חררת אלהים בבית, כל פנים קפצו פארור וכל לב נאנח וכל עין יורדה בים, ומישושם נהפך פתאם לאכל. אך כל בלהות נהפכו על בעל השטחה האומלל, אשר היה כאיש נדהם מעוצם טכאוביו, פניו חורו כסה ועל עפעפיו צלמות ושפתיו צללו יחד, עד כי לא יכול הוציא הגה מפיו ובמהעלף נפל לארץ.

ולמן היום ההוא באו באו ימי צרה ומצוקה על האומלל, ואור נסהר מעיניו. כי האסון הנורא הזה אשר קרהו, שרד מנוחתו סמנו ולא ידע שלו עוד בנפשו, רפו ידיו מעשה מלאכתו וכל יצוריו רחפו כצל, והיו כאיש אובר, כי בכל רגע ורגע יומם גם לילה, התיצב לפניו כמו הי המחות הנורא ההוא, ולא יכול עוד להעביר אותו סנגד עיניו, ויכעוהו פחדים נוראים סאד, מצרי שאול ומצוקי שחה. עד כי חרל גם סכקש לו מוצא לבסוף, כי לא עזר כח עוד לצאת בדרך, ובאיש נדהם ישב החתיו, כלי עשה דבר וכלי לסוש עוד סמקומו. לשוא התאספו האנשים לנחם נפשו כמו פיהם, לשוא יעצורו עצתם לענות בצום נפשו ולעשות עוד דברים כאלה למען כפר עונו, כי הוא אהת דבר, כי עונו לא יסחה עוד וכי נפשו יודעת מאד, כי קרוב קצו לבוא, כי כנפול הספר יפול גם הוא כנפולים ועוד סעט ואיננו.

כה התהלך האומלל קודר כלחץ לבבו, וכה נברה עליו טאו יד יגונו, עד כי חשך גם אור בינהו, חרל גם סרבר עוד, ורק קול אחד לבד נשמע סאו על שפתיו, קול: הוא נופל! הוא נופל! קול חודר חדרי לב, קול אנוש אובר אומר נווש. וסקץ ירחים אחרים והוא נפל למשכב ומחלתו כברה עליו סאד, סחלה סאנה הרפא עוד. ובההגוללו במכאוביו על משכבו ימי מספר נפחה נפשו, בהשמיעו עוד קולו באחרונה: הוא נופל! הוא נופל! —

יח

שפְּרָה רַפְסוּדָה.

כנעורית היתה שפרה נערה יפה מאד, יעלה-חן סלאה הוד וענות צדק, ותלקח ביתה הנביר ר' זרח איש-רפסודות, כה נקרא שמו בעיר על רפסודות העצים אשר לו, אשר שלח על פני מים ומים אל ים עברו, עד כי עשה לו עושר רב. ובביתו מצאה לה הנערה את בחירה את שמעון בנו יחידו אשר חשקה נפשו בה, ויקחה לו לאשה, ומאו ננה אור על ררכיה. כי סלבד היווה פתאם לאחת הנבירות וערי עדים עליה, הנה היה גם בחירה רצהה נפשה בו בחור נחמד וטוב, המיס-דרך ובר-לבב ומהולל בפי כל יודעיו.

ועל כן ידעה נפשה מאז אך טוב, וכל הענווה בני האדם נתנו לה ולא נעדר ממנה דבר.

אך עין השטן היא לא השבע מראות רע, ומעמל אנוש ומצוקות נפשו ישבע וירדה רשן, ועל כן לא יכול ראות גם באושר בית האיש וכל אשר לו, ויחל להתגרות בו ולשלוח בו תציו הרעים להומו ולאברו. רפסודותיו מבעו פתאם במים, ירדו מצולות, וביתו היה למאכולת אש וכספו נפור אל כל רוח, עד כי תחת היותו עד כה נושה ברכים, היו מעתה רכים נושים בו ולא נתנו לו מנוח אף רגע, עד כי קצה נפשו בחייו. גם בנו יחידו מחמד עינו לוקח פתאם מעל ראשו, כי בעברו יום אחד במרכבתו ברחוב העיר, השתוככו פתאם הסוסים, וכנפלו מעל המרכבה רצץ ראשו אל רצפת הרחוב וימת. גם נכרתה היקרה, אשר ילדה כלתו לבעלה האומלל, שארית הנחומותיו בארץ, גם היא היתה לשלל להמות ואיננה. עד כי לא יכול האיש נשוא עוד כל צרותיו, נשבר לבו בקרבו, ובעצם ימיו נקטף מארץ החיים אף הוא.

והשאר שפירה היא לבדה, נלמודה ועזובה, שוממה ועצובה רוח ועניה סוערה; לכה חלל בקרבה והורה נהפך למשחית, עד כי לא תכירנה במעט כל רואיה. כי יומם ולילה ישבה לארץ ותשפוך דמעותיה כמים, וכמעט לא האמינו כל יודעיה, כי תקח נוחם לנפשה וכי יחד עם מחמדי עניה הרד קבר. אך לא כאשר חשבו כן היה! כי פתאם לפתע סתתה דמעתה מעל לחייה, קמה מהארץ ופניה לא היו לה עוד.

— אמנם שרורה ואומללה אני מאד—כה דברה עם לבבה—אכל האין נוחם לי עוד? האין צרי עוד למכתי? והרק לי לכרי חמר שרי מאד וירו ננעה בי? אהאמץ איפוא לנהות מזור, אשביע נפש רעבה, אסעיר נפשות אומללות על ערש דוי, ולכל ננעי בני אדם אבקש מרפא בירי—ואז אמצא נוחם לי ומרגוע לנפשי. כי מי יודע, אולי רק באלה חפץ ה' וימר יסרני יה רק למען עשות זאת. כה דברה כמו פיה, ובאשר דברה כן עשתה ותשמור מוצא שפתיה. כי החלה להקריש מאז כל עתותיה, וכל כחה ואונה רק למעשה הצדקה, לפעול חסד כיריה ולעשות טוב, לחזק ברכים כושלות ולתמוך ידים סטות, וכמלאך מושיע היתה לאביוני אדם, לכל מר נפש ונקשה ורעב, ואין בית בכל העיר אשר דפק העוני על דלתותיו ואשר לא סהרה הוא לבוא אליו ולהחיש עזרה בצרה. ממוקף עד ערב סבכה כרגליה בכל חוצות העיר וחריטים בידה לאסוף נדבות מכל עובר, ואיש לא השיב פניה ריקם, וכל אשר אספה ביריה נתנה אל כל מבקשי עזרה, והנהמכים בחסדה. והתי סומכת נופלים, רופאת תולים ומחוננת דלים, ובכל מקום בואה שמה באו לרגליה גם ישע וחסד רב, וידיה לא נלאו מעשות כל היום.

אף לא רק כמעשי צדקתה לכד ותנוססה האשה ובגמלה חסד כנדבה יריה, כי אם גם בשאר מעשיה היתה לאהה ולסופה. כי נתן לה אלהים לא רק לב רגש לבד, כי אם גם לב מבין נתן לה. ואף כי לא למדה מעורה לשון וספר, ודברי חכמים וחקרי לכם לא שמעה אונה מעולם, היתה היא בכל זאת

מלאה בינה והשכל, ולשכל מליה השתוממו רבים. כי בינת אדם ישרה נתנה לה ומשפט אמת קולע אל השערה היה לה לנחלה, וכל מעשיה התנוססו ביהרון הכשר דעת. על כן הבינה וידעה גם מחסורי כנות עמה ומגורעותיהן, ובכל עון התאמצה לשרש אחריו. ובכל עת ראותה דבר אשר לא ישר בעיניה, לא שמרה מחסום למו פיה ולא מנעה מוסרה הטובתחת חבה ודבריה לא שבורקים, בראותה פעם את חיה הקטנה הרצענית, היא אשת ירחמיאל הרצען, יוצאת ביום השבת ושמלתה שמלת משי עליה וטבעות זהב על אצבעותיה מעולפת ספרים וכל צדי עדים, או נקרבה היא אליה ובנועם שפתיה ברכתה בברכת-השבת, ואחרי שאלה לשלוטה ולשלום ילדיה וכל אשר לה, החלה לדבר עמה גם על מחות ביתה, על מעשי בעלה ושכרו, ואם ימצא די שפקן במלאכת ידו, וכאשר התאוננה האשה לדבריה, כי עת רעה היא מאד וכי בעלה ישחקר אל צדור נקוב, או אמצתה בשפתיה ותנחמנה באמרי פיה, כי ה' לא יעזוב איש וכי יושיע גם לבעלה ולא יהן למוט רגלו.

— אבל חיה יקרתיה! — בה הוסיפה דבר ברוננה קולה—הן ידעת זאת גם את, כי כל יאמר איש אחבק ידי בחיקי ואשב תחתיו וה' יעזור לי, כי אם על האדם לעשות ולעבוד עבודתו ואז יושע באמת. והאם לא טוב הוא הדבר, כי תמלאי גם ידוך עבודה ועינוך ציפיות הליכות ביהך? כי אז הן הוקר בעינוך נכ נרת נחישת אחת אשר ישחקר בעלך האומלל בועה אפו, ולא הבקשי עוד להעלות עדי עליך, או יבקע כשחר אורך, ריש ועוני ירחקו מאהלך ושמחת עולם תהיה על ראשך ועל ראש ילדיך יחד כל הימים. בה דברה באזני האשה אשר אדמו פניה מבושת, כי דבריה ירדו עמוק עמוק בלבבה. בהועץ אתה יום אחד גרונה האלמנה על אודות הנכבדות אשר ידובר בביתה, ספרה באזניה לאמר, כי שדבנים רבים ידפקו על דלתות ביתה יום יום והיא לא תדע במי הבחר, ולמי תהן היתרון, ועליה לסהר לעשות מעשה ולחחיש הדבר, מיראתה פן תעטה בתה חרפה עליה ועל ביתה, כי נפשה חשקה במסתרים בבן גר חרש-הכרזל...

— אבל הנער הזה הוא בחור טוב והמים דרך—ענתה שפרה לדבריה—איש עושה מלאכתו באמונה ואין בו כל נפחל ועקש, ומרוע תחשבי לחרפה לביתה, כי יהיה לך לחתן?...

— האלה דברייך? קראה האלמנה בהתעוררה מאד לדבריה, ופניה היו לפני להבים—האמן את בתי לאיש לחרש-כרזל? האעטה חרפה כזו על משפחתי? והטנם הדעי כי בכל משפחתי ומשפחת בעלי—ינוח בשלום על משכבו! לא נמצא אף בעל-מלאכה אחר, ואיך אעשה רעה כזאת לתת את בתי לאשה לבן בן-משפחות כזה?

— אבל לא הצדקי בדברייך גרונה יקרתיה—ענתה שפרה בפנותה, בחננה קולה אליה—כי כלנו יחד בני אברהם אנחנו, בני יצחק ועקב אבותינו, כי בבית ישראל לא נמצאו אצילים ופרהמים וחורים ואיש לא יכבד על פני רעהו במוצאו ומקורו, וכאשר הוקר בעיני ה' תורה מלומדיו, כן יקר לו גם עמל

איש אשר בועזת אפו יעבור ומעשהו באמונה. אף לא טוב העשי גדונה אחרת כי הכבדיו עולך על בהך האומללה ותאצי כח להיות לאיש אשר לכבת כל עמו, כי הוא ראשית סדון, מקור כל עוני ויגון ואחריתם מי יסורנה? ואם אני גם את היינו לאנשים מבלי שאול פינו ומבלי פנות אל דברינו, אבל עתה עת אחרת היא ועלינו לשית לב לה. חדלי אפוא אחרת, אל נא העשי כדבר הרע הזה ואל הפירי כרית האהבה ונר אלה יהל על ראש כלכם יחד!

אין דבר אשר מלא לכה יגון ומכאובים, כמו בראותה הענובה הרבה אשר בקרב בנות עירה והסחי וסאוס אשר בכיהן, ובכל עת בואה אליהן, לא מנעה מהן מוסרה הטוב ושפתיה דברו הסיד לאמר: אטנם ידעתי זאת גם אני, כי יכבד העוני מאד על איש וכי ישבית כל שמחת בבית, אבל אם העוני ביד ה' הוא, ופי יובל לשנות חפצו? הנה לא בן גם הנקיון, כי רק ביד האדם לבדו הוא. והאין די רע בהעוני, כי נוסף עליו גם רפיון ידים? או מה, האין די מים לך לרחוץ במ פני ילדיך ולכבס גם כתנחם, או האין מסרק לנקות בו שערות ראשם? לא, לא טוב הדבר הזה אחרת! ותחת לשבת על סקסוך ושפתך נעוה כהפללך, תחת לאהוז בידך, "בהקרבת-מנחה" הן טוב הוא כי תאחזי כהמטאטא והנקי ביהך מסחי וסאוס, כי רק אז תצדיקי במעשיך. רחצי נא הוכי, הסירי חלאקך מבית, ואז תרצי בעיני ה', וגם יד העוני תקל מעליך.

הסר, הגדולה בעיר מולדתי היתה אשה אש-החיל, כי כרעם בגלגל המס קול דבריה את כל הנשים היושבות אתה על פני השוק ושאתה לה בלביא. גם כח ירה רב לה, ובאחזה בעורף האברים אשר קנתה מהם את הבואה האדמה בשוק ברובה ריב אחס, או לא יכלו השיב רוחם כמעט מעוצם ירה ומבוכר מהלומותיה; אך כל אלה לא עוררו לב שפרה ולא פקדה עון עליה, כי האשה היתה אלמנה מבעלה, ועליה לכה נוסל לכלכל נפשות עשרה ותומיה ויהומותיה, ומאין יבוא עזרה? אבל היא למדה במעשיה לעשות גם אחרת, גם להונות את לב האברים ולסבבם כחש ובמרמה, במלטה במסתרים איזה דבר מעגלותיהם, או בהחסירה בצדיה גרה או שהים ממסכה הכסף אשר עליה לשלם חלף הבואתם, ועוד כאלה רבות, ולדבר כזה לא יכלה שפרה החריש עור, ובנועם שפתיה הוכיחתה על פניה. לא, הסר יקירתי! כה קראה באוניה — לא טוב הדבר הזה אשר העשי, המרס הדעי כי עון פלילי הוא להונות איש ולהתעוהו בשוא? ואף כי הוא לא מעמנו הוא, הבזה יקל העון מעליך? הן יכבד עיר שבעתים, יען כי חלו ל-ה שם הוא. אף כזה הן תמימי רעה גם על שאר עמך, כי אך כנוכלים ונובלות נחשב כלנו בעיני הנזים האלה ועל כל העם יצא הקצף. לא, הסר יקירתי! אל נא תוסיפי לעשות כזאת, רעי אמונה ואהבי מישרים, ואז הצליתי במעשיך באמת.

בה שרה המ בשלח בעיר מולדתי נוקשה פהאם בעונה, כי הלך לכה אחרי מענבה והעט חרפה על אמה האומללה, וכל יושבי העיר נדרו מפניה כמפני דבר הוות, ותהי להפת בעיני כל. ובאין מאסף אותה הביתה

ימיה קרבו ללה, מלטה נפשה אל בית שפרה, או אל תורה הקטן באחת הפינות אשר היה לה למעון, והיא קרמה פניה באהבה ונועם והאספנה אליה, גם פנתה לה מקום ללון במטתה יחד עם הבריס והכסאות אשר עליה, והיא שמת מראשותיה את אבהתה בשכבה על הארץ. אף לא נרעה מאו עינה טמנה, וכל ימי שבתה אהה יחד הראתה לה אותה אהבה, עד עבור ימי לדה. ואחרי שובה לאיהנה, נהנה לה כל מחסורה, שמלה יחד עם צרור הכסף, למען אשר הוכל לעבור מהעיר ולשים פעמיה אל עיר אחרת, למען הסהיר שמה חרפתה. ואת הילד השאירה היא בביתה וכאשר חשניה היה לו.

— אבל איך תעשי כדבר הזה, שפרה? קראו באוניה השכנות בהשתוממן טאד למעשיה—הלהת יד גם לזונה נכריה?...

— הצדק עמכן, אחיות יקרות—ענתה לרבריותן כאנחתה—כי גם נפשי תהעב את הסורה הזאת וכצנינים היא בצדי, כי הצנע לכת היא ההלתנו מאו ומעולם, וכנות סוררות כאלה הן החללנה בידן את יפעהנו הזאת. אבל הנקשיח לכבנו ולא נחוש גם בצרות נפשה? האין די יגון לה ובעש ומבאוכים בחרפתה? אף מה יאשם פרי בטנה? כי החטאה נפשו היא זאת אם בחטא יחמהו אמו? לא, אחיותי היקרות! לא עלינו לדרוף הנפש החוטאת, כי מי יורע, אולי תשוב מדרכה ואז יכופר לה, כי ה' הוא אל רחום וחנון וסלח...

כה התהלכה האשה היקרה הזאת עם אלהים ואנשים ואלה היו מעשיה בכל ימי חייה, עד יום מותה. אף במרם מותה עוד הפליאה לב כל במעשיה. כי כאשר שאלוה הנשים הנצבות עליה, את מי השכרנה „לקדיש“ לה, השיבה היא אמריה לאמר: את יוסף! כי יערב לה קול ילד עובד כמזהו אשר יעמו עלי חרפת אמו על לא דבר כקול כל הילדים התמימים אשר לא ירעו עשות רע, ובהפלתו אמצא מנוח לי. „הקדיש“ יוסף היה בן הבת סוררה, בה שרה המבשלה אשר אספה או אל ביתה.

יב

ר' טודרוס.

בעצי כרשו ובוקנו היותר על פי פרותיו „ובהררה פניו“ יכול ר' טודרוס להחשב לאחד נכברי הארץ, לגביר אדיר המושל במכמניו, אף כי ירעה כל נפש יודעת בעיר טולדתי, כי אין לר' טודרוס כל מאומה ובי רק מעטל כפיו ישבע, אף לא חפץ עליו כבוד יחש—משפחות, או הורת ה' אשר בהוך סעיו, או שאר כל כבוד. ובכל זאת היה האיש ראש וראשון בעיר טולדתי, ולא יעשה דבר בהוכה בלתי אם ישאלו פיו. ולא רק אביוני אדם לבדם, כי אם גם קציני העיר וגביריה ונכבריה יחד נחתו מפניו, ואיש לא ערב לבכו לההנרה בו להתיצב לו לשמן עלי דרך.

בבית ה' שמה עמד ר' טודרוס המיד בראש הנהל „המורחי“ ומבחר

העליות היו לו לנחלה, וכל הקרב הקרב אליו כפף כאגמון ראשו ושפתיו צללו מפתח בדבריו אתו. לא נחשב בעיניו גם רב העיר וכל כליה הקודש היו כנכלי חרש לו, ומעולם לא נשא על שפתיו שם "רבי" כדברו עם הרב, כי אם קראתו תמיד בשמו; "ר' ישישכר". ואם העלה על שפתיו שם הגביר "ר' פנחס", אז החסיר המיד גם את תואר הכבוד ויקראתו רק בשם "פנחס" לבר. עד כי לא היה איש בכל העיר אשר היה נכבד ונשוא פנים בעיניו, כל הנכירים כחציר בעיניו, וכל תופשי התורה יחר כציץ השדה.

אם באה העת לבחור גבאי לחברה קדישא, או נתנה המיד המשרה רק על שכמו לבר, כי לא הרחיב איש עוז בנפשו לקום נגדו ולהריוח משאיו, בי ידע כי בנפשו הוא. גם סכס הכשר יחד עם סכס הקמה היו לירושת נחלה לו, וכל כסף העדה נתן רק על ידו לבר, והוא המוציא והמביא בכל אשר לה. איש את אחיו בעיר מולדתי שאל: מה זאת? ואיש אל רעהו תההו, כי לא ידעו במה יוכה ר' טוררוס ורבו ומי נתן לו הכח והעז הזה? אבל רק מענה אחד היה בפיהם יחד: כי הוא ר' טוררוס הוא, ומי יאמר לו מה תעשה? —

לא היה דבר אשר שגב ממנו. בהתאונן באוניו הגביר ר' חצרון, כי התנו הצעיר סר פתאם מדרך הטוב, כי השליך אחרי גו את למודו בבית ה', מאם בספריו הקודש ויחל לתנות, בהספרים הקטנים" וכל סעיני בסף, וכי עינו רואה, כי יוצא הוא, למינות" ואולת ידו מהושיע. אז חשף ר' טוררוס זרועות ידיו, וברדתו אל בית הגביר, הרעים בקולו על "השקץ", שסוהו כעפר לדוש בדבריו ולא חשך ממנו גם מכת-לחי, עד כי הפיל עליו אימהה ופחד וכספני הארי גבעת האיטלל מפניו, ולא יסף עוד סאו "להתהולל", בספריו הקטנים". גם אם נתעה פתאם לב שטריהו הקטן בעיר מולדתי בשוא, להא את אחד מכניו אל בית הספר, והנה נורע הרבר פתאם לר' טוררוס. ובשצף לקצף התנפל על הקטן ואחת דבר, כי אם יעשה בנכלה הזאת, או דמו בראשו. אם קם שאין פתאם בעיר בין הסוחותנים, קציני הארץ אשר נקבצו באו אריה, ואשר החלו לרוב ריבם יחד במשפט, ורגעי מספר לפני "החופה" החלו להראות איש לדעהו, איך הסבילו לעשות, כהתנכרות", כי זהב סווקק שבועתים כזה יחובר יחד עם חרש סחרשי ארסה, וכי גם אבותיהם בעברי פי פחה יגערו מסקומם סחרפה וכושה, ומהומה אלהים חיתה בבית, או חופיע פתאם ר' טוררוס בהובם ובקול עכרות הרעים עליהם: הם! אל תשמיעו קולכם! וכמו רגע חרל השאון ולא נשמע עוד קול בבית, גם אם ערכ אחד הסוחותנים את לבבו לשאול: אבל מי אהה כי תדבר כן וקולך כקול נגיד ומצוה? או התיצב פתאם לפניו ר' טוררוס ברוב גאונו, ובהעמידו בראשו הרחבה ובחלקו כידיו את וקנו השמיע עליו קולו לאמר: אני ר' טוררוס! וכמו קסס היו הדברים האלה על שפתיו, וקול האיש נחבא פתאם ושפתיו נאלטו דום.

במר נפשו התאונן באוני כל ר' ירחמיאל השדכן, כי בכל ימי חייו לא עבר עבודה רבה ולא דבא לעפר חיתו, כהתנכרות" בין ר' פלמיאל

בעל בית הרחיים ובין ר' בצ' לאל' ה' מו"ג, כי הנערה אחת דברה, כי בחלה נפשה ב' ה' ח' ו' וכל עוד רוחה כה לא תהיה לו לאשה. נדרה שנתו מעיניו ויתר גרונו מדבר יום יום באזניה ובאזני אבותיה, כי שומע לא היה לו מהם. עד כי רחם ה' עליו וישלה לו עזרתו מקודש, והנערה נתנה און קשבת לרבריו על אפה ועל המתה, וספר התנאים נכתב כמשפט. אך כבוא יום חתונתה ושמחת לכה, נחמה פהאם הנערה על מעשיה ותשב לרבר, כי לא תוכל שאת את בן-גילה, שנאת מות שנאתהו וכי טוב לה להת ככרחה ריש מלעבור אהו תחת החופה. ואז היתה מהומה גדולה מאד בבית, כי עמחה הסודרה חרפה כזו על כל, וקול מספר כהנים נשמע מסביב. ופי' יודע את אשר היה, לולא מהר ר' טודרוס לרדת אל בית הנערה, ובהרעיונו עליה בקולו: חצופה! נתן אות כידו בזעמו, כי הסהר לרדת תחת החופה ולא תאחר אף רגע קטן, וכמו אחזה בה יד מסותרת ותדחפנה למדהפות, מהרה האומללה למלא פקודת האיש ולעשות כמו רגע כטוב בעיניו.

שפתי בועז הרצען בעיר מולדתו היו באש צרבת, עד כי כל הקרב הקרב אליו יהו למשיסה בידו, כי היה האיש טהור חמה מאד, וחטתו התעוררה כנעורת בהריחה אש, ועל בן היתה לו נלחמה תמיד גם עם אשת חיקו, ולא אתה ושתים נזהו בראשה הכסא שלש הרגלים אשר הוא יושב עליו יחד עם המרצע ומקבת וכל שאר בלי-הרצענים, והוא לא התאוננה ולא דברה דבר והשא מכאוביה בטנוחה. אך יום אחד לא יכלה שאת עוד, ובהתפרצה מן הבית והשמיע קול צעקה גדולה מאד, מהרה למלט נפשה בבית ר' טודרוס. ובראות זאת ר' טודרוס ובהודע לו כל אשר קרה אותה, מהר לקול החנהה לרדת ביהו אישה הוועם להוכיחו על פניו ולגער בו. אך הוועם התיצב לפניו וחטרו נהכה באש, וידיו שלח אל בלי נשק להשליכם גם בראשו, ואז העיף עליו ר' טודרוס עיניו ובקול עכרות הרעים עליו: הבפני תדבר כן? עז פנים? בפני? בפני ר' טודרוס?! בעוד רגע השיב את האומללה הביתה, מעול! פי הדובר, ר' טודרוס! כה דבר כנערתו, והאומלל היה כגבר נדהם, נאלמה לשונו פהאם, ובחין מקשת מהר לעבור ולעשות כפקודתו.

ר' מיכאל ראש הישיבה נוכח פעם בבית המדרש עם אחד הכמלנים אשר בהוכו על דברת איוו "סוניא" עמוקה מאד, ובהתחרותם יחד איש את רעהו ואיש איש הביא אותהיו להראות צדקו, זה ככה וזה ככה בלי מצוא ככל אלה פשר לרבריהם, התלקחה חמה שניהם פהאם באש, והחת דברים בנחת החלו להשמיע בשאון קולם ולהנדיל המהומה בבית, בלי ההבונן וכלי ראות כי כבר נקבצו באו האנשים להתפלל, אשר נצבו יחד מסביב כמו נר, ואיש לא הרתיב עז כנפשו להפריעם ממעשיהם. והנה ר' טודרוס נקרב אליהם, ובהעיפו עיני עליהם, השמיע קולו באזניהם לאמר: אני פה, ר' טודרוס! וכמוץ יסוער מגורן כן סוערו כמו רגע שני הנלחמים יחד מסקוסם, ואיש אל עבר פניו נטו ולא יספו עוד להשמיע קולם בבית.

אשתו התלוננה יום אחד באזניו, כי אשת הגביר ר' פנחס הציקנה למות,

כי בכל עת בואה ביום השבת אל עזרת הנשים להתפלל, או שיה וסוג לה עם אשת הגביר ר' פריץ ועם שאר הנשים הכבודות, ואהה לא תדבר דבר והוביש פניה לעיני כל, אף זאת, כי בשבתה יום אחד על כסא הגבירה, כחשבה בלבבה כי לא הבוא עוד, והיא באה, או מרשיתה מעל פניה בבוא. ודעה לנכון נקל, כי חרפה כזאת לא יכול ר' טודרוס שאת, וכיום שבת אחר לעת חפלה המוסף, התפרץ פתאם בעזרת הנשים, ובהרעיוו בקולו על הגבירה וכחרפו אותה כמו פיו, חלץ פתאם את כסאה מהחיה, וישיב עליו את אשתו. ואז גדלה המהומה מאד בבית הגביר, כי התעלפה הגבירה פעמים ושלש, והשמיע קול אנחות נוראות ופניה חורו כסה. עד כי רק ברוב אינים צלחה ביד בעלה להשיב רוחה אליה, ובדמעות עיניה ספדה באזניו כל אשר קרה אותה היום בעזרת הנשים, ואחת דברה, כי לא תגזול ולא השקוף, עד אשר אם ינקם נקמתו מהזר האכזר הזה.

— אבל מה אובל עשות? — ענה הגביר בקול יגון ואנחה—והוא ר' טודרוס?!

— אבל מי הוא ומה הוא ר' טודרוס? המפניו תירא? מי ומה הוא?...

— זאת לא אדע גם אני, יקירתי! ענה הגביר שנית כמנוד ראש—אבל הוא ר' טודרוס!...

לא הרים איש את ידיו ורגליו בעיר, אם אך ידע, כי לא יהי לרצון בעיני ר' טודרוס. ובכל פועל ובכל מעשה, בכל מלוה וכל מקח וממכר, אם ידובר, נכבדות בעיר, או אם ישלח איש את אשהו, אם יכנה או יהרס, אם יברך או יקלל, בכל אלה יחד היתה המיד לראש השאלה: אבל מה יענה ר' טודרוס? ר' טודרוס ימאן כאלה, ר' טודרוס יקצף קצף, ר' טודרוס לא כן יחשוב! — דברים כאלה נשמעו תמיד על שפתי כל. ואוי לו להאיש אשר חשב בלבבו אחרת ואשר לא שוה לנוכח פניו את ר' טודרוס, כי אחריתה היתה להכריתה.

ההיתה זאת מרת אלהים באמת, אשר נתנה לר' טודרוס להשתרר על אנשים, או סבלה לב האנשים לבד אשר נחתו מפניו על לא דבר? ואה לא נוכל דעת, אבל ר' טודרוס—היה ר' טודרוס, ואלה היו מעשיו ומעלליו בעיר מולדתו.

ב

ר' בויכאל משלחת.

עיניו היו גדולות ולבנה מאד, מביטות נכון ונחירות חדרי לב, מצחו קמין ומלא קמטים, ושפתיו הדקה וההרבה צללו יחד מדי דברו. ובכל עת עמדו על מקומו וראשו השח השפיל לארץ, וקצה זקנו הקמין אשר ורקה שיבה בו אחו בין שניו, או היה נורא על כל סביבותיו, ואוי להאיש אשר ערב או עזז בנפשו לנשה אליו ולקחת עמו דברים.

לא היה דבר אשר יכול להפיק רצון מר' מיכאל ואין איש אשר יכול למצוא חן בעיניו. בראוהו איש עובר על פניו ברחוב העיר ולא פנה ולא שעה אליו ולא ברכהו לשלום, או נהכה חמתו עליו כאש, יען כי אך להבעיסו עשה ואה, רק למען כוונתו בעיני כל. ואם ערב איש את לבבו לגשת אליו ולדבר שלום עמו גם לשאול לחפצו. או זעם זעם גם עליו, כי אין וזה כי אם חפצו רק להתל בו ואך לצון חסר לו בדבריו. כי מה לאיש זר לשלמו ולחפצו הוא? ואם הוסיף האיש דבר עוד לאמר: הן יניל לבבי מאד ר' מיכאל, בראותי פניך היום, כי זה כמה עיני לא ראוך! או עלתה חמתו עד להשחית; כי כמה נחשב בעיניו, אות הוא, כי אך כזאת יחפץ לכבו וכי ישאל באלה נפשו. כה התמרמר לבבו תמיד למעשי כל איש, וכה מצא בכל עת תואנה להתנפל על כל עובר ולבוא במשפט אתו על לא דבר.

אם הללו האנשים איש בפניו וידברו טובות עליו, או ותעורר הוא בחמתו ואחת דבר, כי רק למען השפיל כבודו ידברו כן, אך למען הראות מה בינו ובין האיש המתולל בפייהם. ואם שמע ספיהם חרפה איש, גם אז התלקחה כאש חמתו, כי אין זאת, כי אם יבקשו לעשות חרפה עליו, ומעשיהם כמעשה האנשים בעון הכת כי יפקד, למען הוכיח בו כלתם והקת מוסר. ואם בקשו האנשים להצדיק נפשם בדבריהם ולהראותו לדעת, כי לא אליו כוננו חצם על יתר, וכי רחוק הוא מהם מפקד עליו עונו, אז הוסיף עוד להתעבר שבועתים; כי אם יתאמצו להצדיק נפשם, אות הוא כי אשמים הם באמת וכי כהתל באנוש יתהלו בו, ועל כן התנרה כם בעברה אף וחמה ולא נתן דמי לשפתיו, עד אשר אם פנו האנשים עורף לו, באטמם אזניהם משמוע כל דברי ריבותיו וגדפותיו.

בכל עת בואו אל בית ה' להתפלל, נחר תמיד ככל העומדים כתוכו ויהגרה באפו בכל אשר טסביב לו. כי אם הכיט עליו איש בעיניו, אות הוא כי אך רעתו הוא מבקש, וכי על כן יחקרנו בעיניו, למען דעת כל מצפוני לבבו. אם ענה איש בפניו אמן בקול רם, אז ידע כנפשו כי אך למען הבעיסו עשה זאת, רק למען הראות לעיני כל, כי הוא לא יבין ולא ידע לעשות כן. ואם נסוג איש אחר שנים שלשה צעדים, אחרי כלותו הפלה שמונה עשרה במשפט, והוא עומד עליו—אז מלאו שפתיו אש צרבת, כי כפשע בינו ובין כוהן רגליו וכמעט היה למרסם לרגליו. כה התעבר תמיד על כל צער וצער ועל כל דבר ודבר, וכה נהכה חמתו כאש בלי מרפה, עד כי יראו האנשים מפניו כמפני דוב שכול.

כל אשר דבר איש אחר באזניו, נחשב תמיד כמו זר בעיניו, וכל הגה אשר הוציא מפיו, היה בעיניו רק ההיפך מדבריו, ומעולם לא נתן תודה לאמרו פי וזלתו, והתמיד בקש הנאות לסכל אמריו ולשים לאל כל דבריו, עד כי כל אלה אשר חפצו להפיק רצון ממנו, החלו לדבר תמיד באזניו ההיפך מאשר חשבו בלבבם, כדעתם נאמנה. כי חפצם יצלח בידם, כי הוא יראם לדעת ההפך מדבריהם. לא האעיל לאיש גם בהתאמצו לתת בשפתיו צדק לדבריו ולהורות

לו על כל מוצא פיו, כי אך, כמתעתע היה בעיניו ואך חנוף יחניף לכבו ברבריו. בנפלו ברחוב העיר ואיש נקרב אליו להקיסו מעל הארץ, או תחת הה תודת לו על מעשיו, התאנף מאד ואחת דבר, כי רק למען שמוח לאירו ולצחוק למשכתו עשה זאת, ורעת לנכון נקל, כי אם חרל האיש מעשות זאת, גם אז לא נחל טוב מיריו, וכי התמרמר אז עליו עוד שבעתים.

אם בא אל אחת החנויות לקנות דבר מה ושאל כמו פיו לסחירו, במרם יעניוהו האנשים, הרעים פחאם בקולו עליהם, ברברו באפו, כי לא מתן הוא מכקש, כי אם ככסף בלא ישלם, ואיך לא יבושו ולא יכלמו ולא יענו לו דבר? וכאשר עניוהו האנשים כמשהוסימים לאמר: אבל ר' סיכאל! הן אתה לא נתתנו לענות לדרכיך, ומדוע יבער כאש אפך? או צללו שפתיו מכעש וכל ברי עור רעדו יחד בדברו, כי גם למשונע יתנהו כמו פיהם! ובחרפות וגרופים החל להתקוטט כם, ובחרי אף יצא מעל פניהם.

הן כל הקורא בספר יחפץ בלבבו, כי יוסיף דעת לו וכי יקח לקח בקראו בו, אך לא כן היה גם דרך ר' סיכאל, כי הוא קרא בספר אך למען לריב ריב עמו ולשים דבריו לאל. עד כי מדי קראו בו, החזיק המיד עם עופרת בידו, למען חרות בשוליו כל תלונותיו עליו כמרירות וכעש. ואף כי לא יכול הוא להוכיח כמו פיו, כי שתי פעמים ארבע הם ששה וחצי, אך לא הודה מעולם גם להאיש הדובר אהו, כי שמונת המה במספר. כי, הריפך" היה לו ללחם חקו, ובלערו לא יכול לדבר דבר ולהוציא הנה ספיו. ועל כן אכלה נבלה נפשו מאד, אם נבצרה סומה מסנו לעשות זאת, ואם עבר יום אשר לא יכול לריב בו ריבו עם איש, כי אז נדרת שנתו מעיניו כל הלילה. — כי מכל משא כבר היה על ר' סיכאל שאת את האנשים אשר האירה ההצלחה פניה אליהם, מי לא יבין זאת? אם צהלו פתאם פני ר' יוסף החזן כשחתו את לב שומעיו בבית ה' בקול נגינותיו, "בסלסלו" באזניהם בעון וחרדה איזה "פוסון", אז התעורר הוא ממקומו כועס אף בקראו: הגם זאת? לבלי מוצא מנוח גם בבית ה'? למה ינעה כקולו כשור טבוח? או אם התענגו האנשים לשמע דבריו ר' יששכר הרב וחידוהיו, בעלותו ביום השבת על ה' ים ה', "לדרוש דרשותיו" כמשפט, אז עוה הוא שפתיו כבוו בדברו במרירות: האין די בצרות, הגלות? כי עלינו לשמוע גם קול דבריו? מה ידבר ולא דבר כבר? אזני תצילינה משמוע! או אם דבר איש באזניו על אוצרות ר' פנחס כי אין ספורת לסו וכי לבבור הוא ולהפארת לעיר מולדתו, אז הניע הוא המיד ראשו לדבריו בדברו בחמה שפוכה; ואני כבר הוספתי לי על שלשה עשר העקרים עוד עיקר אחד: אינני סאמין, הן ימות האיש ויקבר בה כריכים וריס, ואם זכר האיש גם שם הנכיר ר' פרץ, אז ענה ככעש וככוו, כי אין דבר לי עם אכיון כזה! אף שמתו גדלה שבעתים, אם צלחה ביריו להתחיר ולהמס לב איש ברבריו. כן בהתאונן באזניו פעם גודל החיים על מחלתו האנושה, כי סאנה להרפא, אז מהר הוא לנחמדו בסו פיו, כי ידע נאמנה, כי לא יארכו מכאוביו, כי גם רודו הן חלה במחלה כזו, ובמרם התכוון ואיננו. וכאשר נאנח יום אחד

נ ד ל י ה ה מ ל ס ר באזניו כי באו מים עד נפש, וכי עליו רק לשים מחנק
לנפשו, הניע כמו ראשו בדבריו, כי לא טובה היא עצהו, יען כי פעמים רבות
קרה, כי הורידו את התלוי בעיר רוח חיים באפו. והאם לא טוב הוא לו להפיל
נפשו במצולה הנחר בחושך הלילה, כי אז הן יאכר עדי עד ועין כל חי לא
תשורנו עוד.

אף זאת, כי גם לצון חמר לו ר' מיכאל מעת לעת, ובלבבו ההענג מאד,
אם צלחה בירו לרתל כאנוש בחפצו ולהכאיב לבבו מאד במחתלותיו. אם ראה
איש רך ברחוב העיר ורגליו ישוה כאילות למהר ברוצתו, או מהר הוא לנשה
אליו ולעצור פהאם בעד מרוצתו, כהושימו לו כף ידו לשלום, ובהחלו לשאול
לשלטו ולשלום אשתו ובניו, לשלום כל משפחתו הותנתו ותתנו דודו וטסרפו
ולשלום כל מיודעיו יחד אין נקי. כספחת דבק בו ולא הרפה מטנו ולא נתנו
למוש מסקמו, עד אשר אם אחר האיש—המוער. גם בהתאונן ר' פ' ט' ל
ה ש' ב' יום אחר במרורות באזניו, על כי הוציאו רבה דעת עליו בעיר, כי
נוקשה נפשו, בחמאים, או הניע הוא כמו ראשו, הביט בפניו ביגון רב
וכמהתאנח דבר: צר לי עליך, ידידי, צר לי מאד! כי אלו הוציאו רבה עליך,
כי באצבע אחת רוצת את ראש מגדל הנחושת אשר בבית הפלמס, או יכלת
להתאונן באמת, כי מי יאמין זאת? אבל דבר כזה?... ובאשר ראווה פעם
שטח ועלו מאד להמספר אשר נשא ר' טאטיל המגיד למה, והאנשים השתוממו
למעשהו ויניעו כמו ראשם, או ענם הוא בלעג שפתיו לאמר: הן כפלים חשטח
נפשי היום, כי אשמע באוני, איך יבך האיש על דברי אולחו, וזאת שנית, כי
אין מספר בלי סת!—

בראותו פני יחיאל הנבן, או השמיע המיר קולו מאחוריו: אבל מה
זאת, יחיאל? לולא ראיתי אחוריק, כי אז לא הכרתי פניך כמעט, כה שינית
מאד! ובעמדו פעם ברחוב העיר לפני בית יוחנן האופה ובעיניו הביט
למעלה בלי מרפה, והעוברים על פניו שאלוהו למעשהו: או ענם בנחת שפתיו
לאמר: המרס הראו כי על הגג הוא עומד, בעליות זה מעט לתקן שמה את
קנה ארובת העשן, והרחוק הוא הדבר, כי בררתו מעליו המערנה פהאם קרסוליו
ויפול לארץ וירץ נלגלתו? ואיך אוכל עבור מפה ועיני לא תראינה זאת? —
גם בהכשל פעם לנגד עיניו שמשון המזג ברחוב העיר, ובנפלו שכר לרסיסים
את צדור לוחות הזכוכות אשר נשא על גבו, ויעש מספר כהנים, כי כל הונו
ועמלו עלו בתוהו, או נאנח גם ר' מיכאל במרירות למראהו, ובאשר השתוממו
מאד האנשים למעשהו, או הוסיף להאנח מרה, בדברו כמו פיו לאמר: לפול
לארץ יחד עם צדור לוחות זכוכית, ולבלי לפצוע ידיו ורגליו בפצעים אנושים
מאד! הישמע דבר כזה בכל הארץ? ומי יוכל ראות זאת בעיניו ולבבו בקרבו
לא ירגז? רק לשטן המשחית הצלחה, משונה" כו. —

היה ידו מצא ר' מיכאל רק בהבית אשר נחל מאבותיו בהשכירו אחדים
תחדדו לשכנו, אך לא בכל עת הצליח בירו לעשות זאת, כי נפל פחדו ומוראו
על פני כל. כי אם אך ירד האחד לגור בביתו, או החל להעיק ולהציק לו

כדבריו עד מות, אם מפני "עדר" ילדיו או "שרציו" הרבים כשרץ האדמה, או מפני אשה האיש, אשה מדנים אשר מרוב קנאתה בו על כיהו ונהלתו הסר חיו כל היום ופיה מלא אלה המיד, או על הקעו יתר בהקיר בצדיה, למען החריב הבית ולהפילו למשאה, או על כי בחלה נפשו בקולו וכמקדקות חרב הוא באוניו ועוד דברי הנאות כאלה וכאלה אשר מדרו חיי האיש, ושיבוה עד דבא, עד כי מהר למלט נפשו ולגוס מפניו מנוסה חרב, אך כל אלה, לא עצרו כח לשנות דרכי ר' טיבאל, ובמנוחה נשא מחסורו גם רעבון בטנו, אם אך ידע כנפשו כי הרע הציק לאיש, וכל אסון אשר קרה את יושבי העיר היה לו למשהה ולשמחה. כה ישב פעם בבית ה' בבוקר ולחיו צמקו מרעב, כי שני ימים לא בא אוכל אל פיו, ואחר האנשים ההפרץ פתאום בתוך הבית ויספר בחרדות, כי נהקו מוסרות השידוך בין הנביר ר' פנחס ובין מחותנו בעיר הפלך, וכי גדול מאד המספר בבית הגביר, או צהלו פניו פתאם סגול, וכעו וחרוה קרא בהתעוררו ממקומו: האח! כי ברוחי פעמים, מעדני סלך בפי, עתה לא אדע רעב עוד!

כה ההלך ר' טיבאל עם האנשים ואלה היו מעלליו לסגור ולפחד. עד כי איש איש בעיר סולדהו, בהתפללו יום יום הפלתו לה' להנצל מדבר ומסנפה, מהשטן המשחית ומכל פגע רע, הוסיף עוד ברגש דבריו בסחר לבו לאמר: אף מפני—ר' טיבאל משלחת!

כא

ר' גרונם איש-חמודות.

פני ר' גרונם צהלו המיד מענג לב גם שפתיו צחקו כנחה בכל עת, ומעיניו נשקפה ענות-חן, וכענית האיש אשר יחוש כנפשו כי מרוסס הוא על כל ואשר רק מפני חסד יחונגם להשפיל ראוה. אף כי יכול להחשב באמה בעיני ר' גרונם לאיש אשר ערך מה לו, ונפשו ידעה נאמנה, כי וולחו אין איש עוד בכל הארץ, גדול דעה, נכבד ונשוא-פנים ורב העלילה כמותו. הגם כי איש וולחו לא ידע ואה, ורק הוא לברו הנחיל לו כל הכבוד הזה, אך הוא לא פנה אל משפט האנשים ואל שיחם, כדעתו נאמנה כי רק מאפס דעה לא ידעו ערכו ולא יתבוננו אל כל אשר אהו, ועל כן ישנו בשפטים.

פניו זכו בכל עת סבוריה, ושערותיו היו סדורות הלתיים ולכנה ידין כלכנה השלג. גם בנדיו אשר עליו נקו מכל חלאה כברגע צאהם מתחת ירי החיים, ומטחו הקטן אשר החזיק בידיו המיד עם הכפתור אשר עליו ההנוסמו להור ולהפארה, כל צעדיו היו כמו ספורים המה יחד, ומה עוד אמרי פיו כי לא דבר ר' גרונם דבר, בלתי אם ידע מראש כי דבריו יהיו לעז ולכבוד לשומעיו, ולא הוציא רגה מפיו בטרם ישקלנו שבעהים, וכל אמרי פיו היו כמו החום עינו עליהם, וכמו יקרו לו מזהב ומפז רב. גם על כל מעשיו יחד

חפזו הוד והדר, וכל דרכיו וארחותיו התנוססו תמיד כיתרון הכשר הפארת וכבוד רב.

כי נפש ר' גרונס ידעה רק אחת לבר, והיא — כי ר' גרונס הוא! בדבריו ובהחרישו, בלכתו ובעמדו, בשכבו ובקומו, הנה היה רק הוא לבדו לנגד עיניו תמיד, גם בצחקו ובהציפו עיניו, בכל הנועות ידיו ורגליו התאספן אך להראות כי הוא האיש וכי רק לו לבדו גאווה תהלה וכבוד. ולא נסוג אהוד מפני כל, ולא חשב אנוש עיר.

אם בא אל ביה ה' לההפלל והאנשים בכיה לא כמו מפניו, אז עבר צחוק קל על שפתיו, אף השתומם לבבו מאד, כי איך לא יכינו ולא ידעו האנשים ערכו? אף אם ההרומם אחד מהם ממקומו לבואו, אז השח רק מעט ראשו לנגדו לאור הודה לו, בלי שכות אף רגע מי הוא ומה אתו וכי הכבוד הזה לא טהן הוא לו, כי אם חוב נמרץ מאד, ועל כן לא לכבוד לו להודות להאיש כביר על פעלו ומעשהו, ואם נדברו האנשים יחדו איש אל רעהו והוא עמד לפניו, והם לא ישיחו לבם אליו, אז היה הוא כמו לא יתבונן אל דבריהם, וכי אחת היא לו, אם ידברו ואם יחרלו, ואם פנה אליו פתאם אחר ט"ס לדבר ולהשתוחח עמו, אז חונן אותו רק כאחת ממלותיו וכבוד שפתים כנלענ לשון, וכמו ידבר רק לבלי הוביש פניו; יען כי לא לאיש כמוהו לאכד בדיו לדיק ולפחה פיו אל כל עובר ולהוניה שפתיו על לא דבר.

בכל עת דברו כמו פיו היה תמיד גם שמו, שם ר' גרונס על שפתו. כי הוא לא דבר מעולם דבר ככל האנשים לאמר: אני עשיתי ואני פעלתי זאת, כי אם כזאת: ר' גרונס עשה זאת, הן זה הוא פועל ידיו ר' גרונס! ואין איש אשר בא אל ביהו לשחר פניו ואשר לא ישאל הוא פיו בענות שפתיו לאמר: הלא דבר עם ר' גרונס באת ער כה? דבר נא יורדי דבר, כי אנו ר' גרונס פתוהות הן לשמוע, לא יכלה למלא נפשו גם התהלה אישר הללהו איש כמו פיו בפניו ולא עוררה לבבו כביר מעולם; כי כמה נחשבה היא לעומת ערכו באמת? לו היה עוד ר' גרונס אחר כמוהו בארץ אשר הללהו כמו פיו, אז אולי מצא נחת בדרכיו באמת, אבל האנשים האלה? מה יסיפו ומה יתנו לו המה? הן רק כילדים הם בעיניו, אשר אין שוה להתבונן אליהם, אף לתת לב לשיחם והגנם.

אין איש אשר עורר לבבו במעשיו ואשר יכול למשוך עיניו עליו, להפלות בינו ובין שאר האנשים, כי כלם יחד בעיניו נשתוו ועם כלם יחד התהלך במישרים, עם חסיד ההחסד ועם טשכיל היה אף הוא למשכיל, כי כמה נחשבו שניהם יחד בעיניו? כי אם בחסידות מי ישוה לו. ואשר לההשכלה—מי עוד איש טשכיל כמוהו? ובכל עת ישאלוהו האנשים על איוה דבר וענין אם ידענו אף הוא, אז יענה תמיד בצחוק נעים על שפתיו: אבל די הוא די לר' גרונס באשר לו! גם כל אוצרות הנכיר ר' פנחס, גם כל חכמת לב חתנו המו שלם, יחד עם תורת הרב ר' שם ר' יה וצוף אמרי נועם, ר' מאמי ל המניד מאפס ותוהו נחשבו לו. כי מה הם לעומתו, לעומת ר' גרונס? הן די כבוד

להם ועוז אם יחוננס הוא באחד ממכסיו, ואם מדי עכרו יהבונן אליהם כמעט קט, והיוכלו לבקש מידיו עוד? גם אם אחו אחד האנשים בכף ידו לשלום ויברכהו בכו פיו, או היו דבריו אליו המיד בנחה לאמר: כן ידידי בן, כי לא ישיב ר' גרונס ריקם פני איש ולא ימנע מענות, ואם ברכתני אתה — ואברך גם אני בכו פיו, ולמען אשר ידע האיש בלבבו ויבין כי רק טרוב ענות לב עשה זאת, וכי לכבוד הוא לו הדבר ולהפארת. לא נפל לבבו גם בשמעו דבר מאחריו, בדבר האנשים חתה עליו ובהשתוממם למעשהו על כבודו כי גדול מאד בעיניו ובי על לא דבר יתפאר על פני כל, לא הפיל אור פניו לדבריהם וצחוק נעים עבר על שפתיו בהניעו בכו ראשו, כי מה לו ולדבריהם? ידברו המה באות נפשם וככל העולה על לבם, והוא, ר' גרונס, הן לא יתדל סהיות ר' גרונס ואהו ילין כבודו, גם אם חרפהו איש על פניו, לא ההאונן ולא התעבר עליו גם אז, כי מי יבוא במשפט עם אנשים כאלה אשר יואילו לעשות כן ולחרף בכו פיהם את ר' גרונס? רק אוילים יעשו זאת! הנה בה שם ר' גרונס צנה וסודרה מסביב לו ולא הניח לאיש לעשוק, וכל עמל "האוילים" להורידו משאתו, היה אך לשוא, עד כי החלו מעט מעט גם המה להאמין לדבריו ולנשאו אל על גם בפיהם ולקראו גם בשם ר' גרונס איש חסידות באמה. — כי גם בכיותו נחל ר' גרונס כבוד רב, מי לא יבין זאת? כי רק בשם ר' גרונס נקרא הוא גם שמה, גם בפי אשה חזקה, ומעולם לא דברה היא עמו דבר אם לא בכבוד רב, ולא קראהו בכו פיה בשם אחר כל הימים בלתי אם בשם ר' גרונס לבר. אף זאת, כי גדל גם כבודה מאד בעיניה ותעדה נאה ונאון, כי למי כל חמדה ר' גרונס אם לא לה? ועל כן בכל עת דברה עם בנותיה לימים יוצרו, ליום בוא עת כלולותיהן, מלאה נפשה גיל בזרה, כי בנות ר' גרונס הן וכי גם שרים ורוזני ארץ ישתחו להן, וחשמנים מסצרים יבואו לבקש אהבתן, למען יקחו אחר כבוד ולהיות להם בנות ר' גרונס לנשים, בעוד אשר חשב ר' גרונס גם הדבר הזה לא לכבוד לו, כי גם באפס דברים כאלה מי לא יבין זאת? כי אם לא בבנות ר' גרונס החשק נפשם, כי הוא אפוא אשר הני לנהלה להם? או היש עוד ר' גרונס אחר בארץ? הנה בה גדל כבוד ר' גרונס בעיניו הוא, ובה גדל כבודו גם בעיני כל. —

המלא ר' גרונס סעיו בתורת ה' ? ההעמיק חקר הרבה? העשה לו עושר רב ? היתה משפחתו אחוה בחבלי היחש ? אף לא אחת כאלה ! כי אבותיו ואבות אבותיו היו מרלה העם, גם אשתו איך לקח לו היתה בת משפחה שפלה. אף אם ההגורר ביטי נעוריו בבית המדרש, אך לא עשו ידיו הושיה בתורתו מעולם וכשם "גור" נקרא בפי כל, אף אין מי אשר יכול להעלות על לבבו, כי רוח ההשכלה נוססה בו, וגם למושך בשכט סופר נפלא סמנו. אף מבלעדי כיתו וכסף מעט לא היתה לו כל טאומה בעסלו, אבל נפשו ידעה זאת כי ר' גרונס הוא, ועל כן מצא און לו. ההשתומם, קרא יקר ? אבל ערוב נא לבבך לעשות ! הן יאמר משל ההמוני — כי זה כל האדם, ומי לא יורה כי כן הוא ? דברו נא בכו פיהם אתם השכם והערב כאוני האנשים, הנידו כי ר' גרונס אתם, והם ישמעו לקולכם ויאמינו לכם.

כב

גבריאֵל מִשְׁבִּילִי.

הוא היה איש כבן ששים שנה, פגז הפיקו דעה וענוה-הן על שפחזו, וסעיניו נשקפו הוג וצדק. בגדיו היו ככל עה נקים, ושערה ראשו "סדורה" הלהלים וכתהרו לכנה כשלג, וכל מראהו כלו אימר כבוד. הן ועושר לא היו בביהו, כי הוא מצא חית ידיו רק בלמדו לשון וספר לילדים וסמכורהו מענה, רק די להם וסם ובגד ללבוש. וככל זאת היו רבים סאובלי שלחנו, וכל הכא אל ביהו באכלו ארוחהו, לא יכול זאת מעל פגיו בלהי אם אבל אהו לחם יחד. "עוד כף אחת, עוד כולג אחד, הן יש די לחם אתי, גם הקערה מלאה היא וסרק הפולים והעדשים יישפוק לשנינו יחד, אבל איפוא ושהה כאות נפשוך!" כה היו דבריו המיד במשוש שפיהם, ולא חש כנפשו רעבוננו הוא, אם אך ידע כי השביע נפש שוקקה וכי שבר רעבון מבקש לחם.

כאי ביהו היו מריהם אנשים צעירים לימים, מהבחורים הופשי-ההורה או אנשים צעירים וזלהם, אשר כאו לשמוע לקה ספיו ולהתענג באסרי שפתיו, כי מבלעדו דעה לשונות שונות אשר היו לו לנחלה כרום עטל וגיעת נפש, כי בלי עזרת מורים לסד לדעה אותן ורק כפי ספרים לבר, אשר שקד עליהם יומם ולילה, עד כי נדרה גם שנהו סעיניו, הנה ראה לבו גם הכסה ודעה הרבה, גם לשון לכורים נהנה לו עד להפליא, עד כי לקח לב כל שומעי דבריו.

— בני היקרים! כה השמיע המיד קולו באזניהם — עתכם היא עה הריש עה היא למעה, אל הכלוה איפוא לשוא. לטרו גם למדו דעה, וייקר בעיניכם כל רגע ורגע כשנות אלף. כי רק הדעה לבדה היא אשר הן עז לתאדם ואשר הביא מרפא לו, כי רק כה לבד ימצא האדם מנוחה כנפשו, והיא תרגיע לכבו בכל ימי הבלו. שקר ההאזה, הבל החמדה, כי עין האדם לא השבע מראהו, והכלית כל האזה בשמים ואהבה המותרות רק לכב — רגז וכליון כל רגש, ורק הדעת לבדה היא אשר הוסיף אוסין ללב ואשר תרגז נחת באסיה, החזיקו איפוא כה בעור עה, ואל תעוכוה כל עוד יש לאל ידכם לעשות זאת. — אך גם בהשקו העז בהדעה והנחה היא לבדה כל מיי-רחהו וטעון נפשו, לא היה ככל זאת איש נמהר במעשיו ונלהב כשאר המשבילים, אשר השכלתם הציית בקרבם אש-קנאות ואימר בסופה ובסערה יאחזו דרכם. כי הוא ידע לב האנשים וסמחורם, ועל כן לא פקר עון פעולם על כל אלה אשר קצרה כיניהם לדעת ערך ההשכלה ואשר התמרברו לכל המחזיקים בה, איך אעיר המתי על עור-עינים על בלי דעהו ערך האור? כה היו דבריו המיד — או איך אתעורר על איש חרש על כי אזניו לא השמענה קול מנגינות? הן האנשים האלה לא ידעו אה אשר המה עושים, ועל כן אך שוא נתמרמר להם, כי תחת להועיל להם, עוד נוסף להרע ולחבל חפצנו בידים. דרך חכמים כנחת הוא, ואשרי כל יודעי זאת, —

פעמים רבות בשבתם יחד, התאוננו הצעירים באוננו על העושה הרבה בקרבנו, על חסרון כל רגש כבוד כלב רבים מהעם, יחד עם עזות פניהם ופתחותם וכל אשר אתם לועזת ולזועת, וכשאם-כנפש נדברו בם. ואז התעורר הוא המיד לדבריהם וברגש שפתו דבר לאמר: אַל נא בני, אל נא תחשבו מחשבות לא-טובות כאלה ואל הפקדו עון. כי לא טרוע לב יחמא העם ולא בודון ישגה כדרכו, כי אם צרותיו הרבות עשו לו כל אלה, רק מכאוביו הנוראים ומצוקותיו, אשר שנות טאות רבות דכאו לעפר חיותו וסנות לא היה לו כסעם אף רגע. ואיה הוא עם וגו' בארץ אשר נשא וסכל אף הוא כמיתו, ועוד רוחו עומרת היא כחוכו? הנו איפוא כבוד לו, ישאו שטו על שפתיהם ברגש, ואם גם משחתו בו, הן הוא רק פרי הזמן לבד, והוא אשר ימחץ ויחבוש, לא, בני! לא בשנאתכם את עמכם ובכזוהכם אותו בלבבכם תוכלו לנהות סוורו, כי אם באהבתכם אותו, רק בה לכר הוכלו להועיל לו ולרפא מכאוביו.

— לא טוב הדבר הזה, בני! כה קרא פעם, בשמעו תלונתם על מעשי הרב ר' יששכר באתה, החומריות! אשר דרה והגה סלב — הן לא ספני אהבה העין והבשרה עשה זאת האיש, כי אם רוח אסנתו לכרה היא אשר תנחנו ואשר בה שגבה נפשו, ופי יפקוד איפוא עין עליו? או המוכה בעיניכם סצות אנשים סלובדה, אל נא בני, אל נא תלינו על רועי עמכם אשר רחקה נפשם סכל אלה ואשר רק באסנתם לבד יחיו, ובעיני יוכה פועל כל איש אשר רק רוח אסונים בקרבנו, אף כי לבי לא ילך אחריו. —

כאשר התלוצץ פעם אחד הצעירים באוננו בהפרוש ר' תנחום "בסגופיו" ובכל שאר מעשיו אשר עשה האיש לענות נפשו, השיב הוא אמרו לאמר: אבל גם הוא הן לער הוא לי על רוח עמי הנאמנה, וכי גם בתעוועיו ידע להציב גבולות לו. לא נפן אל ימים רחוקים, כי אם נראה הדורות הקרובים אלינו, והאם לא נראה גם כה תחפוכות נוראות כאלה? האם לא נעשו שעוריות כאלה גם בבירת צרפת כשרה הקברים סררדי הנודע, בהמו הנשים המרקדות, הנוכחיות והסמיעות קול כחתול, וכל שאר נגועי הדמיון אהן, כל הנרכאים ספני הבלי השוא, אשר הכו בפטיש בבשרם, בקעו לשונם נדבקו ביהדות אל הצלב ועוד טעשי תעוועים כאלה? או האם לא שרפו בעלי דמיונות נוראים כאלה גם את עצמותם בידם לסיד? ¹⁾ והיש אף שטץ דבר מה סכל אלה גם בקרבנו? ואיך נוכל איפוא לשים איים נפש איש כזה, אשר רק בתוסתו ילך ולצדוק לאולתו? האם לא זכו דרכיו נגדם ואם לא נשגב ער סאד? —

כאשר נדברו פעם על טעשי אחר עריצי הנכירים בעיר ועל אכזריות לבן ואחד מהצעירים התלונן על הרעה הזאת אשר בקרב עמו, כי יקשיחו האנשים כיענים לבם, אז הניע הוא כמו ראשו, בדבריו: אַל נא בני! אל נא תחמאו

¹⁾ V. Menier, Los Science.

בשפתיהם. ההסלה והחנינה למורשה הן לנו טאו ומעולם, ואם נמצאו גם בקרבנו אנשים כאלה אשר אחרת אתם—הן אך מתי כספר המה, ועליהם אקרא כיגון לב עם החלמודי: כי לא עמדו אבותם לפני הר סיני! כי הוה דרך הורתנו? או היש עם וגוי כארץ זולתנו אשר נטל גם על מחוקקי להזהירו: ופני דל אל ההדר כריבו? היכול חק כזה להיות לנחלה לשכני הגרמנים הקדמונים, אשר כה ירוסמוס כמו פיו ט א צ י ו ס, מליצם המוב, ויפאר ככבוד את הליכותם עם עבדיהם לעומת אכזריות לב הרומאים, בעור אשר להם, להגרמנים הנריבים האלה, הן היתה הזכות להשחית אברי עבדיהם כחפצם, לזרות חוטמם או אזניהם, גם להכותם גפם ולשלם רק מחירם לזר, כמחיר הבהמה, או גם לתת עבד אחר תחת המה? אף ספר המסמך, אשר לעבר הן נכתב בלו ככל ההנאים והכטואים השטפילים כטמכר כהמה?² או הנוכל להתאונן על ראש פלוקופי יון על אריסטו, על כי לא חשב לאנוש גם את העבד, — אף ענות האכזרים הנוראה, האם לא הורנו גם היא דרך הנריבות והוא? האם לא היתה לאדוניהם הצדקה לתלותם על עץ על לא דבר ולהת דין וחשבון רק לאלהים כמעל לזר? אף זאת מה היה גם משפט הנושה כאחיו בקרב כל הגוים? הנפל גם עליהם להשיב את העבד כערכ? האם לא יכול המלוה להוציא על פני הרחוב את האיש אשר הוא נושה בו ולקרוא בקול: מי הוא החפץ לשלם נשיו, ואם אין משלם בעדו, או יכול לחנוך בידו נחת כבשרו כאות נפשו למעלה גם למטה?³ או היכול האב גם בקרבנו למכור את בנו עד שלש פעמים. אף לרצחו נפש כחק רומה? והאם לא נכרה כרוכנו אהבת האבות ליוצאי חלציהם באופן נשגב כזה, עד כי לא עלה מעולם על לב מחוקקנו להזהירנו גם על זאת, לכלי התנאל כעון השחתת פרי הכטן? בעור אשר מחוקקי עמים אחרים שמו את הדבר הנורא הוה גם לחק לעשה?⁴ ובהכנסית החפשיה אשר ל פלא טו, אשר כה ישחת פרי הריון האשה אחרי מלאה לה ארבעים שנה גם יוסתו בירים הילדים החלשים, עד כי בצדק קרא עליו אחד הסופרים, כי תחת חשבו לרומם בחקיו את האדם למעלה מאל אלים, השפילו יוהר מבהמה?⁵ אף הן גם איש כאריסטו לבבו שלם עם האכזריות הזאת, בהשחתת פרי ההריון בבטן, וגם הוא הן יהן צדק לה כמו פיו! והנוכל עוד לבוש באמת בתורתנו ובמעשינו אנחנו? הן גם שוטנינו כנפש לא יוכלו כחר תחת חכם, כי רצה לשפוך דם חוץ יקר הוא סאר בקרבנו, ובקרב עמים רבים הן היה הרבני הזה גם לבבד ולעלילות גבורים, אשר עליהן שוררו גם משוררים שיריהם וברוב

²) Grimm, Deutsche Rechtsalterthum.

³) Grimm בספרו הגיל גם J. Kohler בספרו על שעקספר (בהסוחר כוויניציא) כהגיאו יפה כל התקים האבזרים בקרב עמי הקדם גם בימי הביניים, עד כי כאיזה מקומות היתה להכלות גם הזכות להסיה כידיו את האיש אשר הוא נושה בו.

⁴) Harriet, Gesch. d. Prostitut.

⁵) Alfred Sudre בספרו על הקומניזמוס.

חזיונות הנדילו מעשיהם, ובאדירי משוררי ספרד גם איטליא הנודעים לשם. ועל כן רבו גם עצמו בהארצות האלה מעשי הרצח כאופן נורא מאד⁶⁾. והאל כל אלה היא ותדמי גם את עצמם, ועוד זאת, כי עוד הרשיעוהו בשפתיהם ושבו ההנו לשמצה בפיהם? לא בני, לא עם כזה יהאכור, לא עם כמותו יקשיח לכבו, הוא עם רחום, עם חנין, עם אשר כל אכזריות לב בוגשו ומעניו לא עצרה כח להפיל מידו את נסו אשר בו יתנוסס, ועל כן אהפאר בו, על כן אשא שמו ברגש על שפתי. —

יום אחד שמע הלונת מירדעיו על השערוריה הנעשתה בעיר, כי גבר פהאם הנגף בתוכה, ועל כן החלו לחפש „חטאים“ בכל קצות העיר ולעטות קלון על יושביה, ועל הדבר הזה התמרמרה נפשם מאד. ואז השיב הוא להם אמרו בנחם לאמר: אמנם גם נפשי בחלה בשערוריה בואה, אבל לא אוכל בכל זאת למצוא בה עון אשר חטא. הן טוהר המדות הוא אשר היה לנו בכל ימי עולם למשגב ולמעוז רב, ואכן יקר כזה עלינו לשמרו כבכה עינינו. וזכו ימות עולם וההכוננו וראו כל מעשי גויי האלילים, האם לא נחשכה בעיניהם הפרוצות לדבר קרוש ונערץ?⁷⁾ האם לא הגדילו משובתם בה עד לשמים? מצור המעטירה, מעיד הומה הוא, אשר בה ישב סמור ואיש את אחיו לא ידע, שרצו כשרצי הארמה עם כל אלניהם, אלהי הומה הנורא הזה ועם עשרת רות, מערי יון עד רומה אשר בהן זנו אמהות עם בניהן ואחיות עם אחיהן בלי בושה, ואשר בשנה אחת נמצאו בעיר הממלכה, ברומה, יותר ממאהים נשים אשר השקו את בעליהן סף רעל למען תת לאחרים ענביהן, גם נשי הפרהטים בתוכה הן התנוססו בחוצותיה בראש כל חג ומועד הנונה, חגים אשר אין להעלות על הגליון כל הועבותיהם הנוראות⁸⁾ ואשר בה גבר בהוכה ולול האשות, עד כי גם איש בקאטא נתן את אשתו למתנה להורס גזיוס רעהו, וכאשר יספר זאת פלוטארך כמו פיו! גם מחשבות ציצירה הן לא טובות הן ממחשבות האיש הזה⁹⁾ והיכלו כל אלה לתיות כאסה למופת לנו? האם לא נשחתו כלם יחד עד היסוד במ? האם לא פארה הבת יון החמודה והרומס בשירה, בכל המונותיה ומעשי צעצועיה גם את החטאת המגואלה הנודעת? ואם לא נגואלו בה גם ראשי חכמיה וגדיכיה ולא ידעו בושה במעשיהם, וכעפמינדרוס, סוקרט, צענא, פינדר, סאפאקל, אנק-רעאן ועוד? האם לא יביע גם איש כעס חיל עוז כמו פיו, כי ימצא איו בהחטאת המגואלה הוא—רק אם בבסף היא ומחיר, וליזיאס הן יספר כמו פיו באוני השופטים, בלי כל בושה פנים, על שטר קנן כזה אשר לו?

⁶⁾ Sismondi, de la Literature.

Rosenblum, Gesch. d. Lustseuche גם Dufour Hist. d. Prostitut⁷⁾

במקום יבא זכר כל עבירות האלילות הקדמוניות בכל העובות וכו'.

⁸⁾ Michelet, Hist. Romaine.

⁹⁾ Geiger Wissensch. Zeitschrift.

או המוכים מהם גם אדירי חבטי רומה? וגם איש כיוכל, גם האיתן בסדותיו הזה, הן גם הוא לא ימאס בה¹⁹⁾. וכישי הורציוס הן מלאה בה וזההההכל מקום, עד כי ידבר הוא עליה בעל עונג אשר הסכין בו האדם, וכאשר אמנם מלאה או כל העיר בתי קרשים כאלה לטכביר. הן בכל משוררי רומה, בכל משוררי דור אוגוסטוס, אין אף אחד, בכלערי אבי ר, אשר לא השאיר אחריו בספריו את רשמי נטיוהו להחמאת המנואלה הזאת, אף בה ובה בפריצות נוראה כזו אשר אין להאמין ולשער, ובקאטולוס הנודע. אף ברבר אביר הן כדאי הוא לו ולדורו המצטט אשר יתן לזה, סדוע מצא הוא ספקו באהבת נשים לבד²⁰⁾, אף כי אשר אך יקר בעיניו כבוד נפשו וישלח ידו להעתיק את מכתמי מרטייל הנודעים בכל חלאתם וזההההה הנוראה? אמנם געלה נפשי לדבר בכל התועבות המנואלות האלה ולא אחפץ להעלותן על שפתי, אך לא אובל עצור בנפשי מבלי השיב לכם אמרי יושב על דבריכם ולהראותכם לדעת את אשר אהנו באמת, האם לא נראה מעשי העהועים כאלה גם ככל ימי הבינים? האם לא נראה גם בתוכם חרפת אנוש כזו? והתוכלו אחרי כל אלה להאשים את נפש עמנו, אם בכל עוז ההאמין מראש לעצור בקרכו בעד הרעה הנוראה הזאת ולכלי הת לה לפרוץ גם במשכנותיו? אם שמר נפשו מכל דחי והצנע-לכת היה בעיניו לסגולה כל יקר ולא נתן להלל יפצתו הזאת, ועד היום עוד יעמוד כזר לגנר כל אלה, אשר יבקשו להקדיר וזהו הוה במעשיהם? — אל נא בני, אל נא תשפטו משפט קשה על עמכם האמלל, העסיקו לראות — ואז הבינו והדעו, כי לא כזעקתה הבאה בן היא. —

גם כאשר עוררוהו פעם על סעשה „המוצץ“ שסעון החסיד, העוטיק דלים והרצוצ אבוינים, ואחרים עוררו למוסר און על השערוריה הרבה הזאת אשר בתוכנו, אז לא אחר הוא גם סענות גם להם לדבריהם לאמר: אף בואה לא הצדקו, בני! כי מלבד היות הרבר הזה לא באשמת נפשנו, כי אם בתגבורת יד הלחץ הקורא והגדה חמה נוגשינו בנו, אשר תבריתו ספינו כל סחיה אחרת, הנה לא הוכלו לשים אשם נפש עם כלו על אחרים אשר יחסכרו להאות הכצע ואשר כל רוחם ונפשם רק בצדור כספם. הן רק התכולה אותה נשארה לעמנו האומלל בכל ימי ענו ומרורו, רק לתת כנשך כספו, ואף כי גדלה בה ובה מדרו יוהר מדי, הנוכל להאשים נפשו על זאת? ונענה ונדרף על צואר כמותו כלי כנוח, העשוק ורצוצ כל היום, אשר פתאום לפתע באתה שואה לא ידע וכל עשרו במר רגע כאבק עלה ואינו, היכול הוא עשות אחרת ולכלי לבקש להועיל לנפשו כל עוד מצא און לו לעשות? או מה? השמרו אמונים להם כל אלה אשר בידם נתנו כספם? האם לא הרשה להם המלך יאקן בשנת 1360 להלות כספם בעבוס ולקחת גם נשך רב, והאם לא נברו ועצמו נושכי הנשך גם כרומה עוד בימי הכנסיה החפשיה. עד כי התקוטטו או יושביה ספניהם, ואיש בקאטו נחשב לאחד הנושבים

¹⁹⁾ Roscher, Syst. d. Volkswirtschaft. ²⁰⁾ Döllinger Iudent. u. Hordentum.

היותר רעים, אשר צוה גם לבנו אתריו לעשות כמעשהו, בהורותו אותו הדרך בו יבחר? האם לא גברה תאוה הכסף בחוכה בכל עת, ואם לא טשל בה סטטלה בלי מצרים? ואף כי לא נבנה גם לו היכל סיוחד כלהשלים ולהנצחון, אבל הן שפך את סמשלתו על פני כל ובכל ההיכלות נשטע רק קיל הסתפללים ברנש רב, כי ירכה וכי יפרוץ בידם¹¹, עד כי לא על לא דבר שורר בה אחד ראשי סשוריה: כי ערך כל אדם הוא רק לפי הכונו (לבר¹²). אף אכנס רק רודפי דמיונות, לבר הם יוכלו לסציא עון כהתאוה הזאת, וכדבר אחד הסופרים החוקרים עד תכלית¹³ בהרצו סשפטו הנאמן, כי העמים החזקים כהתאוה כזאת, או אשר התעורר היא אצלם רק בסדה קטנה עליהם נטל לעסוד על מדרגה שפלה בחיי הדברה המשכלת. רק ספני הסבה הזאת. ספר תולדות הכסף והזרב — יקרא גם סופר אחר — הוא כמעט ספר תולדות כל הנוס והשכלתם¹⁴. בלי האדיבה הזאת — יחרוץ סשפטו גם סופר ואלו הגידע לסגב¹⁵ לא יכלה התברה המשכלת לקום ולהיות. הן בה יוכירו אנשי לב דבריהם וזה סשפטם על גוי ועל אדם יחד, וסרוע איפוא תדרשו רק סבני עכס, רק סהם לכדם, להיות הם הצדקים בארץ ורק בלכסם לא התעורר ההתאוה הנפרצה והעזי הזאת? הן גם הם אדם הם ולא אל, ואך סשומניהם לכדם יוכלו לספול בראשם עון כזה, כי סכמן וטלירה היא להם ההתאוה הזאת ונהלת קדומים. כי אך שקר הוא ספיהם, וכאשר נובל ראות זאת, כי התלונה הזאת על תאוונם לכסף, לא השטע ערנה גם סעל שפתי ויבנל, בהוכיחו כסכס לענו את היונים על התאוה לבצע, לאות כי לא נסצא או בנו עון כזה, ועל כן לא נבו לספול אותו על ראשנו¹⁶.

הנה בה היה דרך האיש בכל סעשיו ובה התאמן תמיד ברבריו לשרש אחרי כל שינאה בלכות שומעי דבריו ולשים לאל דבריהם, בהראותו להם בכל עת עוהתם ועקסם הישרה במו פיהם. כי ככל עת נגולו לפניו ספרי הקורות, אשר בס הראה צדקתו לעיני כל, עד כי עורר בלב כל שומעי דבריו אהבה עזה ונאמנה למקורם וצור סחצבתם, ולא יספו להתאונן עוד על לא דבר.

הוא לא נהן סעולם פתחון פה לאיש סעשיו והתאונן עליו. כי יום בוקר וערב בא ביהא ה' להפפל, וביום השבת לא נשא סעולם טשא בידיו את סטפתו או את סחסי-הספר אשר לו. ובראותו את אחד המקשיבים לקולו כי לא כן יעשה, הוכיחו על פניו בנוסם שפתי ברברו לאמר: אל נא, כני! אל נא

¹¹) Vallée, Les manieures d'Argent.

¹²) Horaz, Sat. I.

¹³) Helfferich, Organis. d. Wissensch.

¹⁴) L. Ruband, L'Industrieux.

¹⁵) Sules Simon, Le Devoir.

¹⁶) רק בהמאמר הסיוח לסטרוז חוכר האססה הזאת בראסנה. (Hild. Rev. d. Etud. Juives).

העשה כדבר הזה ואל התן פהחוק פי לשומני ההשכלה ובוזיה. ואם לכבד לא כן יחשוב — אין דבר, כי לא כצבוע החשב כענין, כי אם כאיש אשר בצחקו עם ילדים, יתהולל אף הוא עמם, למען ענג לבבם כמעשיו, אף הוא לא דוללות, בני! כי אם החוכה עליך לעשות זאת. כי אין אמונה צרופה אשר לא ידבק בה גם סני, ובלי מעשים ופעולות אדם לא הוכל קום. אמנם בדרך להשכיל לחשוב, להעסיק חקר כחפצך וכאות נפשך, אך אל נא הנע בכל אשר יאמר העם קרוש לו. כי לא הרעה הביא בלבבו, כי אם שטמן, והחת האמונה הטע בו רק נמעי כחש ושווא וכל הפל. — אף אין דבר אשר עורר בלבו הלונה, כמעשי המהקנים והמחדשים. — האנשים האלה אך הכל יהבלו — כה השמיע קולו המיד כדברו במ — כי למי הם עמלים? אלה עבדי אלהים, אשר לכם ילך רק אחרי בצעם ואחרי האותם, להם אין חפץ במעשיהם, הם ימצאו דרך להם גם מבלעדם, והמימי דרך הם הלא יצחקו ילענו להם ולכל עלילותם ורק עמל ורעות רוח הם בעניהם, ומלכו השקרוריה אשר ירבו במעשיהם בקרב המפלגות, כפרצם פרץ בחוסה עמם, אין כל שכר בהם. העירו אפוא ועוררו את לב העם לפעול טוב ולעשות חסד, פארו ענוים לעיניו ואמרו לצדיק כי טוב, עוררו בקרבו אהבה האמת ושנאה כל רע, למדותיו להדול מעושר ומקנאה ומכל האוה רעה, ואז תזכו במעשיכם, אך באמונתו אל הנעו, כי לא לעזר הוא ולא להועיל. —

רבים משוחרי פניו בקשותו, כי יפיץ טעינותיו חוצה וכי יוציא לאור את ספריו אשר עמו בכתובים. אך הוא מאן לעשות זאת, כה גדלה סאר ענות נפשו. אף מעולם לא דבר דבריו באוני שומעי לקחו, בגאווה וגודל לבב, לא הרים על גם את דעתו הרבה והרחבה ולא התאמץ להתהדר בה, כי אם כדבר איש אה רעתו כן דבר עמם וכמו יועץ אתם יחד על מצפונותיו, וכל דבריו נשמעו המיד כנחת, על כן עורר אהבה נאמנה בלב כל שומעי דבריו, ופעולתו הייתה פעולה אמה בלב וקרב להשכיל ולהיטיב. —

מעולם לא נשמעה על שפתיו כל הלונה, וכל מבאוביו וצרותיו גשא במנוחה, כי אמנם צרות רבות מצאוהו ומבאובים עזים רכאו לעפר נפשו, כי בנו היחיד, בן יקיר לו אשר אהב מאד ואשר נפשו הייתה קשורה בנפשו, אשר נבא לו גדולות מראש, בהיותו כליל המעלות ומלא דעה וחכמה, הוא כה פהאם על פניו בחלוהו חליו וכרטי יסיו ירד קבר. והוא התאבל עליו מאד בלבבו, נשכר לבו בקרבו נקרע לנורים, אך לא הוציא הנה טפיו ולא נלה מבאוביו לאיש. גם כאשר בשל כחו מרוב עבודה ועינו כהו מראות, גם אז לא דבר דבר ולא ההאיון ובמנוחה נשא וסבל עניו, ועוד הטיפ דבריו כמו אז באוני הבאים אליו ולא חרל מעשות מעשהו בנועם ובנחה כבכל עה המיד, עד יוסו האחרון.